

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Daiva Vencienė
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentė

Magistro darbas

**Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas
(didinimas arba mažinimas)**

Vadovas: Dr. Sigitas Barakauskas

Recenzentas: Dr. Aurimas Brazdeikis

2017
Vilnius

TURINYS

ĮVADAS

1. Rangos sutartis ir joms taikomos įstatymo normos. Darbų kaina.....	6
2. Kainos nustatymo metodai.....	13
3. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas remiantis sutarties laisvės principu	19
4. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas konkludentiniais veiksmais.....	22
5. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas	24
5.1 Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas keičiant rangos sutarties dalyką ..	25
5.1.1 Rangos sutartyje nustatytos konkrečios/fiksuotos kainos keitimas	29
5.1.2 Rangos sutartyje numačius apytikrą darbų kainą.....	30
5.2 Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas dėl ekonominių veiksnių.....	32
6. Statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas	34
6.1 Statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas keičiant sutarties dalyką	37
6.1.1 Statybos rangos sutartyje nustatytos konkrečios/fiksuotos kainos keitimas.....	41
6.1.2 Statybos rangos sutartyje nustatytos nefiksuotos darbų kainos keitimas.....	43
6.2 Statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas dėl ekonominių veiksnių	44
7. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas vadovaujantis FIDIC sutarčių nuostatomis	45
8. Vartojimo rangos sutartyje nustatytos darbų kainos nustatymo ir keitimas ypatumai ..	52
9. Viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse nustatytos darbų kainos keitimas ..	55
9.1 Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas keičiant sutarties dalyką.....	57
9.1.1 Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustatytos fiksuotos darbų kainos keitimas	58
9.1.2 Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustatytos nefiksuotos darbų kainos keitimas	60
9.2 Viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse nustatytos darbų kainos keitimas dėl ekonominių veiksnių.....	61

IŠVADOS

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

SANTRAUKA

SUMMARY

ĮVADAS

Darbo aktualumas. Rangos sutarčių sektorius turi labai didelę reikšmę šalies ekonomikos vystymuisi, visuomenių santykių raidai, šalies socialiniam gyvenimui. Šios sutartys nepraranda savo reikšmės ir aktualumo nei ekonominio nuosmukio nei pakilimo metu.

Viena iš svarbiausių rangos sutarties sąlygų yra joje nustatyta darbų kaina. Sutarties sudarymas sukuria teisinį lūkestį abiem šalims, todėl keičiantis sutartyje numatyta kainai labai dažni sutarties šalių ginčai. Norint išvengti brangių ir ilgalaikių teismo procesų svarbu jau sutarties sudarymo metu suvokti darbų kainos keitimo procedūras, t.y. į jas atsižvelgti renkantis sutarties kainos nustatymo metodą, aptariant ir sutartyje įtvirtinant kainos keitimo sąlygas, keičiant sutartyje nustatytą kainą sutarties vykdymo metu.

Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas – nėra nauja, bet teisės doktrinoje mažai nagrinėta tema. Doktrinoje dažniau aptariama ir didesnis dėmesys skiriamas statybos rangos sutartims, bet pamiršamos kitos rangos sutartys, joms teisės doktrinoje skiriamas nepakankamas dėmesys. Šiame darbe aptariamas sutarties darbų kainos keitimas didžiausią įtaką šalies gyvenimui turinčiose, t.y. pačiose svarbiausiose rangos sutartyse: statybų rangos, rangos, vartojimo rangos ir viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse.

Statybos – ilgai trunkantis, sudėtingas ir brangus procesas. Lietuvos statybininkų asociacijos teigimu statybų sektorius sukuria 7 – 10 procentų šalies bendrojo vidaus produkto, 83 000 – 105 000 darbo vietų, skatina susijusių verslų plėtrą, t.y. didžiausi objektai yra pastatomi statybų rangos sutarties pagrindu, šių sutarčių sudarymas turi įtakos kitoms sutartims (darbo, laidavimo, kreditavimo ir pan. sutartims). Statybos rangos sutarties vykdymo metu gali iš esmės pakisti statybos darbų, medžiagų kaina, mokesstinė bazė, dėl to keičiama sutartyje nustatyta darbų kaina. Sutarties šalims sutartyje neaptarus kainos keitimo atvejų arba sutarties vykdymo metu taikiai nesusitarus dėl sutarties darbų kainos didinimo ar mažinimo, darbų kainos keitimas suponuoja ilgalaikius šalių ginčus, įmonių bankrotus ir naujų projektų ribojimą. Nuo to nukenčia ne tik sutarties šalys bet ir šalies ekonominė situacija.

Ne mažiau aktualios yra rangos sutartys, sudaromos smulkiems statybiniams ir kitiems darbams atlikti, kai sukuriamas ir užsakovui perduodamas tam tikras materialus darbo rezultatas. Rangos ir statybos rangos sutartims taikomos skirtingos sutarties darbų kainos keitimo nuostatos, todėl labai svarbu atskirai nagrinėti ir išskirti šias sutartis. Nagrinėjant teismų praktiką pastebima, jog kyla problemų atskiriant šias sutartis.

Svarbu yra atkreipti dėmesį į vartojimo rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimą, šios sutartys svarbios dėl sutarties šalių specifikos, vienos iš šalių pažeidžiamumo,

pavyzdžiui, dėl informacijos nepakankamumo, atsiradus papildomų darbų poreikiui ir dėl to keičiant vartojimo rangos sutartyje nustatytą darbų kainą, gali būti pažeisti vartotojo interesai.

Viešųjų pirkimų būdu sudarytų rangos sutarčių tikslas pasiekti optimalų kainos ir kokybės santykį perkant mokesčių mokėtojų pinigais, todėl labai svarbus šiose sutartyse nustatytos darbų kainos keitimas. Sudarius rangos sutartį viešojo pirkimo būdu darbų kainos keitimas šiose sutartyse labai ribojamas, jam taikomas specialus teisinis reguliavimas.

FIDIC modelinės sutartys yra parengtos remiantis ilgamete tarptautine praktika, jos dažniausiai taikomos stambių investicinių nekilnojamojo turto projektų, turinčių tarptautinį elementą, įgyvendinimui.

Dėl akivaizdaus visų šių rangos sutarčių aktualumo, šiame darbe aptariamas sutarties darbų kainos keitimas visose šiose sutartyse. Praktikoje ginčai tarp sutarties šalių kyla ir sutartyje nustatytą darbų kainą pakeitus žodžiu ar konkludentiniais veiksmais.

Darbo tikslas. Aptarti, skirtingose rangos sutartyse, nustatytos darbų kainos keitimo procedūras, kainos keitimo specifiką ir problematiką. Išnagrinėti rangos sutartyje numatytos darbų kainos nustatymo įtaką keičiant sutarties kainą t.y. rangos sutarties šalių teisė susitarti dėl joms palankiausio darbų kainos nustatymo metodo įtvirtinimo sutartyje, suponuoją skirtingus sutarties kainos keitimo būdus. Sutartyje nustatytos darbų kainos keitimo specifiką, atsiradus papildomų darbų poreikiui, pasikeitus įstatyminei bazei, turinčiai įtakos rangos sutartyje numatytai kainai arba kitais šalių sutartyje aptartais atvejais. Įvertinti Lietuvos teismų praktiką, užsienio šalių patirtį. Aptarti FIDIC modelinėse sutartyse įtvirtintas kainos keitimo galimybes, lyginant jas su Lietuvos teisės aktuose numatytais atvejais.

Uždaviniai ir objektas. Tyrimo objektas - galimybė keisti, skirtingose rangos sutartyse, skirtingais metodais nustatytą darbų kainą. Kainos keitimo procedūros, specifika ir problematika.

Siekiant šio tikslo šiame darbe analizuojami kainos nustatymo metodai, kurie suponuoją skirtingus rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimo būdus. Nagrinėjamas skirtingas rangos sutarties kainos keitimas atsiradus sutartyje nenumatytiems, papildomiems darbams ir pasikeitus ekonominei situacijai, įstatyminei bazei, turinčiai įtakos sutartyje numatytai darbų kainai. Aptarta, sutarties šalių galimybė, konkludentiniais veiksmais keisti rangos sutartyje nustatytą darbų kainą, šalių teisė sutartyje įtvirtinti, kitus, šalims aktualius, kainos keitimo atvejus.

Tyrimo metodika. Tyrimo rezultatui pasiekti darbe naudojami dokumentų tyrimo analizės, loginis, sisteminis, lyginamasis ir aprašomasis metodai.

Dokumentų tyrimo analizės metodas – atliekant tyrimą nagrinėjamos šiuo metu galiojančios, aktualios teisės normos, analizuojama teismų praktika. Gautų duomenų pagrindu, pasitelkiant sisteminį metodą, atskleidžiami rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimo probleminiai aspektai. Taikant loginį metodą daromi motyvuoti apibendrinimai, nuoseklios išvados. Visi šie metodai naudojami nagrinėjant teisės normų turinį, vertinant teisės mokslininkų nuomones teisės normų aiškinimo klausimais.

Naudojant lyginamąjį metodą atskleidžiami, nagrinėjamų dalykų, panašumai ir skirtumai, šis metodas darbe naudojamas, pavyzdžiui, lyginant Lietuvoje įtvirtintas statybos rangos sutartims taikomas kainos keitimo taisykles su FIDIC modelinėse sutartyse įtvirtintomis normomis.

Šaltiniai. Svarbiausi šaltiniai yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Viešųjų pirkimų įstatymas, FIDIC modelinės sutartys. Galima išskirti Sigitą Mitką ir Aurelijos Peckienės monografiją „Kaina statybos rangos sutartyse: teorija ir praktika“. Šiame darbe remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

1. Rangos sutartys ir joms taikomos įstatymo normos. Darbų kaina

Rangos sutartimi rangovas įsipareigoja atlikti tam tikrą darbą savo rizika, pagal užsakovo pateiktą užduotį ir perduoti šio darbo rezultatą užsakovui, užsakovas įsipareigoja atliktą darbą priimti ir už jį sumokėti.¹ Rangos sutartis yra dvišalė, konsensualinė, paprastai tęstinio vykdymo. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau Civiliniame kodekse) numatytos bendrosios rangos sutarties ir singuliarinės normos. Singuliarinės normos reguliuoja atskiras rangos sutarties rūšis, tokias kaip vartojimo ranga, statybų ranga, projektavimo ir tyrinėjimo darbų ranga, rangos darbai, finansuojami iš valstybės ar savivaldybių biudžetų. Atskiros rangos sutarčių rūšys išskiriamos pagal sutarties šalių ar (ir) sutarties dalyko specifiką. Rangos sutarties dalykas, t.y. rangovo atlikto darbo rezultatas, yra esminė rangos sutarties sąlyga.² Nesutarus dėl sutarties dalyko rangos sutartis yra laikoma nesudaryta.

Sutarties kaina nėra esminis rangos sutarties elementas (jeigu sutarties šalys nesutaria kitaip), bet dažniausiai, tiek užsakovui tiek rangovui, svarbiausios sutarties dalys yra sutarties kaina ir sutartyje numatyti darbai (sutarties dalykas), t.y. viena sutarties šalis turi atlikti darbus, kita sumokėti sutartyje numatytą kainą. Sutarties sudarymas sukuria teisinį lūkestį abiem šalims, todėl keičiantis sutartyje numatytai kainai labai dažnai iškyla ginčai tarp sutarties šalių, ypač daug ginčų dėl kainos keitimo iškyla vykdant statybos rangos sutartis.

Civiliniame kodekse teigiama, jog rangos sutartyje nurodoma darbų kaina arba jos apskaičiavimo būdas ir kriterijai, jeigu darbų kaina nenurodoma, ji gali būti apskaičiuojama pagal kitas Civiliniame kodekse nustatytas taisykles.³ Remiantis šiuo Civilinio kodekso straipsniu galime teigti, jog kaina nėra būtina sąlyga sudarant rangos sutartį, t.y. rangos sutartis galioja ir nenurodžius darbų kainos sutartyje (tokiu atveju darbų kaina nustatoma CK 6.198 straipsnyje nustatyta tvarka). Civiliniame kodekse įtvirtinta, jog rangos sutartyje nurodyta kaina apima rangovo atlikto darbo atlyginimą ir jo patirtų išlaidų kompensavimą.⁴ Teismų praktikoje teigiama, jog darbų kaina – tai rangovo turėtų išlaidų kompensavimas ir atlyginimas jam už darbą, t. y. rangovo pelnas.⁵

Vartojimo rangos sutartis kaip ir rangos sutartis sudaroma pagaminti arba perduoti tam tikrą darbo rezultatą arba atlikti kitus sutartyje numatytus darbus, kurių metu sukurtas

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.653 str.

² *Ibid.*, 6.645 str. 2 d.

³ *Ibid.*, 6.653 str.

⁴ *Ibid.*, 6.653 str 2 d.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Congestum group“ v UAB „Sermeta“, Nr. 3K-3-54/2009.

rezultatas perduodamas užsakovui,⁶ t.y. vartojimo rangos ir rangos sutarčių dalykas tas pats. Vartojimo ranga iš bendrųjų rangos santykių išskiriama pagal sutarties šalių subjekcinę sudėtį, vartotojo ir verslininko požymius, t.y. vartojimo rangos sutarčių reglamentavimas grįstas vartotojo ir verslininko padėties nelygiavertiškumu, vartotojas šiuose santykiuose laikomas silpnesniąja sutarties šalimi. Specialiu vartojimo sutartinių santykių reglamentavimu siekiama suteikti vartotojui papildomas teisių apsaugos garantijas ir taip atkurti sutarties šalių pusiausvyrą. Vartojimo rangos sutartis nuo rangos sutarties skiriasi ne tik pagal sutarties šalių subjekcinę sudėtį, bet ir pagal specifinį sutarties tikslą. Lietuvos Aukščiausias Teismas atkreipė dėmesį, jog kvalifikuojantis požymis yra ne sutarties tikslas, o vienos iš sutarties šalių – prekių pirkėjo ar paslaugų įgijėjo tikslas.

Vartojimo rangos sutartinius santykius reglamentuoja Civilinio kodekso 6.672 – 6.680 straipsnių nuostatos, šios normos yra specialios kitų teisės normų atžvilgiu ir taikomos prioritetiškai prieš kitas teisės normas jų kolizijos atveju. Vartojimo rangai be specialiųjų normų *mutatis mutandis* taikomas nesąžiningų vartojimo sutarčių sąlygų institutas įtvirtintas Civilinio kodekso 6.628⁴ straipsnyje, vartojimo pirkimo – pardavimo sutartims taikomos taisyklės, sutarties aiškinimo vartotojo naudai taisyklė įtvirtinta Civilinio kodekso 6.193 straipsnio 4 dalyje ir kitos.⁷

Įstatymų leidėjas specialiu vartojimo rangos santykių reglamentavimu siekia kompensuoti užsakovo (vartotojo), kaip silpnesniosios sutarties šalies, padėties nelygiavertiškumą rangovo (verslininko) atžvilgiu taip siekdamas užtikrinti vartotojų teisių apsaugą, todėl labai svarbu nustatyti kokios įstatymo normos bus taikomos keičiant vartojimo rangos sutartyje nustatytą kainą. Teismas kiekvienu atveju *ex officio* turi vertinti ar šalių sudaryta rangos sutartis atitinka vartojimo rangos sutartims keliamus reikalavimus, nes tik kvalifikavus sutartį vartojimo sutartimi, jai bus taikomos šias sutartis reglamentuojančios normos.⁸

Prof. S. Mitkus teigia, jog vartojimo rangos ir rangos sutartys išskiriamos remiantis skirtingais kriterijais (ranga pagal sutarties dalyką, vartojimo ranga pagal subjektus ir sutarties tikslą) akivaizdu, kad, pripažįstant, jog yra ranga ir vartojimo ranga, tai turėtų būti statybos ranga ir vartojimo statybos ranga, taip pat projektavimo ranga ir vartojimo projektavimo ranga ir panašiai, t.y. statybos rangos santykius, kuriuose dalyvauja vartotojas, reguliuoja vartojimo rangos sutarties nuostatos, kaip specialiosios teisės

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.645 str.

⁷ Lietuvos Aukščiausio teismo senato 2010 balandžio 26 nutarimas “*Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga*”. LAT apžvalga. AC-33-1, prieiga per internetą <http://www.lat.lt/4tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34843>.

⁸ *Ibid.*

normos, tiems klausimams, kurių vartojimo rangos sutarties nuostatos nereguliuoja (pavyzdžiui, statybos darbų perdavimas ir priėmimas, bendradarbiavimo pareiga), taikomos statybos rangos sutarties nuostatos kaip bendrosios teisės normos.⁹ Dr. Evaldas Klimas teigia, kad vartojimo rangos ir statybos rangos sutarčių esminis skirtumas, tai, kad vartojimo ranga yra priskiriama vartojimo sutartims, o statybų ranga yra komercinė sutartis todėl statybos rangos sutarties normos taikytinos labai rezervuotai, o būtent tik tiek, kiek atitinkamų klausimų nereglamentuoja bendrosios Civilinio kodekso rangos sutarties normos.¹⁰

Teismų praktikoje teigiama, jog vartojimo statybos rangos santykiams, kaip specialiosios, visų pirma turi būti taikomos Civilinio kodekso vartojimo rangai taikomos normos, santykiams, kurių šios normos nereglamentuoja taikomos statybos rangą reglamentuojančios normos, santykiams, kurių nereglamentuoja nei vartojimo ranga nei statybų rangą – bendrosios rangos taisyklės.¹¹

Vartojimo rangos sutartyse nustatomi griežtesni reikalavimai sutarties kainai. Civilinio kodekso 6.676 straipsnio pirmoje dalyje numatyta, jog darbų kaina nustatoma rangos šalių susitarimu,¹² bet pagal vartojimo rangos sutarties specifiką viena šalis t.y. vartotojas laikomas silpnesniąja šalimi, todėl sutartyje nustatyta kaina jam turi būti aiški ir suprantama, tai patvirtinta Civilinio kodekso 6.674 straipsnyje, kuriame teigiama, jog rangovas iki sutarties sudarymo privalo suteikti užsakovui būtiną ir teisingą informaciją apie siūlomus darbus, jų rūšis, kainą, apmokėjimo formą ir kitus užsakovo prašomus duomenis susijusius su sutartimi ar atliekamu darbu.¹³ Remiantis šia nuostata taip pat Civiliniame kodekse įtvirtintais bendriesiems vartotojų teisės į informaciją reikalavimais,¹⁴ galima teigti, jog vartojimo rangos sutartiniuose santykiuose sutarties kaina ar jos

⁹ MITKUS, Sigitas; CIBULSKIENĖ, Renata. Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos. Vilnius: VĮ registrų centras, 2009; p. 47.

¹⁰ KLIMAS, E. *Pareigos bendradarbiauti principas, šio principo taikymas ir reikšmė statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011 psl.137.

¹¹ Lietuvos Aukščiausio teismo senato 2010 balandžio 26 nutarimas „*Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga*“. LAT apžvalga. AC-33-1, prieiga per internetą <http://www.lat.lt/4tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34843>.

¹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.676 str.

¹³ *Ibid.*, 6.674 str.

¹⁴ *Ibid.*, 6.228⁶ str.

<Verslininkas ženklindamas prekes ar kitokiu būdu privalo vartotojui suteikti šią informaciją, jeigu ji nėra akivaizdi iš konteksto: <...>

<...> bendra prekių ar paslaugų kaina, į kurią įskaičiuoti mokesčiai, arba kai dėl prekių arba paslaugų pobūdžio kaina pagrįstai negali būti iš anksto apskaičiuota, metodas, pagal kurį ši kaina apskaičiuojama, ir, jeigu reikalinga, visos papildomos vežimo, pristatymo ir pašto išlaidos, arba kai šios papildomos išlaidos dėl pagrįstų priežasčių negali būti iš anksto apskaičiuotos, informacija apie tai, kad gali tekti jas apmokėti; jeigu reikalinga, apmokėjimo, pristatymo, sutarties vykdymo tvarka, prekių pristatymo ar paslaugų suteikimo terminas, verslininko atliekamo vartotojų skundų nagrinėjimo tvarka>.

nustatymo metodas turi būti aiškiai suprantamas ir neklaidinantis vartotojo. Pareiga įrodyti, kad informacija buvo tinkamai suteikta vartotojui tenka verslininkui, neįrodžius, jog informavimo pareiga buvo tinkamai įvykdyta, verslininkas turi atlyginti dėl to vartotojo patirtus nuostolius.¹⁵ Civilinio kodekso 6.674 straipsnio antroje dalyje numatyta, jog užsakovas turi teisę nutraukti sutartį neapmokėdamas už atliktus darbus bei reikalauti atlyginti nuostolius, jei dėl rangovo pateiktos informacijos nepakankamumo ar netikslumo buvo sudaryta sutartis atlikti darbą, pagal savo savybes neatitinkantį, ką užsakovas turėjo omenyje.¹⁶

Statybos rangos sutartys iš kitų rangos sutarčių išskiriamos pagal specifinį rangos sutarties dalyką, t.y. statybos rangos sutartimi rangovas įsipareigoja per nustatytą terminą pastatyti pagal užsakovo užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus, o užsakovas įsipareigoja sudaryti rangovui būtinas statybos darbams atlikti sąlygas, priimti rezultatą ir sumokėti sutartyje nustatytą kainą.¹⁷ Statybos rangos sutartis sudaroma statinių statybai ar rekonstrukcijai, montavimo, paleidimo ar kitokiems darbams atlikti, taip pat statybos rangos sutarties normos gali būti taikomos kapitalinio remonto darbams.¹⁸

Remiantis Civiliniu kodeksu statybos darbus rangovas privalo vykdyti pagal sutartį (sutarties dokumentus) ir normatyviniuose statybos dokumentuose nustatytus reikalavimus, kuriuose nustatyta darbų kaina bei statinio (darbų) kokybės reikalavimai.¹⁹

Kyla klausimas, ar galime teigti, jog kaina statybos rangos sutartyje yra būtina sąlyga, ar statybos rangos sutartyje galima nenurodyti kainos t.y. ar galios statybos rangos sutartis, kurioje nėra numatyta sutarties kaina ar jos nustatymo metodai, ar galima būtų statybos rangos sutarties kainą nustatyti kitais Civiliniame kodekse įtvirtintais būdais.²⁰ Atkreiptinas dėmesys, jog statybos rangos sutartyse aiškios kainos arba jos nustatymo kriterijų būtinumą patvirtina ir kiti civilinio kodekso straipsniai, kuriuose sutarties kaina laikoma atskaitos tašku, pavyzdžiui, rangovas turi teisę perskaičiuoti kainą, jeigu, ne nuo jo priklausančių aplinkybių, faktiška darbų kaina padidėjo daugiau kaip penkiolika procentų²¹ arba užsakovas gali daryti pakeitimus sutarties dokumentuose, jeigu papildomų darbų kaina neviršija penkiolikos procentų sutartyje numatytos bendros statybos darbų kainos.²² Lietuvos Aukščiausiasis teismas laikosi nuomonės, jog kaina nėra esminė statybos rangos sąlyga, t.y. statybos rangos sutartis laikoma sudaryta, net jei sutartyje ir nėra numatyta

¹⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.228⁶ str.

¹⁶ *Ibid.*, 6.674 str.

¹⁷ *Ibid.*, 6. 681 str.

¹⁸ *Ibid.*, 6.681 str.

¹⁹ *Ibid.*, 6.684 str.

²⁰ *Ibid.*, 6.198 str.

²¹ *Ibid.*, 6.685 str.

²² *Ibid.*, 6.685 str.

kaina, sutarties šalims nesusitarus dėl sutarties kainos, ją nustato teismas.²³ Klausimą dėl statybos rangos kainos nustatymo Lietuvos Aukščiausias Teismas išsprendė byloje Nr. 3K-3-29/2013. Nagrinėjamoje byloje šalys sudarė statybos rangos sutartį, kurioje susitarė, jog sutartyje aptartų darbų kaina nustatoma pagal šalių suderintas ir pasirašytas lokalines sąmatas, bet šios sąmatos sudarytos nebuvo, tokiu atveju susiklostė situacija, kad statybos rangos sutartyje nėra nurodyta nei kaina, nei jos apskaičiavimo būdai ar kriterijai.²⁴ Šioje nutartyje teigiama, jog statybos rangą reglamentuojančiose Civilinio kodekso normose nėra nuostatų dėl statybos rangos kainos apskaičiavimo būdų ir kriterijų, todėl šiai sutarčiai taikomos rangos sutarčių normos, šiuo atveju Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 1 dalies nuostatos su atitinkamais pakeitimais, atsižvelgiant į statybos rangos ypatumus, t.y. nenurodžius statybos rangos kainos sutartyje, ji turėtų būti nustatoma pagal Civilinio kodekso 6.198 straipsnyje nustatytas taisykles.²⁵ Remiantis šiuo straipsniu turi būti nustatoma protingumo kriterijus atitinkanti kaina arba kaina, kuri yra įprasta tuo laiku ir toje verslo aplinkoje, t.y. įprasta yra kaina, kuri sutarties sudarymo metu ir sudarymo vietoje atitinkamoje verslo srityje buvo imama už tokį pat įvykdymą (tokius pačius darbus, paslaugas, prekes ir panašiai) atitinkamomis aplinkybėmis, o konkrečioms (atitinkamoms) įvykdymo aplinkybėms esant skirtingoms, įprasta kaina gali būti skirtinga.²⁶ Protingumo kriterijus atitinka kaina – tai kaina, kuri neleidžia praturtėti nei vienai sutarties šaliai ir kurią yra verta mokėti už konkrečioje statybos rangos sutartyje apibrėžtą darbą.²⁷ Nagrinėjamoje byloje Aukščiausiasis teismas nurodė, jog nustatinėjant statybos rangos darbų kainas turi būti vadovujamasi statybos darbų kainomis, kurios galiojo ar buvo taikomos statybos versle sutarties sudarymo metu, tai turi būti įprastai imama kaina už analogiškų darbų įvykdymą tokiomis pat aplinkybėmis. Statybos darbų kaina gali būti nustatoma remiantis norminiais aktais, išvesta iš apibendrintų tyrimų rezultatų, naudojantis ekspertų išvadomis ir pan. Nagrinėjamoje byloje kasacinis teismas apibrėžė statybos rangos kainos sudėtį, t.y. kas įeina į statybos rangos kainą, teismas teigia, jog tai gali būti tiesiogiai ir netiesiogiai objekte dirbusių rangovo darbuotojų apmokėjimui skirtos lėšos, rangovo mokėtini mokesčiai, pelnas, rangovo rizika, nenumatytos ar pridėtinės išlaidos ir kitos sumos. Kadangi tai dispozityviosios normos, statybos rangos sutarties šalys gali susitarti ir į

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Congestum group“ v. UAB „Sermeta“, Nr. 3K-3-54/2009.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario mėn. 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Salgesta“ v. UAB „Big Stone“, Nr. 3K-3-29/2013.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje AB-F „VITI“ v. UAB „SNS“, Nr. 3K-3-214/2010.

²⁷ *Ibid.*

sąmatas įtraukti daugiau sudedamųjų dalių.²⁸ Teismas sprenddamas dėl rangos sutarties kainos paprastai remiasi ekspertų išvadomis, ši byla nebuvo išimtis, joje statybos kaina buvo nustatyta remiantis pakartotinėmis ekspertų išvadomis, kuriose ši kaina buvo apskaičiuota remiantis rekomendacijomis bei atliktų darbų aktais ir jų pagrindu eksperto sudarytomis lokalinėmis sąmatomis, įvertinus faktiškai atliktų darbų apimtį bei šiems darbams taikomus kokybės reikalavimus, taip pat atsižvelgiant į tuo metu buvusias rinkos kainas.²⁹

Galime išskirti rangos sutartis sudarytas viešojo pirkimo būdu, tai sutartys sudarytos taikant Viešųjų pirkimų įstatymo normas. Teismai, nagrinėdami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus, *ex officio* sprendžia dėl Viešųjų pirkimų įstatymo taikymo.³⁰ Kasacinio teismo praktikoje pažymima, jog Viešųjų pirkimų įstatymo, kaip specialiojo įstatymo aiškinimą ir taikymą lemia šio įstatymo tikslai ir juo reguliuojamų santykių pobūdis. Viešųjų pirkimų įstatymas – *lex specialis*, t.y. kitų teisės aktų nuostatos viešųjų pirkimų būdu sudarytomis rangos sutartims turi būti taikomos subsidiariai (pirmiausiai taikomos Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos, o kada nagrinėjamo klausimo nereguliuoja šis įstatymas ar šio įstatymo normose įtvirtintos blanketinės nuostatos yra taikomos kitos teisės normos).³¹

Teismų praktikoje teigiama, jog Viešųjų pirkimų įstatymo tikslas tinkamos kokybės prekių ir paslaugų, reikalingų valstybės ir savivaldybių darniai ir tinkamai veiklai, racionaliam valstybės biudžeto lėšų naudojimui užtikrinti, konkurencijai ir rinkos plėtrai skatinti, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo principus įgyvendinančioms priemonėms garantuoti, atsižvelgiant į kovos prieš korupciją teisės aktų tikslus ir uždavinius.³² Darbai pagal šias sutartis finansuojami iš valstybės ar savivaldybių biudžetų,³³ t.y. pareiga vykdyti viešąjį pirkimą kyla subjektams, atitinkantiems viešojo pirkimo įstatyme nurodytus kriterijus,³⁴ minėti subjektai turi pareigą kuo racionaliau panaudoti valstybės lėšas ir įsigyti reikiamus darbus už mažiausią kainą arba priimti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą. Viešųjų pirkimų įstatymu siekiama užtikrinti

²⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario mėn. 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Salgesta“ v. UAB „Big Stone“, Nr. 3K-3-29/2013.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „AV investicija“ v. VĮ „Ignalinos atominė elektrinė“ Nr. 3K-3-79/2013.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją, Nr. 3K-7-304/2011.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją, Nr. 3K-7-304/2011.

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.705 str.1 d.

³⁴ Lietuvos respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 4-102.

viešojo intereso apsaugą, todėl įstatyme nustatyti specialūs reikalavimai viešiesiems pirkimams, o šio įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas.³⁵

Viešojo pirkimo būdu sudarytų rangos sutarčių turinys nustatomas pagal paskelbtas konkurso sąlygas ir konkurso metu pateiktus rangovo, kuris laimėjo konkursą, pasiūlymus.³⁶ Viešojo pirkimo būdu rangos sutartis sudaroma tarp perkančiosios organizacijos ir viešojo pirkimo laimėtojo, pasiūliusio mažiausią kainą arba pateikusio ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą.

Sutarties kaina apibrėžiama kaip suma, kurią perkančioji organizacija pagal sutartį turi sumokėti tiekėjui už perkamas prekes, paslaugas ar darbus,³⁷ šis apibrėžimas įtvirtintas viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodikoje.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas konstatavęs, kad kaina - svarbi viešojo pirkimo sutarties sąlyga, jos pakeitimas sutarties galiojimo metu, jei tam nėra aiškaus leidimo pirminės sutarties sąlygose, reikštų skaidrumo ir vienodo požiūrio į dalyvius, t.y. lygiateisiškumo principų pažeidimą.³⁸

Viešųjų pirkimų įstatymo aštuoniolikto straipsnio šeštoje dalyje teigiama, jog raštu sudarytoje pirkimo sutartyje turi būti nurodyta sutarties kaina arba kainodaros taisyklės, nustatytos pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą metodiką.³⁹ Remiantis šiomis nuostatomis galime daryti išvadą, jog viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse, skirtingai, nei pagal bendrąsias rangos sutarčių taisykles sudarytose rangos sutartyse, turi būti nurodyta rangos sutarties kaina arba numatytos aiškios ir ne dviprasmiškos taisyklės,⁴⁰ kuriomis remiantis galima nustatyti sutarties kainą. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kolegija laikosi nuomonės, kad netgi sutarties rezervui turi būti nustatytos kainodaros taisyklės, nepriklausomai nuo to, kad nėra aišku kokiems darbams šis rezervas bus naudojamas.⁴¹ Viešojo pirkimo būdu

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją, Nr. 3K-7-304/2011.

³⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.705 str. 2 d.

³⁷ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*. 2003 m. vasario 25 d. Nr. 1S-21.

³⁸ Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 9 d. Sprendimas, *Komisija prieš CAS Succhi di Frutta*, C-496/99 P, Rink. 2004, p. I-3801.

³⁹ Lietuvos respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 4-102.

⁴⁰ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika. *Valstybės žinios*. 2003 m. vasario 25 d. Nr. 1S-21.

<...>kainodaros taisyklės turi būti aiškios ir nedviprasmiškos. Turi būti siekiama surašyti jas taip, kad atsiskaitymo su tiekėju metu nekiltų neaiškumų dėl suteiktų prekių, paslaugų ar įvykdytų darbų įkainojimo. Kainodaros taisyklėse negali būti numatyta galimybių taikyti alternatyvius kainos apskaičiavimo būdus ar alternatyvias taisykles<...>.

⁴¹ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo. 2011 m. birželio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-63-2289-11.

sudarytoje rangos sutartyje numatytos kainodaros taisyklės turi atitikti tiek perkančiosios organizacijos, tiek ir tiekėjo interesus.⁴²

2. Kainos nustatymo metodai

Užsakovas nusprendęs vykdyti projektą (pirkti prekes ar paslaugas) gali pats pasirinkti sutarties kainos nustatymo metodą arba tai suderinti su kita rangos sutarties šalimi. Pasirinkdamos kainos nustatymo metodą šalys turėtų atkreipti dėmesį į darbų apimtį, specifiką, sudėtingumą ir projekto atlikimo trukmę, įvertinti prisiimamą kainos keitimo riziką. Sutarties vykdymo metu pasikeitus aplinkybėms (pakeitus projektą, atsiradus papildomiems darbams ir pan.) rangos sutarties kaina gali kisti. Jos pakeitimo sudėtingumas priklauso ir nuo kainos nustatymo metodo įtvirtinto sutartyje.

Remiantis Civilinio kodekso 6.653 straipsnio pirma dalimi rangos sutartyje turi būti nurodyta darbų kaina arba jos apskaičiavimo būdas ir kriterijai, jeigu darbų kaina nenurodoma ji nustatoma pagal kitas civiliniame kodekse įtvirtintas taisykles.⁴³ Kitame civilinio kodekso straipsnyje įtvirtinta, jog rangos sutartyje numatytiems darbams atlikti gali būti sudaroma konkreti ar apytikrė sąmata. Teisės doktrinoje teigiama, jog sąmatoje numatomos visos rangovo išlaidos, ji sudaroma atliekant sudėtingesnius darbus, jeigu išlaidas galima iš anksto numatyti – sudaroma konkreti sąmata, jeigu išlaidų negalima tiksliai apskaičiuoti sudaroma apytikrė sąmata.⁴⁴ J. Rastenis teigia, jog yra du pagrindiniai sutartinių kainų nustatymo metodai: fiksuotų kainų metodas ir gamybos išlaidų padengimo metodas.⁴⁵ N. Banaitienė ir A. Banaitis rangos sutartis pagal mokėjimo metodus skirto į bendros sumos, vienetinio įkainio ir išlaidų plus pelno.⁴⁶

Teismų praktikoje teigiama, jog darbų kaina gali būti nustatoma keliais būdais: sutartyje nurodant konkrečią kainą arba sudarant sąmatą arba sutartyje įtvirtinant kainos nustatymo kriterijus ir būdus.⁴⁷

⁴² Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika. *Valstybės žinios*. 2003 m. vasario 25 d. Nr. 1S-21.

<...>kainodaros taisyklės turi atitikti tiek perkančiosios organizacijos, tiek tiekėjų interesus. Perkančioji organizacija negali prisiimti per didelės rizikos dėl sutarties kainos, iš kitos pusės, perkančioji organizacija neturi siekti, kad tiekėjas veiktų jam nepalankiomis sąlygomis.<...>

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.653 str.1 d.

⁴⁴MIZARAS.V., Paskaitų medžiaga 6 tema rangos sutartis <http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/wpcontent/uploads/2015/02/1-tema1.pdf>.

⁴⁵ RASTENIS, J.. *Kainodara*. Vilnius: Technologija, 2006; p. 96.

⁴⁶ BANAITIENĖ, N.; BANAITIS, A.. *Statybos projektų valdymo pagrindai*. Vilnius: Technika, 2007.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB "Congestum group" v UAB "Sermeta", Nr. 3K-3-54/2009.

Viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse sutarties kaina nustatoma remiantis Viešojo pirkimo pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodikos nuostatomis. Šioje metodikoje įtvirtintos kainos apskaičiavimo taisyklės vadinamos kainodaros taisyklėmis.⁴⁸ Remiantis šiomis kainodaros taisyklėmis, galimi šie kainos apskaičiavimo būdai: fiksuotos kainos nustatymas, fiksuoto įkainio nustatymas, įkainio bazės nustatymas, dalinis sutarties vykdymo išlaidų padengimas, sutarties vykdymo išlaidų padengimas.⁴⁹ Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje gali būti taikomi keli kainos apskaičiavimo metodai.⁵⁰

Fiksuota kaina viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse nustatoma, kai perkančioji organizacija gali nurodyti pakankamai tikslų perkamų prekių, paslaugų ar darbų kiekį, kad tiekėjas remdamasis šiais duomenimis turėtų galimybę įvertinti sutarties įvykdymo išlaidas ir prisiimamą riziką.⁵¹ Perkančioji organizacija įsipareigoja tiekėjui sumokėti sutartyje nustatytą kainą už visas pagal sutartį pateiktas prekes, suteiktas paslaugas ar įvykdytus darbus.⁵²

Kai viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje numatomos fiksuoto įkainio kainodaros taisyklės, tuomet galutinė sutarties kaina priklauso nuo vykdant sutartį suteiktų prekių, paslaugų ar įvykdytų darbų kiekio.⁵³ Fiksuoto įkainio metodas naudojamas, kai perkančioji organizacija negali nurodyti tikslios vykdytinų darbų apimties (perkamų prekių ar paslaugų kiekio), o rengdamas pasiūlymą rangovas iš turimos informacijos gali įvertinti sutarties vykdymo išlaidas pirkimo objekto mato vienetui ir prisiimamą iš sutarties kylančią riziką.⁵⁴ Paprastai fiksuoto įkainio metodas taikomas sudarant ilgalaikes sutartis, kai pagal sutartį vykdomų darbų kiekis (teikiamų paslaugų, perkamų prekių) priklauso nuo aplinkybių, kurias sunku prognozuoti pirkimo metu arba kai tai priklauso nuo tarpinių sutarties vykdymo rezultatų.⁵⁵

Sutartyje nustačius dalinį sutarties vykdymo išlaidų padengimo metodą, viena kainos dalis apskaičiuojama taikant fiksuotos kainos arba fiksuoto įkainio (vieną iš jų) kainos apskaičiavimo būdą, o kita kainos dalis susideda iš tam tikrų rangovo faktiškai patiriamų išlaidų, kurios tiesiogiai susijusios su sutarties vykdymu.⁵⁶ Šis metodas taikomas kai

⁴⁸ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika. *Valstybės žinios*, 2003 m. vasario 25 d. Nr. 1S-21.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

rengdamas pasiūlymą rangovas neturi pakankamai galimybių (informacijos) kad galėtų iš anksto numatyti ir įvertinti sutarties vykdymo išlaidas (visas arba reikšmingą jų dalį) ir sutarties sudarymo metu prisiimamos rizikos dydį.⁵⁷ Kai viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje numatomas šis kainos nustatymo metodas, tai turi būti nustatomos labai aiškios ir nedviprasmiškos kainodaros taisyklės (konkretūs išlaidų straipsniai, bei numatytos jų pagrindimo taisyklės), kuriomis vadovaujantis tiekėjui nebūtų sudėtinga pagrįsti sutarties išlaidas, o perkančiajai organizacijai neturi būti sudėtinga patikrinti šių išlaidų pagrįstumą,⁵⁸ t.y. perkančioji organizacija rangovui padengia tik tas sutarties vykdymo metu patirtas išlaidas, kurias tiekėjas patyrė vykdydamas sutartį ir kurias galima patvirtinti dokumentais.⁵⁹

Viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse numačius sutarties vykdymo išlaidų padengimo metodą, rangovui mokama suma apskaičiuojama sudedant rangovo faktiškai patirtas išlaidas, susijusias su sutarties vykdymu, su šalių susitartu ir kainodaros taisyklėse nustatytu tiekėjo pelno dydžiu (pelno dydis gali būti nekintantis ar kintantis, tai turi būti nurodyta sutartyje, jeigu sutartyje numatomas kintančio dydžio pelnas, tai turi būti nurodomos sąlygos, nuo kurių priklausys pelno dydis).⁶⁰ Paprastai šis metodas taikomas tiekėjui įsipareigojus teikti naujas, netipines paslaugas (atlikti naujus netipinius darbus) ir kai tiekėjas rengdamas pasiūlymą neturi galimybių (informacijos) numatyti ir įvertinti sutarties vykdymo išlaidas ir iš sutarties kylančią riziką.⁶¹ Paslaugų ir darbų pirkimo atveju šis kainos nustatymo būdas taikomas tik kai nėra galimybės taikyti kitus kainos apskaičiavimo būdus, t.y. išimtiniais atvejais.⁶² Sutartyje numačius sutarties vykdymo išlaidų padengimo metodą svarbu didelį dėmesį skirti netiesioginių išlaidų įtraukimui į perkančiosios organizacijos dengiamų išlaidų sumą, t.y. kiek įmanoma detaliau aptarti išlaidų pagrindimo taisykles, sutartyje nustatyti galimybę tikrinti tiekėjo dokumentus susijusius su finansiniais srautais sutartyje numatytų darbų vykdymo ribose, taip pat labai svarbu aptarti šalių bendradarbiavimo galimybę, t.y. kad svarbius sprendimus, nuo kurių priklauso perkančiosios organizacijos apmokamos tiekėjo išlaidos, tiekėjas derintų su perkančiąja organizacija iš anksto.⁶³

Tarptautinėje praktikoje paprastai naudojami kainos nustatymo metodai įtvirtinti pramoninių objektų statybos sutarčių sudarymo vadove, kurį parengė Jungtinių Tautų

⁵⁷ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika. *Valstybės žinios*. 2003 m. vasario 25 d. Nr. 1S-21. 19 d.

⁵⁸ *Ibid.* 20 d.

⁵⁹ *Ibid.* 21 d.

⁶⁰ *Ibid.*, 23 d., 27 d.

⁶¹ *Ibid.*, 24 d.

⁶² *Ibid.*, 25 d.

⁶³ *Ibid.* 26 d.

tarptautinės prekybos teisės komisija ar FIDIC standartinių statybos rangos sutarčių sąlygų knygoje. Tarptautinė inžinierių konsultantų federacija (FIDIC) yra išleidusi keturias standartinių statybos rangos sutarčių sąlygų knygas.

FIDIC raudonoji knyga⁶⁴ – tai užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos. Taikant šios knygos nuostatas, rangovas darbus vykdo pagal užsakovo pateiktą projektą. Raudonosios FIDIC knygos 14.1 straipsnyje nurodomi trys sutarties kainos nustatymo metodai: bendros sumos – kaina dėl kurios susitarta, kiekvieno darbo įkainis ir faktinių išlaidų atlyginimas.

FIDIC žalioji knyga⁶⁵ – tai trumpa sutarties forma. Ši rangos sutartis dažniausiai sudaroma pagal užsakovo pateiktą projektą nedidelės vertės darbams arba kai atliekami darbai yra nesudėtingi, pasikartojantys ar neilgai trunkantys. FIDIC žaliojoje knygoje numatyti trys kainos nustatymo metodai: bendros sumos, sutarties įkainių ir išlaidų kompensavimo.

FIDIC geltonoji knyga⁶⁶ - tai rangovo projektuojamų statybos ir inžinerinių darbų, elektros ir mechanikos įrenginių projektavimo ir statybos bei įrangos sutarties sąlygos. Dažniausiai sudarius šią sutartį rangovas suprojektuoja ir pagal užsakovo reikalavimus vykdo statybos ar inžinerinius darbus ir (arba) statybos darbų derinius. FIDIC geltonojoje knygoje numatytas bendros sumos kainos nustatymo metodas, bet gali būti naudojamas ir vienetinio įkainio kainos nustatymo metodas.⁶⁷

FIDIC sidabrinė knyga⁶⁸ - tai statybos „iki rakto“ sutarties sąlygos, šios sąlygos tinkamos visiškai baigtiems statiniams. Pagal šios sutarties sąlygas rangovas rūpinasi visomis statybos darbų užduotimis ir perduoda užsakovui pilnai sukomplektuotą ir tinkamą naudoti statinį. FIDIC sidabrinėje knygoje naudojamas bendros sumos kainos nustatymo metodas.⁶⁹

Apibendrinant galime daryti išvadą, jog pagrindė naudojami trys kainų nustatymo metodai: fiksuotos kainos, vieneto įkainio ir išlaidų atlyginimo. Skirtinguose šaltiniuose šių metodų pavadinimai gali skirtis.

⁶⁴ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002.

⁶⁵ FIDIC Žalioji knyga. *Trumpa sutarties forma*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2004.

⁶⁶ FIDIC Geltonoji knyga. *Rangovo projektuojamų statybos ir inžinerinių darbų, elektros ir mechanikos įrenginių projektavimo ir statybos bei įrangos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2003.

⁶⁷ *Ibid.* 14.1 punktas.

⁶⁸ FIDIC Sidabrinė knyga. Statybos „iki rakto“ EPC sutarties sąlygos. 1999.

⁶⁹ *Ibid.* 14.1 punktas.

Fiksuotos kainos metodas rangos sutartims taikomas, tokiu atveju, kada sudarant rangos sutartį sutariama fiksuota darbų kaina t.y. kai galima nustatyti konkretaus darbo kainą sutarties sudarymo metu, kai aiškiai žinomos darbų apimtys ir pokyčiai mažai tikėtini. Fiksuotos kainos sutartyje svarbu nurodyti sutarties dalyką ir kainą, kuri bus mokama už sutartyje aptartus darbus, kainos išskirstymas į atskiras statinio dalis (atskirus darbus, paslaugas) nėra būtinas. Kaip jau minėjome anksčiau fiksuotos kainos metodas įtvirtintas ir civiliniame kodekse, kuriame teigiama, kad sutartyje nurodytiems darbams atlikti gali būti sudaroma konkreti ar apytikrė sąmata.⁷⁰ Teismų praktikoje išskiriami trys darbų kainos nustatymo būdai: sutartyje nurodant konkrečią kainą arba sudarant sąmatą arba sutartyje įtvirtinant kainos nustatymo kriterijus ir būdus.⁷¹ Fiksuotos kainos metodas naudojamas ir sudarant rangos sutartis viešojo pirkimo būdu.

Sutartyje nustatomo fiksuotos kainos metodo privalumai: šalys iš anksto žino sutarties kainą (lengvesnis projekto biudžeto planavimas), sumažinamos administravimo išlaidos, t.y. lengvesnis mokėjimų administravimas ir sumažėja ruošiamų dokumentų kiekis.⁷² Šio kainų nustatymo metodo trūkumai: visi brėžiniai turi būti parengti ir pateikti rangovams kaip konkurso pagrindas (nors teismų praktika numato galimybę nustatyti fiksuotą darbų kainą ir neturint parengto statinio projekto⁷³), sudėtinga daryti projektinius pakeitimus, nes tai turi įtakos kainos keitimui.⁷⁴ Manoma, jog fiksuotos kainos sutartyse nurodoma didesnė projekto (darbų, paslaugų) kaina, t.y. sudarant šias sutartis rangovui kyla didesnė projekto įgyvendinimo rizika dėl to yra didinama sutarties kaina. Fiksuotos kainos sutartį galima sudaryti ir neturint detalių projekto sprendinių, tokiu atveju žymiai didesnę kainos padidėjimo riziką prisiima rangovas.⁷⁵

Sutartyse, kuriose kainos nustatymui naudojamas vienetinio įkainio metodas (nustatoma darbo vieneto kaina) galutinė projekto kaina apskaičiuojama tik tada, kai atliekami visi pagal sutartį suldyti darbai t.y. kai suskaičiuojami visi faktiškai atlikti darbai, tada užsakovas rangovui sumoka tokią kainą, kuri apskaičiuojama faktiškai atliktų darbų vienetų skaičių padauginus iš fiksuoto darbo vieneto įkainio nurodyto sutartyje. Sutartyje numatyta fiksuoto įkainio kaina sutarties vykdymo metu negali būti keičiama, t.y. rangovui už atlikto darbo vienetą mokama tik sutartyje nurodyta kaina, sudarydamas tokią sutartį

⁷⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.653 str.3 d.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB "Congestum group" v UAB "Sermeta", Nr. 3K-3-54/2009.

⁷² BANAITIENĖ, N.; BANAITIS, A.. *Statybos projektų valdymo pagrindai*. Vilnius: Technika, 2007;

⁷³ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB "Estinos arka" v UAB "Lelija", Nr. 3K-3-543/2006.

⁷⁴ BANAITIENĖ, N.; BANAITIS, A.. *Statybos projektų valdymo pagrindai*. Vilnius: Technika, 2007;

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB "Estinos arka" v UAB "Lelija", Nr. 3K-3-543/2006.

rangovas turi prisiimti riziką dėl fiksuoto vieneto kainos pasiūlymo.⁷⁶ Sudarant tokią sutartį paprastai sudaroma ir apytikrė sąmata, kurioje numatomi apytiksliai darbų kiekiai. Sudarant apytikrę sąmatą sutartyje turi būti nurodoma, kad rangovui mokama pagal faktiškai atliktų darbų kiekius, sąmatoje nurodytais įkainiais.⁷⁷ Kaip jau minėjome anksčiau vienetinio įkainio nustatymo metodas naudojamas ir sudarant rangos sutartis viešojo pirkimo būdu.

Vienetinio įkainio metodo privalumai: lengviau įvertinti rangovų pateiktus pasiūlymus, nes jie vertinami remiantis tais pačiais darbų kiekiais ir brėžiniais, tokie pasiūlymai gali būti objektyviau vertinami, atsiradus papildomiems darbams šalys gali lanksčiau reaguoti į pakeitimus, t.y. lengvesnis sutarties kainos keitimas padidėjus darbų kiekiui.⁷⁸ Vienetinio įkainio metodo trūkumai: didesnės administravimo išlaidos (didesnis dokumentacijos kiekis, nes reikia parengti detalų darbų kiekių sąrašą ir didesnė sutarčių priežiūros kaina), jeigu rangovų pasiūlymai sudaryti iš nesubalansuotų vienetinių įkainių, tada kyla daug problemų juos lyginant ir vertinant.⁷⁹

Rangos sutartyse numačius išlaidų atlyginimo metodą, sutarties kaina susideda iš dviejų dalių, tai: sumos, kuri rangovui mokama pagal faktiškai jo patirtas išlaidas ir rangovui mokamo pelno, dėl kurio dydžio susitarta sutarties sudarymo metu. Faktinės išlaidos skirstomos į tiesiogines ir netiesiogines. Tiesioginės – tai išlaidos tiesiogiai susiję su projekto vykdymu, netiesioginės – tai rangovo patirtos išlaidos, kurios nesusiję su projektiniais sprendimais, kaip pavyzdžiui rangovo įmonės administracijos išlaidos ir pan.⁸⁰ Sutartyje numatant išlaidų atlyginimo metodą rangovui padengiamos visos jo patirtos faktinės išlaidos, todėl pagal šias sutartis didžiausią riziką dėl kainos padidėjimo prisiima užsakovas.

Viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse išlaidų atlyginimo metodas įvardijamas kaip dalinis sutarties vykdymo išlaidų padengimo metodas. Taikant šį metodą galutinė sutarties kaina priklauso nuo rangovo faktiškai patirtų išlaidų ir sutartyje nustatyto papildomo užmokesčio rangovui. Sutartyje, kurioje kaina nustatoma išlaidų atlyginimo metodo būdu, turi būti labai nuodugniai aptartos visos kainos nustatymo sąlygos, jos turi būti aiškios ir nedviprasmiškos. Dažniausiai šis metodas taikomas esant neįprastoms

⁷⁶ MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 41 psl.

⁷⁷ *Ibid.* 41 psl.

⁷⁸ BANAITIENĖ, N.; BANAITIS, A.. *Statybos projektų valdymo pagrindai*. Vilnius: Technika, 2007.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 41 psl.

situacijoms, kai sutarties sudarymo metu nei rangovas nei užsakovas, dėl informacijos trūkumo, negali numatyti darbų, kuriuos reikės atlikti sutarties vykdymo metu.

Išlaidų atlyginimo metodo privalumai: maža rizika rangovui, ankstyvas išlaidų padengimas, rangovas įskaičiuoja visas išlaidas ir praktiškai niekuo nerizikuoja. Išlaidų atlyginimo metodo trūkumai: rangovas dažniausiai parenkamas ne konkurso, o derybų būdu, dėl pagal sutartį mokamo procentinio mokesčio gali sumažėti rangovo iniciatyva darbus atlikti greitai, kokybiškai ir laiku, didesnės administracinės išlaidos užsakovui.⁸¹

3. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas remiantis sutarties laisvės principu

Rangos sutartims, kaip ir kitoms iš civilinių teisinių santykių kylančioms sutartims, taikomi Civiliniame kodekse įtvirtinti civilinių santykių teisinio reguliavimo principai. Vienas iš pagrindinių civilinės teisės principų yra sutarties laisvės principas. Sutarties laisvės principas suteikia sutarties šalims teisę sudaryti tokią sutartį, kuri labiausiai atitinka abiejų sutarties šalių interesus.

Teisės doktrinoje šis principas dar vadinamas šalių autonomijos principu. Profesorius V. Mikelėnas teigia, jog sutarties laisvės principas analizuojamas keturiais aspektais: laisve sudaryti sutartį, laisve atsisakyti sudaryti sutartį, laisve laisvai nustatyti sutarties turinį, t.y. jos sąlygas ir laisve sudaryti sutartį, kurių įstatymas nenumato, jeigu tokios sutartys neprieštarauja teisei ir gerai moralei.⁸² Galime daryti išvadą, jog sutarties laisvės principas leidžia sutarties šalims savarankiškai nustatyti sutarties turinį bei formą, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas ar jos turinį nustato imperatyvios įstatymo normos arba tam tikrų sąlygų reikalauja gera moralė ar viešoji tvarka, t.y. Civilinis kodeksas nedraudžia rangos sutarties šalims susitarti dėl atvejų, kai jos gali ar privalo keisti sutarties kainą ir tai įtvirtinti rangos sutartyje. Tai patvirtina ir Civilinio kodekso 6.685 straipsnio 1 dalyje numatyta nuostata, jog statybos rangos sutarties šalys gali sutartyje numatyti ir kitokias sutarties dokumentų pakeitimo sąlygas.⁸³ Sutarties šalių teisė laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas aptarta ir teismų praktikoje.

Teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis, jos šalims turi įstatymo galią, todėl tais atvejais, kai rangos teisiniai santykiai reguliuojami dispozityviųjų teisės normų, sutarties šalys remdamosi sutarčių laisvės principu, dėl sutarties turinio, t.y. dėl galimybės keisti sutarties kainą, gali susitarti kitaip, o teismai, nagrinėdami ginčus dėl sutartinių

⁸¹ BANAITIENĖ, N.; BANAITIS, A.. *Statybos projektų valdymo pagrindai*. Vilnius: Technika, 2007.

⁸² MIKELĖNAS, V.. *Sutarčių teisė*. Vilnius: Justitia, 1996. psl. 34.

⁸³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.685 str. 1 d.

įsipareigojimų nevykdymo, privalo aiškinti ir taikyti šalių sudarytos sutarties nuostatas, o ne konkrečią sutarčių rūšį reglamentuojančio įstatymo, nustatančio dispozityvaus pobūdžio reikalavimus, normas. Įstatymo nuostatos taikomos tiems klausimams, dėl kurių šalys nesusitarė.⁸⁴

Sutarčių laisvės principas taikomas sutarties šalims ne tik sudarant rangos sutartį, bet ir keičiant jau sudarytos sutarties sąlygas, t.y. didinant ir mažinant rangos sutarties kainą. Teismų praktikoje nagrinėjami atvejai patvirtina sutarties šalių teisę susitarti dėl rangos sutarties kainos didinimo ar mažinimo. Civilinėje byloje e3K-3-53-684/2017 teismas vadovavosi šalių sudarytos sutarties nuostatomis, įtvirtinančiomis galimybę keisti sutartyje nustatytą kainą. Nagrinėjamoje byloje, teismas konstatavo, jog sutartyje įtvirtinta darbų kainos tikslinimo sąlyga – šalių tarpusavio susitarimas dėl sutarties sąlygų pakeitimo ir (ar) papildymo – yra įvykdyta, šiuo atveju sutarties kaina buvo mažinama sudarant naują sutarties priedą.⁸⁵

Pabrėžiama, jog sutarties sąlygos turi atitikti tikrąją šalių valią, neprieštarauti gerai moralei, imperatyvioms įstatymo normoms, šalių lygiateisiškumo ir bendriesiems teisės principams, atitikti sudarytos sutarties esmę ir tikslą t.y. aiškinant sutartį, būtina vadovautis ir Civilinio kodekso 1.5 straipsnyje įtvirtintais bendraisiais teisės principais. Jeigu šalių tikrųjų ketinimų negalima nustatyti, tada sutartis turi būti aiškinama atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiškai šalims protingi asmenys.⁸⁶ Kai sutarties šalims nepavyksta susitarti dėl sutarties sąlygų (tarp jų ir sutartyje nustatytos darbų kainos) pakeitimo, sutartis gali būti keičiama teismo tvarka, vienos iš šalių reikalavimu.⁸⁷ Šalių sudaryta sutartis keičiama teismo sprendimu tuo atveju, kai: kita sutarties šalis iš esmės pažeidžia sutartį arba kitais sutarties ar įstatymų nustatytais atvejais.⁸⁸ Civiliniame kodekse įtvirtinta privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka, t.y. sutarties šalis norėdama pakeisti sutarties sąlygas (kainą) pirmiausia, su siūlymu keisti sutartį, turi kreiptis į kitą šalį. Sutarties šaliai neatsakius į pasiūlymą arba nesutikus keisti sutarties, suinteresuota šalis įgyja teisę pateikti teismui ieškinį dėl sutarties sąlygų pakeitimo.⁸⁹

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Iglus“ v UAB „Aido turtas“, Nr. 3K-3-294/2014.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB Cornis“ v UAB „G ir G partneriai“, e3K-3-53-684/2017.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Columbus Lietuva“ v UAB „Hoptransa“, Nr. 3K-3-507-219/2015.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Iglus“ v UAB „Aido turtas“, Nr. 3K-3-294/2014.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.223 str. 2 d.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Iglus“ v UAB „Aido turtas“, Nr. 3K-3-294/2014.

Lietuvos Aukščiausias Teismas yra konstatavęs, jog esant ginčui dėl sutarties turinio bei jos sąlygų, sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, atsižvelgiant į sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes, į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas reikšmingas aplinkybes. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat išaiškines, jog sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu.⁹⁰

Kaip jau minėjau anksčiau sutarties laisvės principas nėra absoliutus, jis turi tam tikras ribas, sutarties sąlygas šalys gali nustatyti savo nuožiūra, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyvios teisės normos arba tai prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei. Tam tikrais atvejais, sutartinių teisinių santykių dalyvių padėtis nėra lygiavertė, taip gali nutikti dėl objektyvių priežasčių, tokių kaip profesinės informacijos, žinių trūkumas, materialinės padėties nelygiavertiškumas ir pan.. Lietuvos Aukščiausiasis teismas savo praktikoje, yra konstatavęs, jog sutarties laisvės principas sudarant sutartį yra tinkamai įgyvendinamas, jeigu civilinių teisinių santykių subjektai yra lygiavertės padėties. Jeigu, kuri nors iš sutarties šalių dominuoja kitos šalies atžvilgiu, gali kilti abejonių dėl sutarties šalių lygybės nustatant sutarties sąlygas, išskyrus atvejus, kai šios nustatytos imperatyviųjų teisės normų.⁹¹ Įstatymų leidėjas siekdamas apginti silpnesniosios šalies teises ir teisėtus interesus gali įstatymu riboti sutarties laisvės principo taikymą. Vienas iš tokio ribojimo atvejų yra – vartotojų teisių apsaugos institutas.⁹² Vartotojas kaip sutarties šalis yra akivaizdžiai nelygiavertėje padėtyje su kita sutarties šalimi, todėl vartojimo sutarties institutas grindžiamas silpnesniosios sutarties šalies t.y. vartotojo teisinės apsaugos doktrina, kuri ir reiškia sutarties laisvės principo ribojimą. Vartojimo sutartims greta bendrųjų sutarčių teisės taisyklių taikomos specialiosios, užtikrinančios didesnę vartotojo teisių apsaugą, taisyklės.⁹³ Šios sutartys dažniausiai sudaromos prisijungimo būdu, naudojant standartines sutarčių sąlygas, jų individualiai neaptariant, todėl vartotojo ir verslininko sutartiniuose santykiuose negali būti remiamasi vien tik sutarčių laisvės principu, šiuolaikinėje sutarčių teisėje susiformavusi silpnesniosios

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. balandžio 1 d. nutartyje civilinėje byloje R. M. v. bendra Lietuvos-Ukrainos įmonė UAB „Azovlitas“, Nr. 3K-3-201/2008.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis, civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2008.

⁹² Lietuvos Aukščiausio teismo senato 2010 balandžio 26 nutarimas „Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga“. LAT apžvalga. AC-33-1, prieiga per internetą <http://www.lat.lt/4tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34843>.

⁹³ Lietuvos Aukščiausio teismo senato 2010 balandžio 26 nutarimas „Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga“. LAT apžvalga AC-33-1, prieiga per internetą <http://www.lat.lt/4tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34843>.

sutarties šalies apsaugos doktrina leidžia valstybei įsikišti į šalių sutartinius santykius ir riboti sutarčių laisvės principo taikymą, nustatant specialųjį vartojimo sutarčių teisinį reguliavimą. Tais atvejais, kai ginčo šalių sudaryta sutartis kvalifikuojama kaip kylanti iš vartojimo teisinių santykių, bylą nagrinėjantis teismas sutarties sąlygas *ex officio* turi įvertinti pagal Civiliniame kodekse įtvirtintus sąžiningumo kriterijus. Teismams suteikiama teisė kiekvienu konkrečiu atveju vertinti sutarties sąlygas ir pripažinti jas nesąžiningomis. Teismas nesąžininga gali pripažinti ir tokią sąlygą kuri nepatenka į Civiliniame kodekse įtvirtintą pavyzdinį nesąžiningų sąlygų sąrašą. Nesąžiningų sąlygų kontrolės instituto paskirtis yra atkurti sutarties šalių derybinę pusiausvyrą ir užtikrinti sutarčių laisvės principo įgyvendinimą, šitaip apsaugant vartotoją.⁹⁴

Galime daryti išvadą, jog remiantis sutarties laisvės principu, sutarties šalys yra laisvos susitarti ir rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimo atvejus aptarti prieš sudarydamos rangos sutartį ir tai įtvirtinti sutartyje. Taip pat, sutarties šalys, bendru sutarimu, sutarties vykdymo metu, gali keisti sutartyje nustatytą darbų kainą ar įkainius. Pabrėžiama, jog teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią.⁹⁵

4. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas konkludentiniais veiksmais

Remiantis Civilinio kodekso normomis rašytinė sutarčių forma yra privaloma tik Civiliniame kodekse ar kituose įstatymuose nustatytais atvejais.⁹⁶ Iš to galime daryti išvadą, jog rangos sutartims rašytinė sutarties forma nėra privaloma t.y. šios sutartys gali būti sudaromos raštu, žodžiu bei konkludentiniais veiksmais. Šios taisyklės išimtis įtvirtinta kitame Civilinio kodekso straipsnyje, kuriame sakoma, jog rašytinėje sutartyje įtvirtinus išlygą, dėl galimybės sutartį papildyti arba nutraukti tik raštu, tai ji negali būti pakeista, papildyta ar nutraukta kitokiu būdu,⁹⁷ t.y. jeigu rangos sutartyje numatyta, kad sutarties darbų kaina keičiama tik raštu, tai jos negalima keisti žodžiu ar konkludentiniais veiksmais. Sutarties šalis gali prarasti galimybę remtis šia sutarties išlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai elgėsi, remdamasi pirmosios elgesiu.⁹⁸

Teoriškai sutarties kaina gali būti keičiama ir nekeičiant rašytinės sutarties, šalims savo veiksmais parodant, jog jų valia dėl naujos kainos yra suderinta. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, nagrinėjant klausimą, dėl rangos sutartyje numatytos darbų

⁹⁴ Malinauskaitė. J.. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Vartotojų teisės informacinė medžiaga. Vilnius 2015. http://www.vartotojai.lt/binary/uploads/vartotoju_teises.pdf.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.189 str. 1d.

⁹⁶ *Ibid.*, 1.73 str. 1d.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.183 str. 1d.

⁹⁸ *Ibid.*, 6.183 str. 2 d.

kainos pakeitimo konkludentiniais veiksmais nebuvo vieninga. Teismų nuomonė skyrėsi nagrinėjant klausimą, dėl statybos rangos sutarties kainos keitimo, priimant darbus pagal darbų atlikimo aktą ir sumokant už juos. Civilinėje byloje Nr. 3K-3-22/2007 Lietuvos Aukščiausias Teismas nusprendė, jog užsakovui mokant rangovui pagal jo pateikiamus atliktų darbų aktus kitas kainas nei numatyta sutartyje, konkludentiniais veiksmais buvo pakeista sutartyje numatyta kaina. Šioje nutartyje teigiama, kad užsakovas savo veiksmais sutiko su rangovo pasiūlytomis kainomis, byloje nurodytu laikotarpiu apmokėdamas už faktiškai atliktus darbus ir sunaudotas medžiagas, pagal rangovo pateikiamus darbų atlikimo aktus, juose nurodytomis darbų kainomis, kurios nesutapo su prie sutarties pridėtoje sąmatoje esančiomis kainomis.⁹⁹ Lietuvos Aukščiausias Teismas savo poziciją šiuo klausimu išgrynino civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2009, kurioje teismas nurodė, jog atliktų darbų priėmimas pagal atliktų darbų aktus nėra siejamas su atliktų darbų kaina. Byloje buvo nagrinėjamas atvejis, kai dėl papildomų darbų atlikimo buvo susitarta žodžiu, tačiau šis numatomas kainos padidėjimas sutarties šalių nebuvo įformintas raštu. Ieškovo teigimu, atsakovas apmokėjo tik už papildomai atliktus darbus, tačiau neapmokėjo už pagrindinius darbus pagal ieškovo pateiktas sąskaitas ir aktus t.y. ieškovas darbus atliko, atsakovas juos priėmė, tačiau neapmokėjo. Teismas šioje byloje pažymėjo, jog atliktų darbų priėmimo aktas yra dokumentas, fiksuojantis tam tikrą sutartinių įsipareigojimų įvykdymo etapą, tačiau tai nėra dokumentas, kuriuo keičiamos sutarties sąlygos, tarp jų ir sutarties kaina, jeigu rangos sutartyje šalys to nenumatė. Užsakovui priėmus atliktus darbus, perduotus priėmimo aktu, atsiranda prievolė už juos atsiskaityti sutartyje nustatytais sąlygomis ir tvarka. Atliktų darbų priėmimas nėra siejamas su atliktų darbų kaina.¹⁰⁰

Atliktų darbų priėmimas gali įpareigoti užsakovą atlyginti rangovui už atliktus darbus tik tuo atveju, jeigu tai numatyta sutartyje, tai patvirtina Lietuvos Aukščiausias teismo nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-430/2009.¹⁰¹

Prof. S. Mitkaus nuomone, jeigu rangovas įvykdė rangos sutartyje numatytus darbus, o užsakovas juos priėmė ir kontroliavo, teismas galėtų pripažinti, jog šalys savo

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kvadratura“ v UAB „Telegausa“, Nr. 3K-3-22/2007.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alrosta“ v UAB „Immobilitas“, Nr. 3K-3-19/2009.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ortas“ ir atsakovo UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009.

< Atliktų darbų priėmimas sukelia užsakovui pareigą atlyginti rangovui už atliktą darbą (CK 6.687 straipsnis, Sutarties 4 punktą). Kitą dieną po atliktų darbų priėmimo–perdavimo akto pasirašymo šalys (jų vadovai ir vyr. finansininkai) pasirašė tarpusavio atsiskaitymų suderinimo aktą.>

konkliudentiniais veiksmais susitarė dėl papildomų darbų atlikimo, taip pakeisdami sudarytos statybų rangos sutarties sąlygas ir jos kainą.¹⁰²

Lietuvos Aukščiausias teismas byloje Nr. 3K-3-281/2009 pripažino, jog užsakovas konkliudentiniais veiksmais pakeitė rangos sutarties kainą. Nagrinėjamoje nutartyje teismas nustatė, jog bendrasis brėžinys yra rangos sutarties sudėtinė dalis, užsakovo inicijuoti pakeitimai jame lėmė papildomų darbų, nenumatytų sutartyje ir jos sudėtinės dalis sudarančiuose dokumentuose, atlikimą. Užsakovui pateikus papildytą brėžinio versiją rangovui ir šiam pradėjus vykdyti darbus pagal pateiktą brėžinį, tarp šalių konkliudentinių veiksmų pagrindu, susiformavo rangos teisiniai santykiai sutartyje nenumatytiems darbams atlikti, o užsakovui prievolė už juos sumokėti.¹⁰³

Apibendrinant galima teigti, jog rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimo atvejus sutarties šalys turėtų įforminti raštu.

5. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas

Vykdamas rangos sutartį galimybė keisti sutartyje numatytą kainą yra išimtinio pobūdžio. Šios sutarties kainos keitimui didelę įtaką turi sutartyje sulygtas kainos nustatymo metodas ir sutarties šalių sutartyje numatyti pagrindai darbų kainai keisti.

Rangos sutartyse nustatyta darbų kaina gali būti keičiama Civiliniame kodekse numatytais atvejais, t.y. Civilinis kodeksas apibrėžia, kokioms sąlygoms esant atsiranda galimybė keisti rangos sutartyje nustatytą darbų kainą. Bendrosiose rangos sutarties normose yra numatyta keletas rangos sutarties kainos keitimo atvejų, tai:

- Rangovo teisė didinti rangos sutarties kainą įtvirtinta ir Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalyje, tai bendroji rangos sutarčių norma, kurioje teigiama, jog jeigu būtina atlikti papildomų darbų arba dėl kitų svarbių priežasčių rangovui tenka didinti kai kurių darbų kainą, jis privalo laiku apie tai pranešti užsakovui, užsakovui nesutikus didinti sutartyje numatytą kainą, rangovas turi teisę atsisakyti sutarties. Rangovas laiku neįspėjęs užsakovo, kad yra būtina didinti darbų kainą, privalo įvykdyti sutartį už joje numatytą kainą, t.y. kainos didinimas įmanomas atsiradus papildomiems darbams.¹⁰⁴

¹⁰² MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 100 psl.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje AB „Vakarų laivų gamykla“ v. „Fonnskip AS“, Nr. 3K-3-281/2009.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.653 str. 4 d.

- Kitas sutarties kainos keitimo atvejis (t.y. rangos sutarties kainos didinimas) numatytas bendrose rangos sutartis reglamentuojančiose normose, konkrečiai, Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 6 dalyje, čia teigiama, jog rangovas turi teisę reikalauti padidinti darbų kainą arba nutraukti sutartį pagal Civilinio kodekso 6.204 straipsnio nustatytas taisykles tuo atveju, kai rangovo teikiamų medžiagų ar įrenginių kaina arba paslaugų, kurias rangovui teikia tretieji asmenys kaina padidėja iš esmės ir šio kainų padidėjimo rangovas negalėjo numatyti rangos sutarties sudarymo momentu.¹⁰⁵ Remiantis šio straipsnio nuostata, galime teigti, jog rangos sutarties kaina gali būti keičiama, kai iš esmės pasikeičia ekonominės, nuo sutarties šalių nepriklausančios, sąlygos ir šių kainų padidėjimo rangovas negalėjo numatyti rangos sutarties sudarymo metu, svarbiausi momentai, jog kaina turi padidėti iš esmės ir šio padidėjimo negalima buvo numatyti sutarties sudarymo metu.

Rangos sutartims nustatytos kainos keitimo taisyklės nėra imperatyvios todėl sutarties šalys, remiantis sutarčių laisvės principu, sutartyje gali susitarti dėl kitų kainos keitimo taisyklių. Galime išskirti tris rangos sutarties kainos keitimo atvejus, t.y. rangos sutarties kainos keitimas įmanomas trimis atvejais:

- kai sutarties kaina keičiama pakeitus sutarties dalyką, šiuo atveju sutarties kaina gali būti keičiama kai būtina atlikti papildomų darbų arba kai dėl kitų svarbių priežasčių rangovui būtina didinti rangos sutarties kainą.¹⁰⁶
- kai sutarties kaina keičiama iš esmės pasikeitus ekonominėms sąlygoms, šiuo atveju ji keičiama kai iš esmės padidėja sutartyje numatytų medžiagų, įrenginių ar darbų kaina ir šio kainų padidėjimo rangovas negalėjo numatyti rangos sutarties sudarymo metu.¹⁰⁷
- kai dėl rangos sutarties keitimo rangos sutarties šalys susitaria rangos sutartyje.

5.1 Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas keičiant rangos sutarties dalyką

Kaip jau minėjau ankstesniuose šio darbo skyriuose, rangos sutarties kainos keitimas įmanomas keičiant rangos sutarties dalyką. Šis kainos keitimo būdas aptartas Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalyje, jame teigiama, jog rangos sutarties kaina gali būti keičiama sutarties vykdymo metu atsiradus papildomiems darbams arba dėl kitų svarbių priežasčių rangovui padidinus tam tikrų arba visų sutartimi sulygtų darbų kainą. Remiantis

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-22626. 653 str. 6 d.

¹⁰⁶ *Ibid.*, 6.653 str. 4 d.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 6.653 str. 6 d.

šiuo straipsniu galimas tik kainos didinimas rangovo naudai, kainos keitimas (didinimas ar mažinimas) užsakovo iniciatyva šiame straipsnyje nenumatomas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 3K-3-389-915/2016 konstatavęs, jog Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalis siejama su šalių susitarimu nustatytos sutartyje kainos pakeitimu - padidiniu.¹⁰⁸ Šioje nutartyje teismas išaiškines, jog kai sutartyje susitarta dėl kainos ribų, t.y. sutartyje nurodoma galima darbų vertės mažiausia ir didžiausia riba, rangovui pareikalavus sumokėti sutartyje numatytą didžiausią kainą – toks atvejis nelaikomas kainos padidiniu pagal Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalį, todėl jam nėra būtinas užsakovo sutikimas.¹⁰⁹

Šiame straipsnyje nustatytas įpareigojimas rangovui, apie darbų kainos didinimą laiku pranešti užsakovui, t.y. užsakovas turi sutikti padidinti darbų kainą. Lietuvos Aukščiausio teismo praktikoje taip pat patvirtinama būtinybė laiku pranešti užsakovui apie paaiškėjusius kainos didinimo pagrindus. Lietuvos Aukščiausio teismo praktikoje teigiama, jog reikalavimas laiku pranešti reiškia ne tik rangovo pareigą sudaryti užsakovui sąlygas per protingą terminą apsispręsti dėl sprendimo ar sutikti su kainos padidėjimu, bet ir tai, kad pranešama prieš pradėdant atlikti papildomus darbus, o ne juos pradėjus vykdyti ar jau įvykdžius.¹¹⁰

Užsakovui nesutikus su rangovo siūlymu didinti darbų kainą rangovas turi teisę atsisakyti rangos sutarties. Kasacinio teismo praktikoje teigiama, jog pranešęs užsakovui apie būtinybę atlikti papildomų darbų ir dėl to padidinti sutarties kainą, rangovas turi sulaukti užsakovo atsakymo į jo įspėjimą, o tuomet apsispręsti, ar tęsti darbus už užsakovo sutinkamą mokėti kainą, ar atsisakyti sutarties. Tokį šių normų turinio aiškinimą lemia Civiliniame kodekse įtvirtintos sutarties šalių pareigos: laikytis sudarytų sutarčių sąlygų,¹¹¹ elgtis sąžiningai,¹¹² bendradarbiauti,¹¹³ statybos rangovo teisių apsaugai darbų sustabdymo laikotarpiu nustatyta užsakovo pareiga atlyginti nuostolius, kilusius dėl pagrįsto darbų sustabdymo.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB L. K. v L. Š., Nr. 3K-3-389-915/2016.

¹⁰⁹ *Ibid.*

< Tačiau nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad tarp ieškovės ir atsakovo buvo aiškus susitarimas dėl statybos darbų vertės nuo 50 000 Lt iki 100 000 Lt. Faktinė statybos darbų kaina buvo didesnė, tačiau priteista iš ieškovės atsakovo naudai skola už namo pastatymą neviršija byloje nustatytos susitarimo ribos (100 000 Lt). Byloje nėra pagrindo teigti, jog šalių susitarimo kaina buvo padidinta (pakeista) be užsakovės leidimo ir žinios, kad byloje buvo būtina nustatyti ieškovės nurodomas aplinkybes (ypatingas kainos padidėjimo sąlygas, papildomus darbus ar kitas tariamo kainos padidėjimo aplinkybes).>

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje AB „Vakarų laivų gamykla“ v „Fonship AS“, Nr. 3K-3-281/2009.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.189 straipsnio 1 dalis.

¹¹² *Ibid.*, CK 6.158 straipsnio 1 dalis.

¹¹³ *Ibid.*, CK 6.38 straipsnio 3 dalis.

Lietuvos Aukščiausias teismas nutartyje Nr. 3K-3-202-248/2015 pažymėjo, Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalyje nustatyta bendrojo pobūdžio, rangos sutartims taikoma taisyklė, kuri skirta apsaugoti užsakovą nuo siurprizinių sutarties kainos pasikeitimų. Taigi rangovui, atliekant rangos sutartyje numatytus darbus, nustačius papildomų darbų poreikį, jis privalo apie šiuos papildomus darbus pranešti užsakovui. Užsakovas sužinojęs apie papildomus darbus turi absoliučią sprendimo teisę dėl kainos padidinimo.¹¹⁴ Šioje byloje pirmosios instancijos teismas nustatė, jog ieškovas vykdė žemės darbus, nelaukdamas atitinkamo atsakovo sprendimo ir nestabdydamas darbų, todėl buvo priimtas sprendimas, kad nustatytomis aplinkybėmis atlikęs papildomus žemės darbus, ieškovas veikė savo rizika ir neįgijo teisės reikalauti už juos sumokėti šalių nesutartą papildomą atlyginimą.

Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalyje numatyta sankcija rangovui laiku nepranešusiam užsakovui apie rangos sutartyje numatytų darbų kainos didinimo būtinumą, t.y. jeigu rangovas laiku neįspėja užsakovo apie būtinumą didinti darbų kainą, rangovas privalo įvykdyti sutartį už joje nustatytą kainą. Teismų praktikoje teigiama, jog rangovas neįrodęs, kad užsakovas buvo informuotas apie poreikį atlikti papildomus darbus ir apie tai, kad neatlikus papildomų darbų, būtų neįmanoma toliau vykdyti projektą, veikė savo rizika ir neįgijo teisės reikalauti už juos sumokėti šalių nesutartą papildomą atlyginimą.¹¹⁵

Teismų praktika išsiskiria taikant Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalį, dėl atsiradusių papildomų darbų, keičiant sutartyje nustatytą darbų kainą. Nutartyje 3K-3-589/2008 sutarties kaina buvo koreguojama pagal užsakovės pageidavimą, pakeitus sutarties dalyką, nagrinėjamoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigia, jog keisti konkrečią, sutartyje nustatytą kainą galima ir prievolės vykdymo metu. Rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose tokia galimybė nustatyta CK 6.653 straipsnio 4 dalyje. Sutartyje nustatytos kainos keitimą gali lemti poreikis atlikti papildomus būtinus darbus arba kitos svarbios priežastys.¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalį taikė užsakovui pakeitus sutarties dalyką, ko pasekoje atsirado papildomų darbų poreikis.

Nutartyje 3K-3-281/2009 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigia, jog rangovo reikalavimas užsakovui sumokėti už papildomus darbus remiantis Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalimi, negalimas, nes papildomus darbus rangovas atliko paties užsakovo užsakymu, užsakovas tai išreiškė rangovui vykdymui pateikęs bendrojo brėžinio pakeistą

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Akordas 1“ v. Zarasų rajono savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-202-248/2015.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilibalda“ v. A. M., Nr. 3K-3-589/2008.

versiją. Už bendrąją brėžinį buvo atsakingas užsakovas, pakeitimai bendrajame brėžinyje lėmė papildomų darbų, nenumatytų sutartyje ir jos sudėtinės dalis sudarančiuose dokumentuose, atsiradimą. Inicijuodamas laivo rekonstrukcijos darbų atlikimą pagal kitą bendrojo brėžinio versiją, užsakovas turėjo žinoti apie poreikį papildomiems darbams, rangovas papildomus darbus lėmusius pakeitimus priėmė vykdyti ir juos vykdė, todėl užsakovui, konkludentinių veiksmų pagrindu tarp šalių susiformavus rangos teisiniams santykiams papildomiems darbams atlikti, kyla prievolė už juos sumokėti.¹¹⁷ Nagrinėjamoje nutartyje Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalies nuostatos nebuvo taikomos, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigė, jog pačiam užsakovui pakeitus rangos sutartyje numatytą dalyką ir neigiant prievolę sumokėti rangovo patirtas išlaidas, pažeidžia sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos sutartiniuose santykiuose imperatyvus (CK 6.158 straipsnis), t.y. šiuo atveju buvo taikomos Civilinio kodekso 6.158 straipsnio nuostatos.

Išnagrinėjus šias nutartis kyla klausimas, ar užsakovo iniciatyva pakeitus sutartyje aptartus darbus, ko pasekoje atsiradus papildomiems darbams, sutarties kaina gali būti keičiama remiantis Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalimi? Mano manymu, užsakovui keičiant sutartyje numatytą dalyką ir dėl to pasikeitus sutarties kainai turi būti taikomos Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 nuostatos, todėl, kad: šiame straipsnyje įtvirtinta, jog rangovas kainą gali didinti dėl kitų svarbių priežasčių, mano manymu, svarbi priežastis gali būti užsakovo iniciatyva pakeistas sutarties dalykas; taikant šį straipsnį atsiranda pareiga rangovui papildomų darbų kainą derinti su užsakovu, o užsakovui galimybė derėtis dėl papildomų darbų kainos arba susirasti kitą rangovą papildomiems darbams atlikti; rangovui išlieka teisė atsisakyti sutarties.

Remiantis šiomis nutartimis galima daryti išvadą, jog užsakovui savo iniciatyva pakeitus sutartyje apibrėžtus darbus ir dėl to atsiradus papildomų darbų poreikiui, išlieka pareiga sumokėti papildomas rangovo išlaidas net ir tuo atveju, kai rangovas nesuderina su užsakovu papildomų darbų kiekio ir kainos. Jei šalys nesusitaria kitaip, Civilinio kodekso 6.653 straipsnyje nurodyta konkreti kaina, taikoma tik pagal rangos sutartį ir normatyvinius statybos dokumentus numatytiems darbams atlikti, bet ne papildomiems darbams, t.y. nenumatytiems rangos sutartyje ir normatyviniuose statybos dokumentuose.¹¹⁸

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje AB „Vakarų laivų gamykla“ v „Fonship AS“, Nr. 3K-3-281/2009.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Iglus“ v UAB „Aido turtas“, Nr. 3K-3-294/2014.

5.1.1 Rangos sutartyje nustatytos konkrečios/fiksuotos kainos keitimas

Konkreči kaina reiškia, jog rangos sutartyje sulygtas darbas turi būti atliktas už sutartyje nustatytą kainą. Rangos sutartimi susitarus dėl konkrečios darbų kainos rangovui tenka sutarties įvykdymo rizika, ši rizika dar labiau padidėja, jeigu sutarties dalykas nepakankamai tiksliai apibrėžtas. Tai patvirtina ir Civiliniame kodekse įtvirtinta taisyklė, jeigu rangos sutartyje nustatoma konkreči darbų kaina, rangovas praranda teisę tokią kainą didinti, o užsakovas mažinti. Ši taisyklė taikoma ir tais atvejais kai sutarties sudarymo metu nebuvo galima tiksliai nustatyti viso darbų kiekio ar visų sutartiniams darbams įvykdyti būtinų išlaidų.¹¹⁹ Rangos sutartyje numačius konkrečią darbų kainą užsakovas praranda galimybę mažinti šią sutarties kainą, net ir tuo atveju, kai vykdam sutartį rangovo faktinės išlaidos yra mažesnės, negu buvo numatyta nustatant atliekamų darbų kainą sutartyje. Sumažėjus rangovo faktinėms išlaidoms rangovui išlieka teisė gauti sutartyje susitartą atlyginimą, jeigu užsakovas neįrodo, kad rangovo ekonomija turėjo neigiamos įtakos sutartyje numatytų darbų kokybei.¹²⁰

Atkreiptinas dėmesys, jog Civilinio kodekso straipsnis apibrėžiantis rangovo ekonomiją taikomas tik fiksuotos kainos sutartyje nustatymo atveju. Sutarties šalims bendru sutarimu sudarius naują sutarties priedą, kuris sumažina fiksuotą pirmos sutarties kainą, rangovas praranda galimybę naudotis rangovo ekonomijos principu pagal ankstesnę sutartį, šiuo atveju galioja vėlesniame priede nustatyta kaina.¹²¹

Remiantis sutarties laisvės principu, sutarties šalys gali sutartyje numatyti fiksuotos rangos sutarties kainos keitimo atvejus, kaina gali būti keičiama ir sutarties vykdymo metu. Sutartyje nustačius kainos keitimo atvejus, visi konkrečios kainos privalumai ir trūkumai išnyksta ir sutartis keičiama šalių sutartyje aptartomis sąlygomis.¹²² Taikant sutarčių laisvės principą, galima daryti išvadą, jog rangos sutarties šalims susitarus, galimas sutartyje numatytos fiksuotos kainos didinimas ir mažinimas. Atkreiptinas dėmesys, jog sutartyje nustačius fiksuotą darbų kainą ir nurodžius labai daug kainos keitimo atvejų, ši sutartis gali tapti panaši į išlaidų atlyginimo sutartį.

Nagrinėjant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką galima rasti fiksuotos kainos keitimo atvejų sutarties vykdymo eigoje, sutarties šalims pakeitus sutarties projektą ir nustačius kitą fiksuotą kainą t.y. rangos sutartyje nustatytos fiksuotos kainos pakeitimas

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.653 straipsnio 5 dalis.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.653 straipsnio 5 dalis.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Cornis“ v. UAB „G ir G partneriai“, Nr. e3K-3-53-684/2017.

¹²² MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 23 psl.

galimas kai abi šalys sutaria dėl sutartyje numatytų darbų pakeitimo, net ir sutartyje iš anksto nenumačius konkrečios kainos keitimo atveju. Byloje buvo nustatyta, jog papildomų darbų, gaminant virtuvės baldus, poreikį lėmė sutarties šalių susitarimu atlikta baldų projekto korekcija, o kainos keitimas buvo suderintas su užsakovu. Nagrinėjamoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, jog keisti konkrečią, sutartyje nustatytą kainą galima ir prievolės vykdymo metu t.y. rangos sutarties vykdymo metu, atsiradus papildomų darbų poreikiui ar kitoms svarbioms priežastims, galima keisti sutartimi suldytą kainą.¹²³ Nutartyje Nr. 3K-3-589/2008 teismas sprendė, kad sutarties šalims pakeitus sutarties priedą ir jį pasirašius, bet sutartyje palikus ankstesnę (mažesnę) sutarties kainą, reikia vadovautis sutarties priedu. Nagrinėjamoje byloje sutarties šalys susitarė dėl sutartyje nustatytos kainos didinimo, sutarties vykdymo metu pakeisdamos pirminę sutartį.

Galime daryti išvadą, jog rangos sutartyse nustačius fiksuotą kainą ir pasikeitus rangos sutarties dalykui, kainos didinimas ar mažinimas vienos iš šalių iniciatyva nėra galimas, dėl fiksuotos darbų kainos mažinimo ar didinimo būtinas šalių susitarimas, šią galimybę sutarties šalys turi įtvirtinti žodžiu, raštu ar konkludentiniais veiksmais. Sutartyje numatyta konkreti kaina taikoma tik pagal sutartį numatytiems darbams, bet ne papildomiems darbams. Užsakovui norint sumažinti sutartyje numatytą fiksuotą kainą, ją mažinti galima tik su rangovo sutikimu pakeičiant sutartį ir nustatant mažesnę fiksuotą kainą už sutartyje numatytus darbus, visais kitais atvejais bus taikomas rangovo ekonomijos principas.

5.1.2 Rangos sutartyje numačius apytikrą darbų kainą

Rangos sutartyje galima nustatyti nefiksuotą (apytikrą) sutarties kainą arba jos nustatymo metodus. Sutarties šalys gali susitarti, kad sutarties kaina bus skaičiuojama vienetinių įkainių arba išlaidų atlyginimo metodu. Kaip jau minėjau anksčiau, nustačius vienetinių įkainių metodą, sutartyje numatoma fiksuota kiekvieno darbo vieneto kaina, sutarties kaina,

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilibalda“ v. A. M., Nr. 3K-3-589/2008.

<Byloje nustatyta, kad papildomų pagal sutartį sutartų darbų, gaminant virtuvės baldus, poreikį lėmė sutarties šalių susitarimu atlikta baldų projekto korekcija, o kainos keitimas buvo suderintas su užsakovu - atsakove. Tai, kad šalys sutarė dėl kainos keitimo, todėl negali būti pagrindo konstatuoti CK 6.653 straipsnio 4 dalies pažeidimo, patvirtina faktas, kad buvo pakeistas 2006 m. sausio 23 d. sutarties priedas Nr. 1, kuriame fiksuota nauja, žymiai didesnė virtuvės baldų kaina. Šį priedą pasirašė abi sutarties šalys ir taip patvirtino išreikštą valią dėl esminės sutarties sąlygos – kainos pakeitimo. Sutarties priedas yra sudėtinė sutarties dalis, sukelianti šalims pagal sutartį teises ir pareigas. Atsakovė įstatymų nustatyta tvarka neginčijo sutarties priedo ar atskirų jo sąlygų>.

šiuo atveju, gali būti keičiama didėjant ar mažėjant sutartyje nustatytam darbų kiekiui. Tokiam darbų kiekio padidėjimui ar sumažėjimui nereikia papildomo užsakovo sutikimo, užsakovas sumoka rangovui pagal faktiškai atliktus darbų kiekius sutartyje nustatytais įkainiais.¹²⁴

Ginčai tarp sutarties šalių kyla kai sutartyje nustatyta darbų kaina keičiama pakeičiant rangovui pateiktą užduotį arba atsiradus papildomų, sutartyje neaptartų, darbų poreikiui, kurie yra būtini atlikti, kad būtų pasiektas sutartyje aptartas rezultatas. Sutartyje taikant vienetinių įkainių metodą ir sutarties vykdymo eigoje atsiradus nenumatytiems darbams (kurių įkainiai neaptarti sutartyje), šių darbų kainą šalys gali sutarti derybų būdu, jau vykdant sutartį arba galimą tokių darbų atsiradimą aptarti prieš sudarant rangos sutartį ir tai įtvirtinti sutartyje. Sutarties kainos didinimo galimybė, atsiradus papildomiems darbams, įtvirtinta Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalyje. Dažnai sutarties šalims kyla problemų keičiantis (didėjant) sutartyje nustatyta darbų kainai, atsiradus papildomų darbų poreikiui, ginčai kyla dėl užsakovo nenoro mokėti už šiuos darbus, bet tokiu atveju rangovas turi galimybę atsisakyti sutarties. Sutartyje nustačius vienetinių įkainių metodą, sutarties šalys turi susitarti tik dėl papildomų sutartyje nenumatytų darbų įkainių.

Sutarties darbų kainos keitimas, didinimas ar mažinimas, galimas užsakovui pakeitus pirminę darbų užduotį, t.y. pakeitus sutarties dalyką. Tokiu atveju darbų kainos keitimo riziką prisiima užsakovas, jis turi sumokėti už sutartyje nenumatytus darbus. Kaip matome iš anksčiau nagrinėtų bylų, ši darbų kainos keitimą šalys dažniausiai įtvirtina pakeisdami pirminę rangos sutartį arba sudarydami naują sutarties priedą. Dėl šių darbų kainos keitimo, dažniausiai, kyla mažiau problemų, negu atsiradus papildomų darbų poreikiui vykdant sutartyje nustatytą užduotį. Sutartyje nustačius vienetinių įkainių metodą ir pakeitus sutartyje nustatytą užduotį, užsakovas turi pareigą sumokėti dėl pakeitimų padidėjusią darbų kainą. Užsakovui pakeitus užduotį, rangovui išlieka pareiga, vadovaujantis Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 4 dalimi, atsiradusių naujų darbų kainą suderinti su užsakovu, nesusitarus dėl kainos rangovas turi teisę nutraukti sutartį. Nagrinėjant teismų praktiką pastebime, jog užsakovui savo iniciatyva pakeitus sutartyje nustatytus darbus ir rangovui nesuderinus atsiradusių papildomų darbų kainos, išlieka rangovo teisė reikalauti sumokėti už sutartyje nenustatytus darbus, o užsakovo pareiga atlyginti už juos.

Apibendrinant, galime teigti, jog sutarties kainą nustačius vienetinių įkainių metodu sutarties kaina keičiasi keičiantis darbų apimčiai, atsiradus papildomų sutartyje nenumatytų darbų poreikiui arba pakeitus sutartyje aptartą darbų užduotį, t.y. sutarties kaina didėja arba

¹²⁴ MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 115 psl.

mažėja atsiradus sutartyje nenumatytų darbų poreikiui. Problemų kyla tada kai šalys negali susitarti dėl šių darbų įkainių.

Kitas būdas sutartyje nustatyti nefiksuotą kainą - išlaidų atlyginimo metodas. Rangos sutartyje nustačius kainos skaičiavimą išlaidų atlyginimo metodu, rangovui mokama pagal faktines jo išlaidas t.y. užsakovas įsipareigojęs sumokėti rangovui visas jo patirtas išlaidas ir sumokėti tam tikro dydžio pelną. Tokiu atveju papildomų darbų klausimas nėra svarbus, kadangi visas rangovo išlaidas dėl sutartyje numatytų ar nenumatytų darbų padengia užsakovas. Kainą nustačius išlaidų atlyginimo metodu užsakovui tenka kainos kitimo rizika atsiradusi dėl sutartyje nenumatytų darbų, juos apmoka užsakovas, jiems nereikia gauti užsakovo sutikimo.

Rangos sutartyje galima skirtingiems sutartimi sulygtiems darbams nustatyti skirtingus kainos nustatymo metodus, tokiu atveju norint pakeisti sutarties kainą svarbu nustatyti koks kainos nustatymo metodas kokiems darbams taikomas. Problema gali kilti tada, kai sutartyje nustatomi skirtingi kainos nustatymo metodai tiems patiems sutartimi sulygtiems darbams, t.y. kai vienoje sutarties sąlygoje nurodomas vienas kainos nustatymo metodas, o kitoje kitas. Vykdam tą sutartį susiduriama su sutarties kainos skaičiavimo problema, ypač aktualia ši problema tampa tais atvejais, kai skirtumas tarp skirtingais metodais nustatytos darbų kainos ypač didelis.

5.2 Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas dėl ekonominių veiksnių

Konkrečios rangos sutarties kainos keitimas galimas tik išimtiniais atvejais. Viena iš tokių išimčių įtvirtinta Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 6 dalyje, t.y. bendroje rangos teisinius santykius reglamentuojančioje normoje. Šiame straipsnyje teigiama, jog rangovas turi teisę reikalauti padidinti kainą arba nutraukti sutartį, kai sutarties kaina, t.y. rangovo teikiamų medžiagų ar įrenginių kaina arba paslaugų, kurias rangovui teikia tretieji asmenys kaina, padidėja iš esmės ir šio kainų padidėjimo rangovas negalėjo numatyti sutarties sudarymo metu.¹²⁵ Civilinio kodekso 6.653 straipsnio 6 dalis susijusi su sutarties vykdymo suvaržymu, kuris pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą, iš esmės padidėjusi rangos sutarties kaina yra viena iš tokios pusiausvyros pažeidimo variantų. Tokia situacija susidaro tuo atveju, kai vykdoma ta pati šalių sudaryta sutartis, t. y. vykdoma pradinė darbų apimtis, bet ne atliekami papildomi darbai, kurie aiškiai išėina už pradinio šalių susitarimo ribų.¹²⁶

¹²⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.653 str. 6 d.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Iglus“ v UAB „Aido turtas“, Nr. 3K-3-294/2014.

Šiame straipsnyje įtvirtinta tik galimybė didinti sutartyje numatytą darbų kainą. Kainos keitimas (didinimas) galimas, kai jos padidėjimą lemia svarbios, objektyvios, nuo rangovo nepriklausančios priežastys, kurių nebuvo galima numatyti tariantis dėl fiksuotos darbų kainos, t.y. norint pakeisti sutartyje numatytą kainą rangovas turi įrodyti šių sąlygų buvimą. Įstatyme įtvirtinta rangovo teisė, esant išimtinėms, netikėtoms, nuo jo valios nepriklausančioms aplinkybėms, pagrįstai reikalauti didinti darbų kainą arba remiantis Civilinio kodekso 6.204 straipsnio nuostatomis nutraukti sutartį su užsakovu.

Sutarčių teisėje galiojantis *pacta sunt servanta* principas, kartais gali lemti kitų civilinės teisės principų, tokių kaip teisingumo, protingumo, sąžiningumo pažeidimą. Civilinio kodekso 6.204 straipsnyje įtvirtinta galimybė pakeisti sutarties sąlygas ir taip sumažinti padarinius, kurie gali kilti dėl nenaudingo sutarties vykdymo, taigi šis straipsnis reglamentuoja situaciją, kai vienai sutarties šaliai tampa sudėtingiau vykdyti sutartį nei kitai. Taikant *rebus sic stantibus* principą, pasikeitusių aplinkybių našta paskirstoma abiem sutarties šalims, o ne tenka tik vienai jų.¹²⁷ Būtina nustatyti visas Civilinio kodekso 6.204 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas sąlygas, t.y. šių aplinkybių sutarties sudarymo metu nukentėjusi šalis negalėjo numatyti, jos atsirado arba tapo žinomos tik po sutarties sudarymo ar nukentėjusi šalis nebuvo prisiėmusi šių aplinkybių atsiradimo rizikos ir negali jų kontroliuoti.¹²⁸ Tik nustačius šias aplinkybes gali būti taikoma Civilinio kodekso 6.204 straipsnio 3 dalyje nurodyti sutarties kainos pakeitimo būdai.

Civilinio kodekso 6.204 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, jog rangovas, dėl padidėjusios sutarties darbų kainos pirmiausia turi kreiptis į kitą šalį ir tik nepavykus susitarti gali kreiptis į teismą dėl sutarties nutraukimo ar jos sąlygų pakeitimo.¹²⁹ Pagal šio straipsnio nuostatas pirmenybė teikiama šalių susitarimui. Sutarties šalims nesusitarus dėl kainos pakeitimo, jos gali abi kreiptis į teismą, kuris gali pakeisti sutarties sąlygas, kad būtų atkurta šalių sutartinių prievolių pusiausvyra arba nutraukti sutartį ir nustatyti sutarties nutraukimo datą. Teismų praktikoje atkreipiamas dėmesys, jog teismas turi diskreciją spręsti nutraukti sutartį ar pakeisti (padidinti) sutartyje numatytą kainą, tačiau nustatęs, kad visos būtinos sutarties vykdymo suvaržymo institutui taikyti prielaidos egzistuoja, negali atsakyti nutraukti sutartį ar ją pakeisti.¹³⁰

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Europa Group“ v UAB „Kleta“, Nr. 3K-3-265/2011.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, 6.204 str. 2 d.

¹²⁹ MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 87 psl.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Europa Group“ v UAB „Kleta“, Nr. 3K-3-265/2011.

6. Statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas

Statybos rangos sutartis yra viena iš sudėtingiausių rangos sutarties rūšių, iš kitų rangos sutarčių išsiskirianti atliekamų darbų pobūdžiu ir rezultatais. Statybos rangos sutarčiai taikomos specialios Civiliniame kodekse įtvirtintos normos. Konkrečios sutarties šalių teisės bei įsipareigojimai, kiek jie imperatyviai nenustatyti įstatymų, reglamentuojami statybos rangos sutarties sąlygose. Ši sutartis pasižymi tam tikromis ypatybėmis leidžiančiomis ją išskirti iš kitų rangos sutarčių rūšių, tai: darbai pagal šią sutartį atliekami tiesiogiai objekto buvimo vietoje; šios sutarties dalyko specifiškumas (pastatas, statinys ar kitoks nekilnojamas daiktas - kaip galutinis statybos proceso produktas arba tam tikrų darbų statybos objekte kompleksas); užsakovo ir rangovo sutartinių santykių ilgalaikiškumas, jų bendradarbiavimas siekiant tinkamai įvykdyti sutartines prievoleles; dažnai taikoma generalinės rangos sistema; specialiųjų norminių aktų, reglamentuojančių statybos santykius sistema.¹³¹ Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog sudarant statybos rangos sutartį, joje privalo būti nurodyta su ja susijusių dokumentų sudėtis (normatyviniai statybos dokumentai), taip pat, kuri šalis ir per kokius terminus turi pateikti tam tikrus normatyvinius statybos dokumentus.¹³² Kitame Civilinio kodekso straipsnyje nurodoma, kad, jeigu statybos rangos sutarties šalys nesusitarė kitaip, tada rangovas privalo atlikti visus darbus, numatytus normatyviniuose statybos dokumentuose.¹³³ Šie reikalavimai padeda išvengti tam tikrų galimų statybos rangos sutarties sudarymo netikslumų, ypač iškilus šalių ginčams dėl sutartyje numatytos darbų kainos keitimo (tai labai aktualu sutartyje nustačius fiksuotą kainą) ir statybos rangos sutartyje numatytų darbų apimties, t.y. dėl, pagal statybos rangos sutartį, atliekamų darbų apimties ir sudėtingumo, dažnai kyla problemos juos tiksliai apibrėžiant sutartyje, todėl sutartyje nustačius fiksuotą kainą, tarp sutarties šalių kyla ginčai, ar tam tikri ginčytini darbai įeina į šalių sudarytą sutartį ar jie turi būti traktuojami kaip papildomi.

Problemų taip pat gali kilti dėl Civilinio kodekso normų taikymo, t.y. kurias nuostatas taikyti keičiant sutartyje numatytą kainą: bendrąsias rangai ar statybos rangai skirtas Civilinio kodekso normas. Kartais praktikoje tampa sudėtinga atskirti rangos ir statybos rangos sutarčių dalyką, tokiu atveju dažniausiai statybos rangos sutartims priskiriamos visos rangos sutartys sudaromos dėl darbų, kurie yra susiję su statybomis. Nagrinėjant

¹³¹ MITKUS, Sigitas. *Statybos rangos sutartis teorija ir praktika*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2010. p 41-42.

¹³² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.684 str. 2 d.

¹³³ *Ibid.*, 6.684 str. 3 d.

teismų praktiką galima pastebėti, kad tokie nesudėtingi darbai kaip langų montavimas¹³⁴ ar sienų dažymas¹³⁵ gali būti priskiriami statybų rangai ir jiems taikomos specialios statybos rangą reglamentuojančios nuostatos t.y. sutarties kainos keitimui taikomi Civilinio kodekso 6.685 ir 6.684 straipsnių normos.

Rangos sutarties dalykas yra tam tikro darbo rezultatas, turintis materialią išraišką. Tai gali būti naujo daikto sukūrimas arba naujų savybių jau esančiam daiktui suteikimas (remontas, patobulinimas ir pan.). Prof. Dr. (HP) Vytautas Mizaras teigia, kad rangos sutarties dalyku gali būti nebūtinai naujo daikto sukūrimas, tai gali būti ir naujų savybių daiktui suteikimas, tai taip pat gali būti ir nematerialus daiktas, kaip pavyzdžiui, intelektinės veiklos rezultatas (pvz., studijos parengimas, kompiuterių programos sukūrimas (šiais atvejais paprastai bus mišri sutartis, turinti autorinės kūrinio užsakymo ir rangos sutarties požymių)).¹³⁶

Statybos rangos sutarties dalykas išsiskiria specifiniais požymiais. Darbų rezultatas yra įvairios paskirties statinių statyba, rekonstrukcija, remontas, montavimas ir kitų statybos darbų atlikimas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.681 straipsnyje nurodyta, jog statybos rangos sutartimi rangovas įsipareigoja per sutartyje nustatytą terminą pastatyti pagal užsakovo užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus.¹³⁷ Statybos rangos sutartis sudaroma įmonių, pastatų, gyvenamųjų namų ir kitokių statinių statybai ar rekonstrukcijai, taip pat montavimo, paleidimo ar kitokiems darbams atlikti. Šio skirsnio normos taikomos ir pastatų ar įrenginių kapitalinio remonto darbams, jeigu sutartis nenustato ko kita.¹³⁸

Aš pritariu Prof. S. Mitkaus nuomonei, jog statybos rangos teisiniai santykiai atsiranda atliekant sudėtingesnes statybos darbų rūšis, esant paprastesnėms statybos rūšims šalys gali pasirinkti taikyti bendrąsias rangos sutarties nuostatas. Teisiniai santykiai atliekant naujo statinio statybą, rekonstravimą ir griovimą turėtų būti kvalifikuojami kaip statybos rangos santykiai, atliekant kapitalinį remontą taikytinas nuostatas (statybos ar bendroji ranga) gali nustatyti sutarties šalys, o statinio paprastojo remonto atveju šalių santykiai kvalifikuotini kaip rangos santykiai, juos reglamentuoja bendrosios rangos nuostatos, o statybos rangos nuostatos – netaikomos.¹³⁹

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje O.Z. ir V. Z. v UAB „Prienų langai“ Nr. 3K-3-43/2007.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Polikopija“ v J.B. reklamos paslaugų įmonė „Era“, Nr. 3K-3-530/2007.

¹³⁶ Mizaras, V., Paskaitų medžiaga 7 tema. <http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/wp-content/uploads/2011/12/Rangos-sutartis2.pdf>.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, 6.681 str. 1 d.

¹³⁸ *Ibid.*, 6.681 str. 2 d.

¹³⁹ MITKUS, Sigitas. *Statybos rangos sutartis teorija ir praktika*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2010.

Statybos rangos sutarties kaina kaip ir kitų rangos sutarčių kainos gali būti nustatoma keliais būdais sutartyje nurodant konkrečią kainą arba sudarant sąmatą arba sutartyje įtvirtinant kainos nustatymo kriterijus ir būdus. Sutarties kaina gali būti keičiama šalių susitarimu vykdant sutartį arba iš anksto šalių aptartomis ir sutartyje įtvirtintomis sąlygomis. Sutarties kaina gali būti keičiama ir pakeitus sutartyje apibrėžtą dalyką, atsiradus papildomų darbų poreikiui. Statybos rangos sutartyse numatyti darbai dažnai tęsiasi ilgą laiką, todėl gali kilti ir sutarties kainos perskaičiavimo būtinybė, t.y. iš esmės pasikeitus ekonominei situacijai, dėl ko pablogėja vienos iš sutarties šalių padėtis ir jai tampa sudėtinga įvykdyti sutartį už joje numatytą kainą.

Teismų praktikoje įtvirtinta, jog teismas sprendamas šalių ginčą dėl sutartimi sulygtos darbų kainos keitimo pirma turi nustatyti rangos sutarties sąlygų, dėl kainos nustatymo ir jos keitimo turinį: dėl kokios kainos – konkrečios ar apytikrės šalys susitarė, bei tirti ar yra šalių sutartyje ar įstatyme nustatyti pagrindai darbų kainai keisti.¹⁴⁰ Teismų praktikoje įvardijama, jog rangos sutarties kainos keitimas priklauso nuo keleto aplinkybių:¹⁴¹

Pirma, rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas priklauso nuo darbų kainos nustatymo būdo. Rangos sutartyje nustačius konkrečią darbų kainą, įstatyme neįtvirtinta galimybės ją keisti nei didinant, nei mažinant – tai imperatyvi teisės norma. Civiliniame kodekse įtvirtinta, jog ši taisyklė taikoma ir tuo atveju, kai sutarties sudarymo momentu nebuvo galima nustatyti darbams būtinų išlaidų arba numatyti tikslų darbų kiekį. Kasacinis teismas teigia, jog šių nuostatų tikslas – suteikti statybos rangos sutarties šalims alternatyvias galimybes joms labiau priimtiniu būdu nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, susijusias su darbų kainos koregavimu, taip užtikrinti šalių interesų pusiausvyrą, drausminti statybos proceso dalyvius ir kita. Manoma, jog toks teisinis reguliavimas įpareigoja sutarties šalis apsispręsti renkantis kainos nustatymo būdą. Rangos sutarties šalys nustačiusios rangos sutartyje konkrečią darbų kainą, turi prisiimti visus tokio susitarimo padarinius. Keisti darbų kainą paprasčiau tais atvejais, kai sutartyje nustatyti kainos apskaičiavimo būdai ar kriterijai, kai sudaryta apytikrė sąmata, t.y. kai nėra nustatyta konkreti kaina. Rangos sutartyje sulygtos darbų kainos keitimas (didinimas) galimas tais atvejais, kai ją lemia svarbios, objektyvios, nuo rangovo nepriklausančios priežastys.

Antra, kai būtina atlikti papildomus darbus, rangos sutarties kainą galima keisti ir rangos sutarties vykdymo metu. Kasacinis teismas pabrėžęs, jog konkrečios kainos keitimas, prievolės vykdymo metu, galimas tik išimtiniais Lietuvos Respublikos

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje AB „Panėvėžio statybos trestas“ v. Panevėžio miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-164/2012.

¹⁴¹ *Ibid.*

Civiliniame kodekse įtvirtintais atvejais. Rangovas, siekiantis, kad rangos sutarties kaina būtų padidinta, privalo įrodyti šių būtinų sąlygų buvimą.

Apibendrinant galima teigti, jog teismas spręsdamas dėl rangos sutartyje sulygtos darbų kainos keitimo, pirma turi nustatyti dėl kokios kainos konkrečios ar apytikrės šalys susitarė ir tik tada tirti ar yra įstatyme ar sutartyje numatyti pagrindai darbų kainai keisti, t.y. darbų kainos keitimas gali būti numatytas šalių susitarimu arba įtvirtintas įstatyme.

Civiliniame kodekse įtvirtintos specialiosios normos, kuriose numatyti atskiri atvejai kada galima keisti statybos rangos sutartyje nustatytą darbų kainą:

- Galimybė keisti statybos rangos sutarties kainą įtvirtinta Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalyje, šiame straipsnyje teigiama, jog rangovas statybos metu padaręs išvadą, kad reikalingi normatyviniuose statybos dokumentuose nenumatyti darbai, dėl kurių būtina atlikti papildomus statybos darbus ir padidinti sutarties kainą, turi apie tai pranešti užsakovui.¹⁴² Profesorius S. Mitkus teigia, jog šis straipsnis apima ir atvejį, kai paaiškėja, jog nereikia atlikti kurių nors statybos rangos sutartyje numatytų statybos darbų, tokiu atveju kaina turėtų būti mažinama.¹⁴³
- Civilinio kodekso 6.685 straipsnio 1 dalyje numatyta užsakovo teisė vienašališkai keisti sutarties objektą. Šiame straipsnyje teigiama, jog užsakovas turi teisę daryti pakeitimus sutarties dokumentuose, jeigu papildomų darbų, kuriuos reikia atlikti dėl šių pakeitimų, kaina neviršys penkiolikos procentų sutartyje nustatytos bendros statybos darbų kainos ir tai nepakeis sutartyje numatytų statybos darbų pobūdžio.¹⁴⁴
- Civilinio kodekso 6.685 straipsnio 2 dalyje teigiama, jog rangovas gali reikalauti perskaičiuoti statybos rangos sutarties kainą, jeigu ne nuo jo priklausančių aplinkybių faktiška sutarties kaina padidėjo daugiau kaip penkiolika procentų.¹⁴⁵

6.1 Statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas keičiant sutarties dalyką

Statybos rangos sutarties vykdymo metu dažnai atsiranda papildomų, nenumatytų sutarties dokumentuose, darbų poreikis. Papildomų darbų gali atsirasti, pavyzdžiui, dėl projekto rengėjų kaltės, kai neatliekami visi reikalingi tyrimai ir neįvertinamos visos sąlygos ar dėl kitų sutartyje neaptartų priežasčių. Sutarties vykdymo metu atsiradus sutartyje nenumatytiems papildomiems darbams arba paaiškėjus, kad tam tikrų sutartyje numatytų

¹⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.684 str. 4 d.

¹⁴³ MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 78 psl.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.685 str. 1 d.

¹⁴⁵ *Ibid.*, 6.685 str. 2 d.

darbų nereikia atlikti taikomos Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalies nuostatos. Šiame straipsnyje numatyta, jog rangovas, statybos metu padaręs išvadą, kad reikalinga atlikti statybos rangos sutartyje ir normatyviniuose statybos dokumentuose nenumatytus darbus, kuriuos būtina atlikti, kad būtų pasiektas sutartimi numatytas rezultatas, privalo apie tai pranešti užsakovui.

Rangovas negavęs užsakovo sutikimo per sutartyje nustatytą terminą, jeigu terminas sutartyje neaptartas, per protingą terminą, turi teisę sustabdyti papildomų darbų atlikimą. Šiuo atveju nuostolius dėl darbų sustabdymo turi atlyginti užsakovas, išskyrus tuos atvejus, kai jis įrodo, jog papildomus darbus atlikti nebuvo būtina.¹⁴⁶ Taigi atsiradus sutartyje nenumatytų darbų poreikiui, galimi keli sutarties šalių elgesio variantai, nuo kurių priklauso statybos rangos sutartyje numatytos darbų kainos keitimas:

- Rangovas turi teisę reikalauti, kad užsakovas apmokėtų už papildomai atliktus darbus, jeigu rangovas dėl jų atlikimo užsakovą laiku įspėjo ir gavo sutikimą didinti statybos rangos sutartyje numatytą darbų kainą. Tokiu atveju sutarties kaina padidinama, o papildomus kaštus apmoka užsakovas.
- Rangovui laiku informavus užsakovą apie papildomų darbų poreikį, bet užsakovui nesutikus didinti sutartyje numatytos kainos ir apmokėti atsirasiančias papildomas išlaidas, remiantis bendrosiomis rangos sutartims taikomomis nuostatomis,¹⁴⁷ rangovas turi teisę nutraukti sutartį. Jeigu rangovas, esant jo įspėjimui ir užsakovo nesutikimui didinti darbų kainą, neatsisakė sutarties, tęsė statybos darbus ir atliko papildomus, sutartyje neaptartus, darbus, šiuo atveju, jis neturi teisės reikalauti apmokėti už šiuos darbus.
- Rangovas laiku informavęs užsakovą dėl poreikio atlikti papildomus darbus, bet nesulaukęs iš jo atsakymo, t.y. sutikimo apmokėti papildomas išlaidas ir toliau tęsęs papildomų darbų vykdymą, turi teisę įrodinėti, jog papildomi darbai buvo būtini ir jų atlikimas atitiko užsakovo interesus, neįrodžius šio fakto, papildomų darbų kaštus apmoka pats rangovas. Statybos rangos sutarties kaina nekinta. Tik sudarius statybos rangos sutartį rangovas, remiantis Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalimi, gali įrodinėti, kad jo atlikti papildomi darbai atitiko užsakovo interesus, įrodžius šį faktą gali padidinti sutartyje numatytą kainą, tai netaikoma rangos sutartims.
- Rangovas negavęs užsakovo atsakymo dėl papildomų darbų atlikimo ir dėl to sustabdęs statybos darbus privalo atlyginti nuostolius dėl statybos darbų sustabdymo, jeigu užsakovas įrodo, jog papildomų darbų atlikimas nebuvo būtinas. Užsakovui šio

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.684 str. 4 d.

¹⁴⁷ *Ibid.*, 6.653 str. 4 d.

fakto neįrodžius, jam pačiam tenka padengti nuostolius dėl statybos darbų sustabdymo.

- Rangovas, laiku neįspėjęs užsakovo dėl būtinumo atlikti papildomus darbus, pažeidžia savo pareigą pranešti užsakovui apie sutartyje nenumatytą darbų poreikį, todėl privalo įvykdyti sutartį už joje numatytą kainą ir neturi teisės reikalauti užsakovo apmokėti už papildomus darbus.¹⁴⁸ Šiuo atveju sutartyje numatyta kaina nekinta.
- Rangovas laiku neįspėjęs užsakovo apie papildomus darbus, bet įrodęs, jog jie buvo būtini ir jo veiksmas atitiko užsakovo interesus, t.y. rangovui neatlikus papildomų darbų arba sustabdžius jau vykdomus darbus, kol gaus užsakovo sutikimą, statybos objektas būtų žuvęs ar buvęs sugadintas, įgyja teisę reikalauti, kad užsakovas apmokėtų už atliktus darbus ir kad būtų padidinta sutartyje numatyta kaina.¹⁴⁹ Šiuo atveju statybos rangos sutartyje numatyta kaina keičiama – didinama.

Teisės doktrinoje teigiama, jog Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalis gali būti taikoma ir tuo atveju, jeigu paaiškėja, jog tam tikrų darbų numatytų sutartyje atlikti nereikia.¹⁵⁰ Tokiu atveju kyla klausimas, ar rangovas privalo informuoti užsakovą apie sumažėjusį darbų kiekį, mano manymu, poreikis mažinti sutartyje numatytą kainą gali kilti tik sutartyje nustatytą fiksuotą kainą, jeigu sutartyje susitarta dėl orientacinės kainos, ji nustatoma vienetinių įkainių ar išlaidų atlyginimo metodu, mokama pagal faktą, todėl toks mažinimas nėra aktualus. Sutartyje numatytos kainos mažinimui, dėl sumažėjusio darbų kiekio, taikant Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalį, mano manymu, būtų neišvengta ir rangovo ekonomijos taisyklės taikymo? Todėl šis straipsnis, statybos rangos sutartyje nustatytos kainos atžvilgiu taptų nebeaktualus.

Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose sutarties šalys rangos sutartis gali keisti ne tik įtvirtindamos pakeitimus raštu, bet taip pat žodžiu ir konkludentiniais veiksmais. Siekiant išvengti ginčų, užsakovo sutikimas su rangovo siūlomais atlikti papildomais darbais, turi būti išreikštas aiškiai ir nedviprasmiškai.

¹⁴⁸ <Iki lokalinės sąmatos pateikimo užsakovas (kasatorius) nebuvo informuotas apie papildomus darbus, kuriuos ieškovas atliko nurodytu laikotarpiu, taigi ieškovas nevykdė CK 6.684 straipsnio 4 dalyje nustatytos pareigos pateikti argumentuotą informaciją apie poreikį atlikti konkrečius normatyviniuose statybos dokumentuose nenumatytus darbus, o juos atlikęs iki tokios informacijos užsakovui pateikimo, neteko teisės reikalauti iš užsakovo apmokėti atliktų papildomų darbų vertę>.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Projestos projektai“ v UAB „Hidras“, Nr. 3K-3-311-415/2015.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262, 6.684 str. 4,5 d.

¹⁵⁰ MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 90 psl..

Civilinio kodekso 6.685 straipsnio 1 dalyje numatytas sutarties kainos keitimo atvejis užsakovui keičiant sutartyje numatytus darbus. Šiame straipsnyje įtvirtinta užsakovo teisė vienašališkai (sutarties sąlygos keičiamos tik vienos šalies valia) daryti pakeitimus sutarties dokumentuose, taip pat nustatyti šių pakeitimų ribojimai: papildomų darbų kaina, kuriuos reikia atlikti dėl pakeitimų negali viršyti sutartyje numatytos bendros statybų darbų kainos daugiau kaip penkiolika procentų; šie pakeitimai negali pakeisti sutartyje numatytų darbų pobūdžio.¹⁵¹ Šiuo atveju galimas statybos rangos sutartyje numatytos darbų kainos didinimas, užsakovo vienašališku sprendimu.

Statybos dažniausiai yra sudėtingas ir ilgai trunkantis procesas, kurio metu užsakovui, dėl objektyvių priežasčių, gali atsirasti poreikis koreguoti sutartyje apibrėžtų darbų kiekį. Sutarties vykdymo metu užsakovas gali pageidauti, kad rangovas atliktų sutartyje ar kituose sutarties dokumentuose nenumatytus darbus. Užsakovui pakeitus sutartyje apibrėžtus darbus, rangovas privalo vykdyti darbus pagal pakeistą sutartį, o užsakovas apmokėti dėl papildomų darbų atsiradusias išlaidas. Statybos rangos sutartyje nustačius fiksuotą kainą ir užsakovui pageidaujant pakeisti/padidinti sutartyje numatytus darbus už šiuos darbus rangovui turi būti mokama papildomai, t.y. virš fiksuotos sutarties kainos. Sutartyje nustačius vienetinių įkainių metodą, užsakovo pageidavimu padidėjus darbų kiekiui atitinkamai perskaičiuojama ir sutarties kaina. Atkreiptinas dėmesys, jog užsakovui pakeitus projektą ir dėl to atsiradus papildomų darbų poreikiui, rangovas prieš atlikdamas papildomus darbus turi atlikti visus užsakovo informavimo veiksmus numatytus Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalyje.

Statybos rangos sutartyje numatytas išlaidų atlyginimo metodą, rangovui mokama pagal jo, statybos darbų atlikimo metu, faktiškai patirtas išlaidas todėl papildomi darbai lengvai įtraukiami į sutarties apimtį ir užsakovas už juos sumoka tokiu pačiu principu kaip ir už statybos rangos sutartyje numatytus darbus.

Galime daryti išvadą, jog užsakovui, ne daugiau kaip penkiolika procentų, padidinus sutartyje numatytų darbų kiekį, informavimo pareiga, numatyta Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalyje, būtina tik statybos rangos sutartyje nustačius fiksuotos kainos ir vienetinių įkainių metodus.

Rangovui reikalaujant atlikti darbus, kurie nenumatyti statybos rangos sutartyje ar normatyviniuose statybos dokumentuose ir užsakovui atsisakius padidinti kainą, rangovas remdamasis Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalies nuostatomis gali sustabdyti tų darbų atlikimą. Jeigu statybos rangos sutartyje numatyta kaina padidėjo daugiau kaip

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.685 str. 1 d.

penkiolika procentų, užsakovui atsisakius keisti statybos rangos sutartyje nustatytą kainą, rangovas sutartį gali pakeisti teismine tvarka.

6.1.1 Statybos rangos sutartyje nustatytos konkrečios/fiksuotos kainos keitimas

Statybos rangos sutartyje numačius fiksuotą kainą negalimas jos keitimas, nei didinimas, nei mažinimas. Šiuo atveju labai svarbu tiksliai nustatyti sutarties dalyką, t.y. kokius darbus, už sutartyje nurodytą fiksuotą kainą, šalys susitarė atlikti. Tarp sutarties šalių ginčai dėl fiksuotos kainos keitimo kyla ne tik atsiradus papildomiems darbams keičiant, sutarties dalyką, bet ir netinkamai jį apibrėžus sutartyje.

Sutartyje numatytą fiksuotą kainą šalys gali pakeisti abipusiu sutarimu, tai įtvirtinę statybos rangos sutartyje arba aptarę sutarties vykdymo metu. Civilinėje byloje Nr. e3K-3-53-684/2017 nagrinėjama situacija, kai šalys statybos rangos sutartyje aptarė galimybę keisti sutartyje nustatytą fiksuotą kainą, kurią sutarties vykdymo metu patikslino (sumažino). Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad šalių sudarytas ir pasirašytas sutarties priedas yra galiojantis, šalys yra saistomos juo nustatyto susitarimo dėl statybos darbų kainos tikslinimo, todėl turi vadovautis jame nustatyta sutarties darbų kaina. Nagrinėjamoje nutartyje teismas teigia, jog pasirašydama susitarimą mažinti sutarties darbų kainą rangovė atsisakė pretenzijų į rangovo ekonomiją, t.y. į Civilinio kodekso 6.654 straipsnio taikymą.¹⁵²

Remiantis Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalyje įtvirtintomis normomis rangovas įgyja teisę reikalauti apmokėti už papildomai atliktus darbus, jeigu užsakovą įspėjo dėl jų atlikimo ir gavo sutikimą didinti konkrečią darbų kainą.

Civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2009 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasakęs, jog užsakovo atstovo parašas ant komercinio pasiūlymo, suponuoją užsakovo pareigą sumokėti rangovui už atliktus papildomus darbus, t.y. remiantis byloje nustatytomis aplinkybėmis, užsakovo bendrovės vadovo parašas negali būti vertinamas kaip paprastas patvirtinimas, jog yra gautas pasiūlymas, ar išreikštas susidomėjimas komerciniu pasiūlymu. Nagrinėjamoje nutartyje užsakovo bendrovės vadovas, parašu patvirtino rangovo pateiktą komercinį pasiūlymą, taip išreikšdamas sutikimą pakeisti sutartyje numatytą fiksuotą kainą ir apmokėti už rangovo atliktus papildomus darbus.¹⁵³

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Cornis“ v UAB „G ir G partneriai“, Nr. e3K-3-53-684/2017.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Luidas“ v UAB „Baltijos laikas“, Nr. 3K-3-219/2009.

Tarp sutarties šalių ginčai dėl fiksuotos kainos pakeitimo vyksta ne tik ją keičiant atsiradus papildomiems darbams t.y. keičiant sutarties dalyką, bet ir netinkamai jį apibrėžus sutartyje.

Civilinėje byloje Nr. e3K-3-53-684/2017 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo papildomų darbų poreikio klausimą, užsakovė teigė, jog rangovas nepranešė apie papildomus darbus didinančius sutarties kainą. Teismas sulyginęs ieškovės nurodytus papildomus darbus su šalių pagal rangos sutartį numatytais darbais, įvertinęs techninio projekto bendrąją dalį, lokalinę sąmatą ir aiškinamąjį raštą, padarė išvadą, papildomai atlikti darbai yra sutartinio pobūdžio, todėl nelaikytini papildomais.¹⁵⁴

Keičiant statybos rangos sutartyje nustatytą fiksuotą darbų kainą būtinas šalių aktyvumas ir bendradarbiavimas tai patvirtinama ir nagrinėjamoje teismų praktikoje. Civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2014 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, jog šalių sudarytoje statybos rangos sutartyje numatyta, užsakovui keičiant sprendimus, įtvirtintus prie sutarties pridėtame projekte, ir dėl to didėjant statybos darbų kainai, įvertinimas, ar atitinkami darbai kvalifikuotini kaip papildomi, buvo paliktas rangovo diskrecijai, jam buvo palikta teisė spresti ar pagal sutartį nenumatyti darbai turi būti kvalifikuojami kaip papildomi. Juos įvertinęs kaip papildomus darbus, rangovas turėjo atlikti statybos rangos sutartyje numatytus veiksmus dėl abiejų šalių valios suderinimo ir įforminimo. Nagrinėjant šalių sudarytą sutartį buvo nustatyta, jog disponuodamas savo teisėmis rangovas galėjo atitinkamų darbų nevertinti kaip papildomų. Nagrinėjant byloje pateiktus faktinius duomenis buvo nustatyta, jog dėl kitų papildomų darbų buvo sudaryti nauji susitarimai ir susitarta dėl papildomo apmokėjimo, t.y. sutarties kainos didinimo, o dėl byloje ginčijamų darbų atlikimo, rangovas neatliko jokių sutartyje numatytų veiksmų, remiantis šiomis aplinkybėmis teismas sprendė, jog rangovas šių darbų nepriskyrė papildomiems ir neturi teisės reikalauti, kad užsakovas papildomai už juos sumokėtų.¹⁵⁵

Civilinėje byloje Nr. 3K-3-543/2006 nagrinėjamas atvejis, kada rangovas apie papildomų darbų, nenumatytų statybos rangos sutartyje, poreikį pranešė užsakovui ir siūlė keisti sutartyje sulygtą kainą, tačiau, pastarajam nesutikus, nesiėmė jokių teisinių priemonių, kad atkurtų sutartinių prievolių pusiausvyrą, t.y. užsakovui atsisakius keisti sutartyje numatytą konkrečią kainą rangovas dėl sutarties pakeitimo į teismą nesikreipė, sutartį įvykdė ir pridavė objektą, sudarė su užsakovu papildomą susitarimą dėl piniginių

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Cornis“ v UAB „G ir G partneriai“, Nr. e3K-3-53-684/2017.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Iglus“ v UAB „Aido turtas“, Nr. 3K-3-294/2014.

prievolių įvykdymo pagal statybos rangos sutartį, todėl prarado įstatyme įtvirtintą galimybę reikalauti pakeisti sutarties sąlygas arba sutartį nutraukti.¹⁵⁶

6.1.2 Statybos rangos sutartyje nustatytos nefiksuotos darbų kainos keitimas

Statybos rangos sutartyje nustačius nefiksuotą kainą, jos keitimas, didinimas ar mažinimas, vykdomas tuo pačiu principu, kaip ir rangos sutartyse, t.y. nustačius vienetinių įkainių metodą, fiksuojama kiekvieno sutartyje numatyto darbo kaina, galutinė sutarties kaina apskaičiuojama pagal faktiškai atliktų, sutartyje aptartų, darbų kiekį. Kaip ir rangos taip ir statybos rangos sutartyse nustačius vienetinių įkainių metodą, problemų gali kilti tik tuo atveju, kai sutarties darbų kaina keičiasi dėl atsiradusio papildomų darbų poreikio arba kai užsakovas pakeičia sutartyje nustatytą darbų užduotį. Tokiu atveju, atsiradus darbams, kurių įkainiai nenumatyti sutartyje, turi būti atliekami Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalyje numatyti veiksmai.

Statybos rangos sutartyje nustačius kainą išlaidų atlyginimo metodu, visą riziką dėl atsiradusių papildomų darbų ir pareigą juos apmokėti prisiima užsakovas, sutarties kaina didinama pagal darbų poreikį, užsakovo papildomo sutikimo nereikia.

Remiantis civilinėje byloje Nr. 3K-3-430/2009 nustatytais aplinkybėmis sutarties šalys sudarė statybų rangos sutartį, kurioje nurodė maksimalią sutarties kainą ir pažymėjo, jog sutarties kainą orientacinė, ji bus tikslinama užsakovui pateikus darbo projektą sutarties vykdymo eigoje, dėl atsiradusio papildomų darbų poreikio, sutarties šalys keletą kartų didino sutartyje numatytų darbų kiekį, pasirašydamos sutarties priedus. Nagrinėjamoje byloje teismas nustatė, jog sutarties kaina buvo mokama už faktiškai atliktus darbus, tokią išvadą teismas grindė aplinkybėmis, kad užsakovas pasirašė atliktų darbų aktus, kuriuose išvardyti visi papildomi darbai ir jų kaina, be to, gavo šių aktų pagrindu išrašytas PVM sąskaitas–faktūras ir negrąžino jų rangovui kaip nepagrįstai pateiktų. Įvertinęs faktines aplinkybes teismas konstatavo, jog rangovo atlikti darbai neviršija rangos sutartyje ir papildomuose susitarimuose nustatytos galutinės statybos rangos darbų kainos, o užsakovas priėmė darbus ir nepareiškė prieštaravimo juos apmokėti, teismas konstatavo, jog užsakovui priteistina suma už rangovo atliktus papildomus darbus.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Estinos arka“ v UAB „Lelija“, Nr. 3K-3-543/2006.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ortas“ v UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009.

6.2 Statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas dėl ekonominių veiksnių

Statyboms esant sudėtingam ir dažnai ilgalaikiam procesui, sutarties šalys, norėdamos apsisaugoti nuo tokių aplinkybių, kaip mokesčių padidėjimas, atsiradimo, dažniausiai sutartyje aptaria sąlygas, kurioms esant, gali būti keičiama sutartyje nustatyta kaina.

Bendrosiose rangos sutartis reglamentuojančiose nuostatose, nustatyta išimtis, leidžianti, esant tam tikromis sąlygoms, keisti rangos sutartyje nustatytą fiksuotą ir nefiksuotą kainą. Statybos rangai skirtos specialios Civilinio kodekso nuostatos šią taisyklę konkretizuoja, jose nustatoma, jog rangovas, remiantis Civilinio kodekso 6.204 straipsniu, turi teisę reikalauti perskaičiuoti statybos rangos sutartyje nustatytą kainą, jeigu ne nuo jo priklausančių aplinkybių, faktiška darbų kaina padidėja daugiau kaip penkiolika procentų.¹⁵⁸ Rangovo teisė reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą atsiranda tik tuo atveju, kai yra nustatomos visos Civilinio kodekso 6.204 straipsnio 2 dalyje esančios aplinkybės. Taikant Civilinio kodekso 6.685 straipsnio 2 dalį galimas tik statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos didinimas.

Rangovas siekdamas pasinaudoti šiuo Civilinio kodekso straipsniu didindamas statybos rangos sutartyje nustatytą kainą, turi įrodyti, kad ne nuo jo priklausiusių aplinkybių, sutarties kaina padidėjo daugiau kaip penkiolika procentų. Rangovas turi nustatyti, kokių procentu, statybos rangos sutartyje numatyta darbų kaina padidėjo ir tai įrodyti. Nesant aiškios metodikos, kaip nustatyti kainos padidėjimą, rangovas šios kainos padidėjimą gali nustatinėti bet kokiais būdais. Daugeliu atvejų, dėl statybos darbų sudėtingumo, nustatyti statybos sutartyje numatytų darbų kainos padidėjimą yra pakankamai sudėtinga ar net neįmanoma, tokiu atveju gali būti naudojami statybos sąnaudų kainų indeksai ar statybos skaičiuojamosios kainos pokyčiai.¹⁵⁹

Statybos sąnaudų kainos indeksas, parodo, kainų pokytį per tam tikrą laikotarpį. Jis skaičiuojamas kaip statybos sąnaudų (statyboje naudojamų medžiagų, mechanizmų, darbo užmokesčio ir pan.) kainų pokyčių vidurkis.¹⁶⁰

Statybos skaičiuojamosios kainos pokyčiai yra apytiksliai lygūs rinkos kainos pokyčiams. Šio metodo naudojimas sutarties kainos keitimui yra problemiškas, todėl, kad skaičiuojamosios kainos nustatomos tik du kartus per metus.¹⁶¹

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.685 str. 2 d.

¹⁵⁹ MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004. 87-88 psl.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ *Ibid.*

Statybos rangos sutarties pasunkėjimas ir sutartyje nustatytos kainos padidėjimas turi būti vertinamas nepriklausomai nuo sutartyje įtvirtinto kainos nustatymo metodo, t.y. nesvarbu ar statybos rangos sutartyje nustatyta fiksuota kaina ar vienetinių įkainių metodas, bet kuriuo atveju sutarties kaina turi būti didinama.

7. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas vadovaujantis FIDIC sutarčių nuostatomis

Lietuvoje FIDIC sutarčių naudojimas yra reglamentuotas Aplinkos ministro 1999 m. rugpjūčio 18 d. įsakyme Nr. 260 „Dėl tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos (FIDIC) leidinių taikymo“. Jeigu konkursai, statybos darbams pirkti, finansuojami (pilnai ar iš dalies) iš PFARE, ISPA, SAPARD ar kitų tarptautinių programų lėšų, vykdomi pagal tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos nustatytas konkurso pravedimo procedūras arba kitų tarptautinių organizacijų specialiąsias pirkimo procedūras, statybos rangos sutartys parengiamos ir sudaromos naudojantis FIDIC arba kitų tarptautinių organizacijų standartinėmis statybos sutarčių sąlygomis. Tarp šalies juridinių ir fizinių asmenų taip pat gali būti sudaromos statybos darbų sutartys, naudojantis FIDIC modelinėmis sutartimis. Šių sutarčių sąlygos taikomos atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų, statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus,¹⁶² t.y. akcentuojama, jog FIDIC sutarčių sąlygos gali būti naudojamos ir taikomos tik tiek, kiek jos atitinka nacionalinės teisės keliamus reikalavimus.

Sudarant statybos rangos sutartį, vadovaujantis FIDIC modelinėmis sutartimis, pastebime, jog jose įtvirtinta didesnė užsakovo apsauga, o riziką dėl informacijos interpretavimo, jos pakankamumo prisiima rangovas. Remiantis Raudonosios ir Geltonosios FIDIC knygų 4.10 straipsnių nuostatomis pastebime, jog užsakovas turi pateikti tik jam turimą informaciją apie statybvietės geologines bei hidrologines sąlygas, įskaitant aplinkos apsaugą, jis atsakingas tik už jo turimos informacijos pateikimą, pats rangovas sprendžia ar jam pakanka pateiktų duomenų, jis atsakingas už šios informacijos išaiškinimą. Rangovas turi prievolę gauti, kiek tai įmanoma, atsižvelgiant į laiką ir kainą, visą reikiamą informaciją apie galimą riziką ar kitas nenumatytas aplinkybes, kurios gali turėti įtakos įgyvendinant sutartyje aptartus darbus, t.y. rangovas turi pareigą patikrinti ir iširti statybvietę, jos aplinką ir visą turimą informaciją. Raudonojoje ir Geltonojoje FIDIC knygose bandoma detalizuoti, kokią informaciją rangovas turi gauti prieš pateikdamas

¹⁶² Statybos techninis reglamentas STR 1.08.2:2002 „Statybos darbai“ .*Valstybės žinios* 2003, Nr. 54 – 2150.

pasiūlymą, tačiau taip pat pažymima, jog šiose knygos nurodyta informacija neturi būti apsiribojama, rangovas turi sužinoti, kiek tai praktiškai įmanoma, jam reikalingą informaciją pasiūlymui pateikti.¹⁶³

Remiantis Sidabrinės FIDIC knygos nuostatomis, rangovas prisiima pareigą pastatyti visą objektą, nuo pradžios iki galo. Sidabrinės knygos 4.10 straipsnio nuostatos šiek tiek skiriasi nuo to pačio punkto nuostatų Geltonojoje ir Raudonojoje FIDIC knygos, šioje knygoje nedetalizuojama, kokios informacijos turi reikalauti rangovas prieš pateikdamas pasiūlymą, knygoje sakoma, jog rangovas atsako už visos informacijos išaiškinimą ir patikrinimą prieš pateikdamas pasiūlymą, užsakovas už pateiktus duomenis neatsako. Sudarant sutartį, vadovaujantis Sidabrinės FIDIC knygos nuostatomis, rangovas prisiima didesnę informacijos tikrinimo riziką, dėl to gali išaugti rangovo kaštai, tai įtakoja sutartyje numatytą darbų kainą.¹⁶⁴

Šiose knygosse įtvirtintos nuostatos užkerta kelią rangovui ateityje piktnaudžiauti tuo, kad jam nebuvo suteikta pakankamai informacijos ir dėl to ginčyti (turėti galimybę didinti) sutartyje numatytą darbų kainą, t.y. atsiradus sutartyje nenumatytiems darbams, kuriuos galima buvo numatyti prieš sudarant sutartį, sutartyje nustatytos kainos didinimas negalimas. Civiliniame kodekse numatyta, jog rangovas privalo pastatyti statinį arba atlikti kitus statybinius darbus pagal užsakovo užduotį, t.y. rangovas privalo vykdyti statybos darbus pagal sutartį, atsižvelgiant į normatyviniuose statybos dokumentuose įtvirtintus reikalavimus.¹⁶⁵

Analizuojant Civilinio kodekso ir FIDIC sutarčių nuostatas galima teigti, jog FIDIC sutartyse numatoma didesnė užsakovo apsauga, t.y. rangovas turi pats įvertinti (surinkti informaciją) tam tikras sąlygas, dėl ko gali atsirasti papildomų darbų poreikis, ypač tai pastebima FIDIC Sidabrinės knygos nuostatose, tai iki minimumo sumažina galimybę rangovo iniciatyva, dėl atsiradusių papildomų darbų poreikio, padidinti sutartyje numatytą darbų kainą. Civiliniame kodekse rangovas vadovaujasi tik užsakovo pateikta informacija ir normatyviniais dokumentais, užsakovas prisiima didesniąją dalį rizikos, dėl galimybės sutarties vykdymo metu atsirasti papildomiems darbams ir dėl to keisti sutartyje nustatytą darbų kainą.

Raudonosios ir Geltonosios knygų 4.11 straipsnio nuostatose įtvirtinta rangovo pareiga išsiaiškinti, kad priimta sutarties suma yra teisinga, pakankama ir pagrįsta patikrintais duomenimis. Jeigu sutartyje nenurodyta kitaip, tai priimta sutarties suma turi

¹⁶³ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002.

¹⁶⁴ FIDIC Sidabrinė knyga. *Statybos „iki rakto“ EPC sutarties sąlygos*. 1999.

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.681 str. 6.684 str.

apimti visus rangovo sutartinius įsipareigojimus (įskaitant ir rezervines sumas, jeigu jos numatytos sutartyje) ir visus dalykus, kurie yra būtini pasiekti sutartyje numatytą rezultatą bei ištaisyti defektus.¹⁶⁶ Šiuo punktu patvirtinama rangovo pareiga, atidžiai įvertinti sutartyje nustatytus darbus, kad ateityje nekiltų ginčas dėl šių duomenų teisingumo ir nebūtų ginčijama sutartyje nustatyta darbų kaina, t.y. sudarydamas sutartį rangovas patvirtina, kad jis atsako už priimtą sutarties sumą, kad sutarties darbų kaina yra galutinė ir nekeičiama. Toliau nagrinėjant šių knygų nuostatas galima rasti išimtinių atvejų, kai priimta sutarties suma, vis dėl to, gali būti keičiama. 4.12 straipsnio nuostatose įtvirtinta, jog rangovui susidūrus su nepalankiomis, šiame punkte įtvirtintomis, fizinėmis sąlygomis (gamtos ir žmogaus sukurtos fizinės sąlygos bei kitos fizinės kliūtys ir teršalai, įskaitant hidrologines ir geologines sąlygas, tai neapima klimatinių sąlygų), kurių jo manymu jis negalėjo numatyti, jis turi kuo skubiau apie tai pranešti inžinieriui,¹⁶⁷ bet darbų vykdymą toliau tęsti, ėmęsis pagrįstų priemonių, kurių tos fizinės sąlygos reikalauja, t.y. nenumatyta, jog rangovas gali nutraukti vykdomus darbus, nebent inžinierius duotų tokius nurodymus. Jeigu rangovas susiduria su fizinėmis sąlygomis, kurių negalėjo numatyti sutarties sudarymo metu (jos nenumatomos), apie tai praneša ir (arba) turi išlaidų, tai turi teisę atitinkamai reikalauti: sutartyje numatytų darbų atlikimo termino pratęsimo ir visų išlaidų apmokėjimo, kuris turi būti įtrauktas į sutarties kainą, taip padidinama darbų kaina nustatyta sutartyje. Sutarties darbų kainos padidinimui turi būti gautas inžinieriaus įvertinimas ar tikrai ir koku mastu fizinės sąlygos buvo nenumatomos. Nustatinėdamas kainos didinimą, dėl atsiradusių rangovui nepalankių sąlygų, inžinierius taip pat gali iširti, ar kitos fizinės sąlygos panašiose darbų dalyse buvo labiau palankios, nei galėjo būti pagrįstai numatomos, rangovo pasiūlymo pateikimo metu. Inžinierius nustatęs, esant palankesnėms netikėtoms sąlygoms ir atsižvelgęs į jų mastą, gali nuspręsti¹⁶⁸ dėl išlaidų

¹⁶⁶ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002.

¹⁶⁷ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002.

<Inžinierius – asmuo, užsakovo paskirtas būti inžinieriumi, siekiant įgyvendinti sutartį, ir tuo vardu įvardytas pasiūlymo priėdė arba kitas užsakovo, kuriam nors laikotarpiui, paskiriamas asmuo, apie kurį pranešama rangovui pagal 3.4 punkt1 (inžinieriaus pakeitimas)>.

¹⁶⁸ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002.

<Remiantis raudonos ir geltonos knygų 3.5 straipsnio nuostatomis kad susitartų ar nuspręstų dėl kokio nors dalyko, tai inžinierius, dėdamas pastangų pasiekti susitarimą, privalo pasitarti su kiekviena šalimi. Jeigu susitarimas nepasiekiamas, tai inžinierius turi priimti sąžiningą sprendimą, atsižvelgdamas į visas su tuo susijusias aplinkybes, kaip tai numatyta sutartyje.

Apie kiekvieną susitarimą ar sprendimą inžinierius privalo pranešti abiem šalims, pateikdamas išsamią informaciją. Kiekviena šalis privalo vykdyti visus susitarimus ir sprendimus, tol kol jie bus peržiūrėti pagal 20 straipsnį (pretenzijos, ginčai ir arbitražas)>.

sumažinimo (jas išskaičiuojant), t.y. įskaitant jas į padidėjusią sutarties darbų kainą, tačiau visi sumažinimai neturi baigtis bendros sutarties darbų kainos sumažinimu.

Atkreiptinas dėmesys, jog Geltonojoje ir Raudonojoje knygoje įtvirtinta sąlyga, dėl nenumatytų fizinių sąlygų, atsiradus papildomų darbų poreikiui, rangovas net ir nesulaukęs užsakovo pritarimo, turi tęsti darbus, imdamasis tokių deramų ir pagrįstų priemonių, kurių tos fizinės sąlygos reikalauja ir vėliau reikalauti patirtų išlaidų apmokėjimo, jos turi būti įtraukiamos į sutarties darbų kainą, taip ją padidinant. Remiantis šiose knygoje įtvirtintomis nuostatomis, rangovas gali reikalauti sumokėti dėl atliktų papildomų darbų atsiradusias išlaidas net ir negavęs užsakovo sutikimo šiems papildomiems darbams atlikti. Ši nuostata galimai prieštarauja Civilinio kodekso nuostatomis, kuriose teigiama, jog atsiradus papildomų darbų poreikiui rangovas turi pranešti užsakovui ir gauti jo atsakymą, negavus atsakymo stabdyti darbus, t.y. negavęs užsakovo sutikimo, bet toliau vykdęs papildomus darbus, rangovas, gali tikėtis savo išlaidų atlyginimo, tik tuo atveju, jeigu įrodys, kad jo neatidėliotini veiksmai (papildomų darbų atlikimas) atitiko užsakovo interesus, kad neatlikus šių darbų statybos objektas būtų žuvęs ar buvęs sugadintas.

Sidabrinės FIDIC knygos 4.11 straipsnio nuostatose nurodoma, kad rangovas turi įsitikinti, jog apskritai visa sutarties darbų kaina,¹⁶⁹ o ne priimta sutarties suma,¹⁷⁰ yra teisinga ir pakankama sutartyje numatytam rezultatui pasiekti, t.y. taip įtvirtinama visiška rangovo atsakomybė nustatant sutarties darbų kainą. Net ir iškilus papildomiems sunkumams, galimybė keisti sutartyje nustatytą kainą nenumatoma.¹⁷¹

Raudonoji FIDIC knyga iš kitų FIDIC knygų išsiskiria ne tik didesniu sutarties darbų kainos nustatymo metodų skaičiumi (jie aptarti ankstesniuose šio darbo skyriuose, t.y. joje numatytas išlaidų atlyginimo metodas, kurio nėra kitose FIDIC knygoje), bet ir įvairesniais kainos keitimo būdais. Šios knygos 12 punkte įtvirtinta, jog atlikti darbai, prieš juos apmokant, turi būti matuojami ir įvertinami pagal šį straipsnį, t.y. darbai apmokami vadovaujantis išlaidų atlyginimo metodu, pagal faktiškai atliktų darbų kiekį. Šiuos matavimus atlieka inžinierius, jis taip pat atlieka ir išmatuotų darbų vertinimą. Raudonosios FIDIC knygos 12.3 punkte įtvirtinta, jog darbų kaina apskaičiuojama pagal kainą arba įkainius nustatytus sutartyje, jeigu jie nenurodyti, tai pagal panašių darbų įkainius. Šiame punkte numatyta, jog kiekvienas naujas įkainis arba kaina turi būti apskaičiuojami pagal, bet kuriuos, kitus atitinkamus sutarties įkainius arba kainas, taikant pagrįstus taisyms,

¹⁶⁹ <Sutarties kaina – kaina apibrėžta FIDIC knygų 14.1 punkte, kartu su visais sutartyje numatytais patikslinimais>.

¹⁷⁰ <Priimta sutarties suma – Akcepto rašte nurodyta suma, kuri turi būti sumokėta už darbų atlikimą ir baigimą bei visų defektų ištaisymą>.

¹⁷¹ FIDIC Sidabrinė knyga. *Statybos „iki rakto“ EPC sutarties sąlygos*. 1999.

prireikus atsižvelgiant į darbų apimtį, sutarties sumą, kiekvieno atskiro darbo kainos pasikeitimus ar papildomų darbų atsiradimą, t.y. rangovo atliktus darbus įvertina inžinierius ir pagal sutartį mokėtina darbų kaina perskaičiuojama, pagal kainą ar įkainius numatytus sutartyje, jeigu jie nenurodyti pagal panašių darbų įkainius. Remiantis FIDIC raudonosios knygos 12.3 punktu atskiri darbai išskiriami į dvi grupes, tai, tuos, kurių įkainiai nenumatyti sutartyje ir papildomus darbus, t.y. šiame punkte nustatyti, du atvejai, kada gali būti didinama sutartyje numatyta kaina ar įkainiai: dėl darbų numatytų sutartyje, bet kurių įkainiai nenurodyti sutartyje, tai atvejai, kai matuojamo darbo apimtis pasikeitė daugiau kaip 10 procentų, palyginti su apimtimi nustatyta sąnaudų ar kituose žiniaraščiuose, šis darbų apimtį pasikeitimas, padauginus iš nustatyto įkainio už tą atskirą darbą, priimtą sutarties sumą padidina 0,01 procentu ir šis atskiras darbas sutartyje neapibrėžtas kaip „nustatyto įkainio darbas“ arba kai atsiranda papildomų darbų poreikis – papildomi darbai atsiranda dėl sutarties pakeitimų ar pataisymų, kuriems apskaičiuoti sutartyje nėra numatyti įkainiai ir kai tas papildomas darbas yra kitokio pobūdžio arba atliekamas kitomis sąlygomis nei sutartyje numatyti darbai (tai galima prilyginti ir Civiliniame kodekse numatytiems kainos keitimo atvejams, kai sutarties darbų kaina keičiama atsiradus papildomų darbų poreikiui arba pakeitus sutarties dalykui).¹⁷² Jeigu nėra jokių reikiamų įkainių arba kainų pagal, kuriuos galima apskaičiuoti naują įkainį arba kainą, tai turi būti skaičiuojama remiantis pagrįstomis darbo atlikimo sąnaudomis, kartu įskaičiuojant ir pagrįstą pelną bei atsižvelgiant į tam tikras kitas aplinkybes.¹⁷³ Iki to laiko, kol bus susitarta dėl tinkamo įkainio arba kainos, kad galėtų išduoti tarpinio mokėjimo pažymą, inžinierius nustato laikinus įkainius ir kainą. Šiame punkte įtvirtintais atvejais, atsiradus poreikiui didinti sutartyje nustatytą kainą, sutarties šalys gali susitarti dėl papildomų darbų apmokėjimo, šį apmokėjimą gali nustatyti inžinierius arba šalims nesusitarus jų ginčai gali būti sprendžiami pagal 20 FIDIC knygų straipsnį („Pretenzijos ginčai ir arbitražas“). Kiekviena šalis privalo vykdyti visas sutartines prievoles, iki to laiko, kol jų ginčas nebus išspręstas.

Remiantis FIDIC Raudonosios knygos 12.4 punktu, rangovas gali reikalauti padengti atsiradusias papildomas išlaidas, kurios atsirado dėl sutarties pakeitimų (tais atvejais, kai bet, kurio darbo praleidimas sudaro dalį pakeitimo arba visą pakeitimą dėl, kurio vertės nebuvo susitarta), atsiradusių po sutarties sudarymo. Atsiradus šiame punkte numatytiems aplinkybėms rangovas turi kreiptis į inžinierių, kad šis padėtų sutarties šalims susitarti dėl

¹⁷² FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002;12.3 punktas.

¹⁷³ *Ibid.*

išlaidų, kurios turi būti įtrauktos į sutarties kainą, jeigu sutarimas nepasiekiamas, tokiu atveju, inžinierius turi priimti sąžiningą sprendimą.¹⁷⁴

Nors FIDIC knygoje ir nurodyta, kad sutartinės darbų kainos keisti negalima (išimtis Raudonoji knyga, kai sutarties darbų kaina skaičiuojama išlaidų atlyginimo metodu), tačiau jose taip pat yra numatytos tam tikros išimtys, kada sutartyje numatyta darbų kaina keičiama. Viena iš tokių išimčių, tai, visose nagrinėtose knygoje vienodas 13 straipsnis „Pakeitimai ir pataisymai“, šiame straipsnyje aptariama galimybė, atsiradus papildomų darbų poreikiui, keisti sutartyje nustatytą kainą. Atkreiptinas dėmesys, jog šiame straipsnyje nurodyta tik užsakovo teisė daryti sutarties pakeitimus su kuriais rangovas turi sutikti, nebent nedelsdamas praneša inžinieriui,¹⁷⁵ kad negali lengvai įsigyti pakeitimams reikiamų medžiagų. Raudonojoje knygoje, papildomai, pateikiamas sąrašas pakeitimų, kurių užsakovas gali reikalauti iš rangovo. Atkreiptinas dėmesys, jog šalys sutartyje visada gali numatyti papildomas sąlygas ir aptarti galimus, sutartyje numatytos kainos, pakeitimo atvejus. Rangovas negali keisti ir (arba) modifikuoti sutartyje aptartų darbų, kol inžinierius nenurodė tokį pakeitimą daryti ir jį patvirtino.

Rangovas turi teisę siūlyti tik užsakovui naudingus pakeitimus,¹⁷⁶ pavyzdžiui, nagrinėjamose FIDIC knygoje nurodyta, jog rangovas gali, bet kada inžinieriui pateikti pasiūlymą, kuris rangovo nuomone, sumažintų užsakovo darbų vykdymo, išlaikymo arba valdymo išlaidas. FIDIC Raudonosios knygos 13.2 punkte, plačiau aptariama galimybė keisti sutarties darbų kainą, kai sutarties keitimą patvirtina inžinierius ir kai numatomas nuolatinių (sutartyje numatytų) darbų keitimas, dėl ko pasikeičia sutartyje nustatyta kaina, tokiu atveju, abiem šalims nesutarus kitaip, šią pasikeitusią dalį turi projektuoti rangovas.¹⁷⁷ Dėl šio keitimo sumažėjus sutarties darbų kainai, inžinierius privalo padėti šalims susitarti dėl kainos keitimo, joms nesutarus priimti palankiausią abiem šalims sprendimą. Šiame Raudonosios knygos straipsnyje išsamiau aptariamas sutarties kainos keitimo dydžio skaičiavimas, t.y. šis užmokestis turi sudaryti pusę šių sumų skirtumo: minėto sutarties vertės, įgyvendinus keitimą, sumažėjimo (išskyrus pataisus numatytas 13.7 punkte „Pataisymas dėl įstatymų pakeitimų“ ir 13.8 „Pataisymas dėl kainos keitimo“) ir pakeistų darbų vertės užsakovui sumažėjimo (jeigu yra), atsižvelgiant į bet kurį kokybės, eksploatacijos laiko arba veikimo efektyvumo sumažėjimą.¹⁷⁸ Taip pat šiame straipsnyje

¹⁷⁴ FIDIC raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002; 3.5 punktas.

¹⁷⁵ Sidabrinėje knygoje nurodomas užsakovas, o kitose inžinierius.

¹⁷⁶ Siūlymas turi būti rengiamas rangovo sąskaita.

¹⁷⁷ Geltonojoje ir Sidabrinėje FIDIC knygoje šio punkto nėra, todėl, kad projektavimo darbus pagal minėtas knygas ir taip atlieka rangovas.

¹⁷⁸ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002; 13.2 punktas.

įtvirtinta taisyklė, jeigu sutarties vertės, įgyvendinus keitimą, sumažėjimo suma yra mažesnė negu pakeistų darbų vertės užsakovui sumažėjimas, t.y. darbų vertė užsakovui sumažės daugiau negu sutartyje numatyta darbų kaina, tokiu atveju, sutarties darbų kaina neturi keistis ir užmokesčio neturi būti.

Negavęs sutikimo dėl pakeitimų rangovas privalo įvykdyti sutartį ankstesnėmis sąlygomis. Mano manymu, kadangi turi būti taikomos ir Lietuvos įstatymų normos, tokiu atveju, rangovui išlieka teisė, iškilus papildomų darbų poreikiui, ir užsakovui nesutikus sumokėti padidėjusią sutarties darbų kainą, sustabdyti darbus.

Kainos keitimo galimybė taip pat nustatyta visų analizuojamų FIDIC knygų 13.7 punkte, šiame punkte teigiama, jog sutarties darbų kaina turi būti pataisoma atsižvelgiant į bet kurį kainos padidėjimą ar sumažėjimą, atsiradusį dėl šalies įstatymų pakeitimų (įskaitant naujų įstatymų įsigaliojimą ir galiojančių įstatymų panaikinimą arba pakeitimus) arba tokių įstatymų teisinio ar oficialaus išaiškinimo, padaromo vyriausybinių institucijų po sutarties pradžios datos ir turinčio įtakos rangovo sutartinių prievolių vykdymui.¹⁷⁹ Atkreipiamas dėmesys, kad šiame punkte numatomas sutarties darbų kainos didinimas ir mažinimas dėl įstatymų pasikeitimų, Civiliniame kodekse akcentuojamas tik didinimas. Sutarties darbų kainos keitimas, naudojant 13.7 punktą, galimas tik sutarties vykdymo metu, jeigu rangovas, dėl įstatymų pakeitimų ar išaiškinimų daromų po sutarties pradžios datos, patiria papildomų išlaidų, rangovas apie tai privalo pranešti inžinieriui ir jam turi būti suteikta teisė į, bet kurių tokių, išlaidų apmokėjimą, kuris turi būti įtrauktas¹⁸⁰ į sutarties darbų kainą, čia aptariama rangovo teisė didinti sutarties darbų kainą. Nors šio punkto pradžioje nurodoma, jog sutarties darbų kaina turi būti pataisoma, atsižvelgiant į bet kurį kainos padidėjimą ar sumažėjimą, atsiradusį dėl šalies įstatymų pakeitimų, bet sutarties kainos mažinimas šiame punkte išsamiau nėra analizuojamas.

Raudonosios ir Geltonosios FIDIC knygų bendrųjų sąlygų 13.8 punkte nustatyti sutarties darbų kainos keitimo atvejai galimi tik tuo atveju, jeigu į pasiūlymo priedą buvo įtraukta pataisymų duomenų lentelė, t.y. jeigu sutarties šalys susitarė dėl šio punkto taikymo. Taikant šį punktą sumos, mokamos rangovui, turi būti pataisomos dėl darbo apmokėjimo, prekių ir kitų sudedamųjų darbų dalių kainų kilimo arba kritimo pridėdant arba atimant sumas, gautas pagal šiame punkte įrašytą formulę. Taip pat 13.8 punkte numatytas pataisymas taikytinas sumai, kuri mokama rangovui, keičiant sutarties darbų kainą dėl valiutų skirtumo, t.y. sutarties suma nustatoma, pagal šiame punkte nurodytą

¹⁷⁹ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002; 13.7 punktas.

¹⁸⁰ Pagal sidabrinę FIDIC knygą, sutarties kaina, visais atvejais, yra galutinė, bet pasikeitus norminiam reguliavimui, net ir ši kaina gali būti keičiama.

formulę, atskirai kiekvienai valiutai, kuria mokėtina sutarties darbų kaina.¹⁸¹ Šis pataisymas neturi būti taikomas darbui, vertinamam remiantis išlaidomis arba esamomis kainomis.¹⁸²

Sidabrinės knygos 13.8 punkte nurodoma, kad, jeigu sutarties darbų kaina turi būti peržiūreta dėl darbo apmokėjimo, prekių ir kitų sudedamųjų darbų dalių kainų kilimo arba kritimo, tokie sutarties darbų kainos keitimai apskaičiuojami pagal specialių sąlygų nuostatas. Rangovams yra rekomenduojama specialiose sąlygose aptarti galimą sutarties darbų kainos pataisymą, dėl galimo kainų pasikeitimo, priešingu atveju padidėjusias išlaidas turės prisiimti pats rangovas.¹⁸³

8. Vartojimo rangos sutartyje nustatytos darbų kainos nustatymo ir keitimas ypatumai

Vartojimo rangą reglamentuojantys Civilinio kodekso straipsniai, palyginus su kitomis rangos rūšimis griežčiau reglamentuoja užsakovo ir rangovo santykius. Šiose normose užsakovui, kaip silpnesnei vartojimo santykių šaliai, suteikiamos papildomos garantijos, kurių pažeidimas turi viešą interesą. Valstybė turi būti aktyvi užtikrinant vartotojo teisių gynimo efektyvumą, todėl labai svarbu bylos nagrinėjimo metu išsiaiškinti, kokios teisės normos – rangos, statybos rangos ar vartojimo rangos – reglamentuoja ginčo santykį. Šio klausimo išsiaiškinimas yra esminis, sprendžiant ginčą, nes nuo to priklauso teisinės pasekmės tiek rangovui tiek užsakovui.¹⁸⁴

Vartotojo ir rangovo santykiuose akcentuojama informavimo pareiga, t.y. Civilinio kodekso 6.674 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, rangovas iki sutarties sudarymo privalo suteikti užsakovui būtiną ir teisingą informaciją apie siūlomus darbus, jų rūšis, kainą, apmokėjimo formą, taip pat kitą, užsakovo prašomą, su sutartimi ir atliekamu darbu susijusią, informaciją.¹⁸⁵ Rangovas, iki rangos sutarties sudarymo, turi suteikti užsakovui visą informaciją, apie bendrą, rangos sutartyje numatytą darbų kainą į kurią įskaičiuoti visi mokesčiai, arba, kai dėl darbų pobūdžio kaina pagrįstai negali būti iš anksto apskaičiuota, nurodomas metodas, pagal kurį ši kaina apskaičiuojama. Civilinio kodekso 6.674 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti neigiami rangovui, informavimo pareigos nevykdymo, padariniai, t.y. užsakovas gali nutraukti sutartį neapmokėdamas už atliktus darbus, jeigu dėl informacijos nepakankamumo ar netikslumo buvo sudaryta sutartis, pagal savybes neatitinkanti, ką

¹⁸¹ FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002.13.8 punktas.

¹⁸² *Ibid.*13.8 punktas.

¹⁸³ FIDIC Sidabrinė knyga. Statybos „iki rakt“ EPC sutarties sąlygos. 1999.

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2007 m. vasario 27 d. nutartyje civilinėje byloje UAB „Damava“ v R. E. C.bylos Nr. 3K-3-66/2007.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.674 str. 1 d.

užsakovas turėjo omenyje.¹⁸⁶ Kilus ginčui dėl informacijos nepakankamumo pareiga įrodyti priežastinį ryšį tarp informacijos nesuteikimo ir neigiamų padarinių tenka užsakovui, o pareiga įrodyti, kad buvo pateikta būtina ir teisinga informacija, tenka rangovui.¹⁸⁷

Vienas iš vartojimo rangos sutarčių ypatumų, susijęs su rangovo pareigos, suteikti užsakovui būtiną ir teisingą informaciją, vykdymu įtvirtintas Civilinio kodekso 6.673 straipsnio 1 dalyje, rangovas neturi teisės reikalauti, kad į vartojimo rangos sutartį būtų įtraukti papildomi darbai ar paslaugos.¹⁸⁸ Tame pačiame straipsnyje numatyta garantija užsakovui, t.y. užsakovas turi teisę atsisakyti apmokėti darbus ar paslaugas, kurie nebuvo numatyti sutartyje.¹⁸⁹ Civilinėje byloje Nr. 3K-3-389-915/2016 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė jog, užsakovė ir rangovas sudarė aiškų susitarimą, dėl statybos darbų vertės mažiausios ir didžiausios ribos, remiantis ekspertų išvadamis statybos kaina viršijo sutartyje nustatytą aukščiausią ribą, kadangi vartojimo sutartys aiškinamos vartotojo naudai, nors ir nustatčius, kad pagal sutartį atliktų darbų kaina viršijo sutartyje nustatytą aukščiausią ribą, sutarties kaina nebuvo didinama.¹⁹⁰ Sudarius vartojimo rangos sutartį ir atsiradus papildomų darbų poreikiui, rangovas su užsakovu turi sudaryti papildomą susitarimą dėl papildomų darbų ir apmokėjimo už juos, to nepadarius, rangovas privalo įvykdyti sutartį už joje numatytą kainą.

Vartojimo rangos sutartyje labai svarbu aiškiai ir tinkamai apibrėžti sutarties dalyką, tai gali būti daroma pridėdant projektus, brėžinius, aprašant medžiagų kokybę. Tinkamas ir aiškus sutarties darbų nustatymas ir apibrėžimas padeda išvengti ginčų, tarp šalių, kylančių dėl vartojimo rangos sutarties kainos keitimo. Norint dar labiau apsaugoti vartotoją nuo galimo, rangos sutartyje numatytos, darbų kainos keitimo, rekomenduojama sutartyje nustatyti fiksuotą kainą. Tai, kad sutartyje numatytų darbų kaina ir jos aiškus aptarimas sutartyje yra viena iš esminių vartojimo rangos sutarties sąlygų, patvirtinama ir Civilinio kodekso 6.628⁵ straipsnio 3 dalyje įtvirtinta rangovo pareiga, gauti aiškų vartotojo sutikimą dėl kiekvieno papildomo mokesčio numatyto prie kainos, rangovui negavus aiškaus sutikimo, o tik jį numanius iš ankstesnių užsakovo teiginių, vartotojas turi teisę tokių mokesčių nemokėti, o sumokėtus susigrąžinti.¹⁹¹ Civilinio kodekso 6.628⁵ norma

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.674 str. 2 d.

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausio teismo senato 2010 balandžio 26 nutarimas „*Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga*“. LAT apžvalga AC-33-1, prieiga per internetą <http://www.lat.lt/4tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34843>.

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.673 str. 1 d.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.673 str. 1 d.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje L. K. v L. Š., Nr. 3K-3-389-915/2016*.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.228⁵ str. 3 d.

netaikoma statybos rangos sutartims dėl naujo statinio statybos ar statinio rekonstrukcijos.¹⁹²

Vartojimo rangos sutartiniuose santykiuose darbų kainos (atitinkamai ir darbų apimties) numatymo rizika tenka išimtinai profesionaliam verslininkui (rangovui), turinčiam pakankamai galimybių numatyti tikrąją rangos darbų apimtį ir kainą, ši garantija padeda apsaugoti vartotoją nuo galimo rangovo piktnaudžiavimo, kai siekiant gauti užsakymą iki sutarties sudarymo neatskleidžiama tikroji reikalingų, vartojimo rangos sutarties rezultatui pasiekti, darbų apimtis ir kaina.¹⁹³ Užsakovui pasinaudojus teise atsisakyti apmokėti papildomus darbus, rangovas neatleidžiamas nuo prisiimtų sutartinių įsipareigojimų vykdymo, t.y. jis neįgyja teisės dėl šios aplinkybės nutraukti sutartį ir neatleidžiamas nuo atsakomybės už netinkamą sutarties vykdymą, todėl sutartyje neaptartus, bet tinkamam rezultatui pasiekti reikalingus darbus, rangovas turi atlikti savo sąskaita.¹⁹⁴

Vartojimo rangos sutartyje nustatyta kaina gali būti didinama vartotojo (užsakovo) iniciatyva, tai patvirtinama ir teismų praktikoje. Civilinėje byloje Nr.3K-3-207/2005 nustatyta, kad, be rangos sutartyje numatytų ir raštu suderintų darbų ir jų kainų, statybos metu šalys tarėsi ir dėl sutartyje nenumatytų darbų atlikimo. Nors kai kurių sąmatų užsakovas (vartotojas) ir nėra pasirašęs, bet rangovas visus papildomai atliktus darbus, buvo suderinęs su užsakovu, t.y. darbų atlikimo metu užsakovo (vartotojo) sutikimu buvo nukrypta nuo projekto ir vietoj garažo, pirties įrengimo ir teritorijos sutvarkymo buvo atlikti garažo su pavėsiu ir sandėliuku įrengimo ir teritorijos tvarkymo darbai, sąmatose numatyti darbai buvo atlikti užsakovo (vartotojo), o ne rangovo iniciatyva. Ryšium su nukrypimu nuo projekto teismas priteisė rangovui iš užsakovo (vartotojo) apmokėjimą už faktiškai atliktus darbus.¹⁹⁵

Galima daryti išvadą, jog sudarius vartojimo rangos sutartį, skirtingai nei rangos ar statybų rangos atveju, atsiradus sutartyje nenumatytų darbų poreikiui, kurie yra būtini sutartyje numatytam rezultatui pasiekti, užsakovui nesutikus sumokėti už šiuos darbus, rangovas neturi teisės nutraukti sutartį. Rangovas ir užsakovas gali sudaryti papildomą susitarimą tiems darbams atlikti.

¹⁹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262, 6.228³ str. 2 d.

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausio teismo senato 2010 balandžio 26 nutarimas „*Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga*“. LAT apžvalga AC-33-1, prieiga per internetą <http://www.lat.lt/4tpbiuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=34843>.

¹⁹⁴ *Ibid.*

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Sauliaus Jonaičio v Giedriui Alioniuibylos*, Nr.3K-3-207/2005.

9. Viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse nustatytos darbų kainos keitimas

Viešųjų pirkimų įstatyme imperatyviai nurodyta, kad pirkimo sutarties sąlygos sutarties galiojimo laikotarpiu negali būti keičiamos, išskyrus tokias sutarties sąlygas, kurias pakeitus nebūtų pažeisti Viešųjų pirkimų įstatymo principai ir tikslai ir kurių pakeitimui yra gautas Viešųjų pirkimų tarybos sutikimas.¹⁹⁶ Viešųjų pirkimų būdu sudarytos rangos sutarties kainos keitimai priklauso nuo šios tarybos sutikimo. Sutikimas nebūtinai tik mažos vertės pirkimams ir supaprastintiems pirkimams, kurių vertė yra mažesnė kaip 3 000 eurų (be pridėtinės vertės mokesčio).¹⁹⁷ Negavus Viešųjų pirkimų tarybos sutikimo ir sutarties šalims nenuginčijus šio sprendimo, bet kokie sutarties pakeitimai negalimi, t.y. sutarties pakeitimas besąlygiškai priklauso nuo Viešųjų pirkimų tarybos.¹⁹⁸

Viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties kaina – esminė viešojo pirkimo sutarties sąlyga, tai patvirtinama ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje, joje teigiama, jog viešojo pirkimo būdu sudarytos sutarties kainos pakeitimas, sutarties galiojimo metu (jeigu toks pakeitimas nenumatytas pirminėse sutarties sąlygose), gali reikšti skaidrumo ir vienodo požiūrio į dalyvius (konkurso dalyvių lygiateisiškumo) principo pažeidimą.¹⁹⁹ Remiantis Europos sąjungos viešųjų pirkimų nuostatomis ir siekiant užtikrinti viešųjų pirkimų procedūrų skaidrumą ir konkurso dalyvių lygiateisiškumą, kai nustatomos iš esmės skirtingos sąlygos nei pradinėje sutartyje, viešojo pirkimo sutarties nuostatų pakeitimai yra naujos sutarties sudarymas.²⁰⁰ Esminiu galiojančios viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties pakeitimu laikoma, šios sutarties pakeitimas, kai juo:²⁰¹

- Nustatomos sąlygos, kurioms esant, pradinės sutarties sudarymo procedūros metu, būtų sudaryta galimybė viešųjų pirkimų konkurse dalyvauti ir kitiems konkurso dalyviams arba konkurso nugalėtoju pripažinti kito asmens pasiūlymą.
- Įtraukiamas pirkimo sąlygose nenumatytas objektas, taip išplečiant pirkimo apimtį.

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 4-102. 18 str. 8 d.

¹⁹⁷ *Ibid.*

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Autokausta“ v. VĮ Kauno regiono atliekų tvarkymo centrai Nr. 3K-3-132/2012.

¹⁹⁹ Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 9 d. Sprendimas, *Komisija prieš CAS Succhi di Frutta*, C-496/99 P, Rink. 2004, p. I-3801.

²⁰⁰ Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. Sprendimas *Komisija prieš Prancūziją*, C-337/98, Rink. 2000, p. I-8377.

²⁰¹ Teisingumo Teismo 2008 m. birželio 19 d. Sprendimas *pressetext Nachrichtenagentur*, C-454/06, Rink. 2008, p. I-4401; 2010 m. balandžio 13 d. Sprendimas *Wall*, C-91/08. Rink. 2010, p. I-2815 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“, AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“, bylos Nr. 3K-7-304/2011.

- Sutarties ekonominiai situacijai pasikeitus asmens, su kuriuo sudaryta sutartis, naudai, taip, kaip nebuvo nustatyta pradinėse sutarties sąlygose.
- Kai pakeičiamas viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties kontrahentas, t.y. rangovas (gali būti ir subrangovas, jeigu jo įtraukimas į pasiūlymą turėjo įtakos konkurso laimėjimui).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavęs, kad viešųjų pirkimų būdu sudarytoje rangos sutartyje, dėl statybos darbų pirkimo, kainos dydžio keitimas reiškia esminį sutarties sąlygų pakeitimą, t. y. naujos sutarties sudarymą, kuriai turi būti iš naujo taikomos viešojo pirkimo procedūros.²⁰²

Viešųjų pirkimų įstatyme teigiama, jog sudarant sutartį, joje negali būti keičiama tiekėjo pasiūlymo kaina, taip pat užfiksuota galutinė derybų kaina,²⁰³ t.y. bendra taisyklė, yra ta, jog rangos sutartyje, sudarytoje viešojo pirkimo būdu, nustačius konkrečią/fiksuotą kainą, negalima jos keisti, nei didinti nei mažinti. Ši taisyklė taikoma ir tais atvejais kai rangos sutarties sudarymo metu nebuvo galima aiškiai nustatyti reikalingo atlikti darbų kiekio ir apskaičiuoti būsimų išlaidų. Sutartyje nustatydamas konkrečią kainą šalis prisiima kainos kitimo riziką, t.y. sutarties kaina gali būti keičiama tik išimtiniais įstatyme nustatytais atvejais.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodo, jog viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimas tiesiogiai susijęs su viešojo pirkimo procedūromis, todėl patenka į specialiąją viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo sritį, t. y. reguliuojama Viešųjų pirkimų įstatymo. Civilinėje byloje Nr. 3K-7-304/2011 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, jog šio įstatymo nuostata, dėl galimybės keisti laimėjusio tiekėjo pasiūlymo kainą nebuvimo, taikytina ne tik sutarties sudarymo metu, bet ir po jos sudarymo, t.y. jeigu įstatymo nuostata, kad sudarant pirkimo sutartį negali būti keičiama laimėjusio tiekėjo pasiūlymo kaina, būtų taikoma ribojant viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties šalių veiksmus tik sutarties sudarymo metu, tokia praktika, sutarties šalims leistų piktnaudžiauti keičiant viešojo pirkimo sutarties nuostatas po jos sudarymo, taip būtų pažeisti kitų konkurso dalyvių interesai ir viešųjų pirkimų tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principai.²⁰⁴ Remiantis čia nurodytomis priežastimis, galime teigti, jog Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtinta sutarties laisvės principo išimtis.

²⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „AV investicija“ v. VĮ „Ignalinos atominė elektrinė“ Nr. 3K-3-79/2013.

²⁰³ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 4-102. 18 str. 3d.

²⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“, AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“, bylos Nr. 3K-7-304/2011.

Viešųjų pirkimų tarnybos išaiškinimuose teigiama, jog pirkimo dokumentuose perkančiajai organizacijai įtvirtinus nuostatą dėl fiksuotos kainos perskaičiavimo, tam tikromis pirkimų dokumentuose nurodytomis datomis ir kriterijais, sudarant pirkimo sutartį, joje negali tos datos ir kriterijai keistis arba atsirasti papildomų nuostatų dėl sutarties kainos perskaičiavimo. Pasikeitus ar atsiradus papildomų nuostatų dėl sutarties kainos keitimo, sutarties sudarymo metu, bus pažeistos Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos bei neužtikrintas skaidrumo ir lygiateisiškumo principų laikymasis. Analogiškas pažeidimas padaromas, jeigu perkančioji organizacija, sutarties sudarymo metu, padidina perkamų darbų kiekį, lyginant su nurodytu pirkimo dokumentuose, t.y. sutartyje nurodo papildomus darbus, kurie nebuvo nurodyti pirkimo dokumentuose.²⁰⁵

Vienas iš viešojo pirkimo sutarčių ypatumų yra tai, jog viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje numatyta kaina, skirtingai nei kitose rangos sutartyse, negali būti keičiama konkludentiniais veiksmais. Tai patvirtinama ir teismų praktikoje, kurioje teigiama, jog viešojo pirkimo sutartis gali būti pakeista tik griežtai laikantis įstatymo reikalavimų, be to, rašytinės formos sutarties pakeitimas turi būti įformintas raštu, todėl konkludentiniais veiksmais negali būti pakeista sutartis, kurios pakeitimo sąlygos ir pagrindai imperatyviai reglamentuoti įstatymo.²⁰⁶

Kitas viešojo pirkimo būdu sudarytos sutarties ypatumas, tai, jog šalių ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo – nearbitruotinas ginčas, tokio pobūdžio nesutarimai sprendžiami tik teisme.²⁰⁷

9.1 Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas keičiant sutarties dalyką

Europos Sąjungos viešųjų pirkimų direktyvoje *expressis verbis* neįtvirtintas draudimas keisti viešojo pirkimo sutartis jų vykdymo metu, todėl Teisingumo Teismas aiškindamas šios direktyvos nuostatų ir viešųjų pirkimų principų turinį, viešojo pirkimo sutarties pakeitimą vertino per perkančiosios organizacijos pareigą griežtai laikytis jos paskelbtų viešojo pirkimo sąlygų ne tik pasiūlymų vertinimo metu, bet ir iki sutarties įvykdymo pabaigos, t.y. perkančioji organizacija negali vienašališkai pakeisti pagrindinių viešojo

²⁰⁵ Viešųjų pirkimų tarnybos išaiškinimai, informaciniai pranešimai. <http://old.vpt.lt/rtmp8/dtd/?pid=12118921124&cid=121189211661&sid=1&lan=LT>.

²⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 4 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Iksados“ v. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie vidaus reikalų ministerijos, Nr. 3K-3-75/2013.

²⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją, Nr. 3K-7-304/2011.

pirkimo sąlygų.²⁰⁸ Kitoje byloje Teisingumo Teismas nurodė, jog viešojo pirkimo sutarties nuostatų pakeitimai yra naujos sutarties sudarymas Europos Sąjungos viešųjų pirkimų nuostatų prasme.²⁰⁹

Viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties turinys iš esmės priklauso nuo perkančiosios organizacijos sprendimo, t.y. perkančiosios organizacijos siūlomos šalis pasirašyti pirkimo sutarties sąlygas ar/ir sutarties projektas, jeigu jis yra parengtas.²¹⁰ Perkančiajai organizacijai, kartu su dokumentais, tiekėjams pateikus tik esmines sutarties sąlygas, t.y. tais atvejais kai rangovas, pagal sudarytą rangos sutartį, turės atlikti ir projektavimo ir statybos rangos darbus, rangovas turi įvertinti visą prisiimamą riziką, jog tik projektavimo metu paaiškės tikslūs darbų kiekiai. Realūs darbų kiekiai gali būti kitokie, nei tie, kuriuos rangovas turėjo omenyje teikdamas pasiūlymą.

Kai perkančioji organizacija pateikia projektą ir rangovas atlieka darbus pagal perkančiosios organizacijos projektą. Šiuo atveju perkančioji organizacija laikoma atsakinga už pateiktą projektą ir jame esančius duomenis. Sutarties vykdymo metu, dėl pateikto projekto netikslumų, atsiradus papildomų darbų poreikiui, rangovas gali reikalauti, kad perkančioji organizacija pradėtų viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties pakeitimo procesą, ar tiesiogiai kreiptis į teismą reikalaudamas padidinti rangos sutarties kainą. Civilinėje byloje Nr.3K-3 609-690/2015 teisėjų kolegija nurodo, kad iš principo pripažįstama galimybė keisti viešojo pirkimo sutarties kainą, nustačius pirkimo sąlygų turinio trūkumą.²¹¹

9.1.1 Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustatytos fiksuotos darbų kainos keitimas

Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustačius fiksuotą darbų kainą, šią kainą perkančioji organizacija turi sumokėti rangovui už sutartyje nustatytus darbus. Rangovui įvykdžius daugiau darbų nei buvo numatyta sutartyje, laikoma, kad tie darbai buvo įskaičiuoti į sutarties kainą, t.y. didesni atliktų darbų, negu numatyta sutartyje, kiekiai

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją, Nr. 3K-7-304/2011.

²⁰⁹ Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. Sprendimas *Komisija prieš Prancūziją*, C-337/98, Rink. 2000, p. I-8377.

²¹⁰ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 4-102. 24 str. 2 d. 9 p.

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje žemės ūkio kooperatyvo „Dobilas“ v Radviliškio rajono savivaldybės, Nr. 3K-3-609-690/2015.

nelaikomi papildomais darbais.²¹² Perkančioji organizacija turi suteikti rangovui galimybę apžiūrėti objektą, kuriame bus atliekami darbai, kad jis galėtų pateikti fiksuotos kainos pasiūlymą. Nors Civiliniame kodekse nurodyta, jog rangovui nustačius papildomų darbų poreikį, o užsakovui sutikus už juos sumokėti, gali būti padidinta sutartyje nustatyta darbų kaina, viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse nustačius fiksuotą kainą ir atsiradus papildomų, sutartyje nenumatytų, darbų poreikiui, jiems turi būti sudaroma nauja sutartis.

Civilinėje byloje Nr. 3K-3-79/2013 Lietuvos Aukščiausias Teismas konstatavo, jog remiantis Teisingumo Teismo praktika, viešųjų pirkimų sutartyje, dėl statybos darbų pirkimo, fiksuotos kainos dydžio keitimas, reiškia esminį sutarties sąlygų keitimą, t.y. naujos sutarties sudarymą, kuriai iš naujo turi būti taikomos viešojo pirkimo procedūros.²¹³ Nagrinėjamoje byloje kilo ginčas dėl sutarties kainos nustatymo, ją padidinus, t.y. rangovas vienašališkai, neturint užsakovo sutikimo, atliko darbus dėl kurių šalys nesusitarė ir kurie gerokai viršijo sutarties kainą ir paslaugų kiekius. Išnagrinėjusi faktines aplinkybes teisėjų kolegija padarė išvadą, jog rangovas nepranešęs perkančiajai organizacijai apie poreikį didinti kainą, neatitiko Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintų bendrųjų principų, taip pat šalių sudarytoje sutartyje įtvirtintų kainos keitimo nuostatų.²¹⁴

Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje numačius fiksuotą kainą ir nustačius kainos keitimo kriterijus, sutarties vykdymo metu atsiradus papildomų darbų poreikiui, papildomiems darbams turi būti sudaroma nauja sutartis. Civilinėje byloje Nr. 3K-3-41/2013 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, jog perkančioji organizacija norėdama įsigyti papildomų atlygintinų statybos darbų, šiems darbams turi vykdyti viešojo pirkimo procedūras, net jei papildomų darbų atlikimo prielaidos nustatytos viešojo pirkimo sutartyje.²¹⁵ Ši nuostata patvirtinama ir civilinėje byloje Nr. 3K-3-320/2011, remiantis šios bylos faktinėmis aplinkybėmis, sutarties šalys sudarytoje sutartyje įtvirtino sąlygą, kad, jeigu siekiant laiku įvykdyti sutartį reikės atlikti papildomus darbus nenumatytus sutartyje ir pirkimo dokumentuose, tai šiuos darbus rangovas turi atlikti papildomo finansavimo sąskaita, šia sutarties sąlyga šalys susitarė dėl viešojo pirkimo būdu sudarytos rangos sutarties nuostatų nustatančių papildomų darbų atlikimo galimybę, taip pat susitarė dėl šių darbų vykdymo tvarkos: rangovo, apmokėjimo už papildomus darbus, kainos skaičiavimo

²¹² Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

²¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „AV investicija“ v VĮ „Ignalinos atominė elektrinė“ Nr. 3K-3-79/2013.

²¹⁴ *Ibid.*

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Būstuva“ v Kauno miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-41/2013.

klausimų. Nagrinėjamoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasakė, jog nepriklausomai nuo sutartyje numatytų sąlygų perkančioji organizacija privalėjo laikytis specialiajame įstatyme nustatyto reguliavimo, pagal kurį papildomiems atlygintiniams darbams įsigyti reikia vykdyti viešojo pirkimo procedūras, net jei jų (papildomų darbų) atlikimo prielaidos nustatytos viešojo pirkimo sutartyje.²¹⁶

Galime daryti išvadą, jog viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustačius fiksuotą kainą ir sutartyje susitarus dėl jos keitimo atsiradus papildomų darbų poreikiui, jos keitimas negalimas, t.y. šiose sutartyse ribojama sutarties šalių teisė susitarti, sutarčių laisvės principas. Papildomi darbai gali būti apmokami tik sudarius naują susitarimą, kuris turi atitikti Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas.

9.1.2 Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustatytos nefiksuotos darbų kainos keitimas

Viešojo pirkimo būdu sudarytoje sutartyje nustačius kainodaros taisykles, jose numačius preliminarius darbų kiekius²¹⁷ ir fiksuotus įkainius, galutinė kaina, kurią perkančioji organizacija turės sumokėti už pagal sutartį atliktus darbus bus apskaičiuojama įvertinus, vykdant sutartį, atliktų darbų apimtį, t.y. šiuo atveju perkančioji organizacija rangovui sumoka už faktiškai atliktus darbus pagal sutartyje nustatytus įkainius.²¹⁸ Pavyzdžiui, sutartyje nustačius 1 m² tinkavimo darbų kainą, perkančioji organizacija rangovui sumokės už faktiškai išstinkuotos sienos plotą. Faktiškai atliktų darbų kiekis turi atitikti preliminarių kiekių ribas.²¹⁹

Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustačius vienetinio įkainio metodą, sutarties kainos didinimas ir mažinimas²²⁰ galimas, sutartyje nustatytų preliminarių kiekių ribose, t.y. sutarties kaina apskaičiuojama pagal faktiškai atliktus darbus

²¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje AB „Panevėžio statybos trestas“ v Panevėžio miesto savivaldybės administracija Nr. 3K-3-320/2011.

²¹⁷ <Pirkimo dokumentuose ir sutartyje, nurodant preliminarius kiekius, nustatoma viršutinė ir apatinė ribos arba nurodoma paklaida procentine išraiška arba nurodoma tik viršutinė riba>.

Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

²¹⁸ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ <Sutartyje įtvirtintą fiksuoto įkainio kainodaros taisyklės taikymą patvirtina ir perkančiosios organizacijos tiekėjai už suteiktas paslaugas sumokėtas perpus mažesnis atlygis lyginant su maksimalia jo verte. Darytina išvada, kad dėl oro sąlygų ir kitų priežasčių ieškovei teko atlikti mažesnės apimtys paslaugų nei buvo iš anksto numatyta (pvz., dėl galbūt mažesnio sniego kiekio reikėjo mažiau valyti gatves, sniegą išvežti ir pan.)>.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Specialus autotransportas“ v Klaipėdos miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-30-378/2016.

kiekius, kurie neturi viršyti (arba būti mažesni) negu sutartyje nustatyti preliminarūs darbų kiekiai.

Pirminiuose sutarties dokumentuose perkančioji organizacija gali numatyti, jog esant būtinybei, pagal pirminę sutartį įsigis papildomų darbų, kurie buvo nenumatyti sutartyje, bet yra reikalingi sutarčiai įvykdyti.²²¹ Susitarimas dėl papildomų darbų laikomas sudėtine sutarties dalimi.

9.2 Viešojo pirkimo būdu sudarytose rangos sutartyse nustatytos darbų kainos keitimas dėl ekonominių veiksnių

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje teigiama, jog sutartyje numatytos darbų kainos perskaičiavimas priklauso nuo to, ar viešojo pirkimo sutartyje įtvirtintos/neįtvirtintos kainodaros taisyklės. Pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje įtvirtinus tik fiksuotą kainą be kainodaros taisyklių, kainos perskaičiavimas kvalifikuotinas sutarties keitimu Viešųjų pirkimų įstatymo 18 straipsnio 8 dalies prasme, todėl sprendina dėl poreikio, pagal naujai atsiradusias aplinkybes (pvz., mokesčių bazės pasikeitimą), perskaičiuoti fiksuotą sutarties kainą. Pirkimo sutartyje ir pirkimo dokumentuose nurodžius ne tik fiksuotą kainą, bet ir kainodaros taisykles pagal kurias sutarties kaina koreguotina atsižvelgiant į mokesčių įstatymų pasikeitimus, įvykus tokiems pasikeitimams, sudarytos sutarties kainos perskaičiavimas nekvalifikuotinas sutarties pakeitimu Viešųjų pirkimų įstatymo 18 straipsnio 8 dalies prasme,²²² tokiu atveju sutarties kaina perskaičiuojama remiantis sutartyje įtvirtintomis kainodaros taisyklėmis.

Byloje Nr. 3K-3-132/2012 teigiama, jog rangos sutartyje nustačius tik fiksuotą kainą, t.y. nesant nustatytų kainodaros taisyklių, dėl to, kad jos nebuvo įtvirtintos pirkimo dokumentuose, kainos perskaičiavimai yra galimi tik tokiu atveju, jei kontrahentai, laikydamiesi Viešųjų pirkimų įstatymo 18 straipsnio 8 dalies nuostatų,²²³ pakeistų viešojo pirkimo sutartį, joje įtvirtindami sąlygas, kaip bus perskaičiuojama sutarties kaina. Sutarties šalims nesiekiant tokio sutarties pakeitimo ar jam negavus Viešųjų Pirkimų tarnybos sutikimo, sutarties kaina negalėtų būti keičiama, tokio pobūdžio pakeitimas galimas tik į priekį, atgaline tvarka negalimas. Atsižvelgiant į tai, kad fiksuotos kainos sutartis gali būti

²²¹ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

²²² Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 4 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Iksados“ v. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie vidaus reikalų ministerijos, Nr. 3K-3-75/2013.

²²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Autokausta“ v. VĮ Kauno regiono atliekų tvarkymo centrai, Nr. 3K-3-132/2012.

sudaryta be kainodaros taisyklių, tokiu atveju tiekėjai rengdami pasiūlymus, turi įvertinti riziką, kad, sudarius viešojo pirkimo sutartį fiksuota kaina, ją keisti bus galimi tik tada, jei sutarties keitimui pritaris abi šalys ir bus gautas Viešųjų pirkimų tarnybos pritarimas.²²⁴

Rangos sutartyse, sudarytose pagal Viešųjų pirkimų įstatymą, įtvirtintos kainodaros taisyklės, nustatomos pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą metodiką. Tokiu būdu sudarytose rangos sutartyse sutarties kainos koregavimas galimas trimis atvejais.²²⁵

Rangos sutartyje sudarytoje viešojo pirkimo būdu, numatytose kainodaros taisyklėse, gali būti įtvirtinta nuostata, jog sutarties kaina gali būti koreguojama tiekėjui mokant premiją. Šis kainos koregavimo būdas rangos sutartyse įtvirtinamas tokiu atveju, kai perkančiajai organizacijai naudinga paskatinti rangovą jo sutartimi prisiimtus įsipareigojimus atlikti kaip galima greičiau. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija pageidauja, kuo greičiau pradėti gamybą ir iš jos gauti pelną/pajamas, tokiu atveju, kainodaros taisyklėse, galima numatyti premiją, kuri gali priklausyti nuo to kaip greitai bus atlikti rangos sutartyje numatyti darbai.²²⁶ Kainodaros taisyklėse turi būti išsamiai apibrėžti premijos skaičiavimo kriterijai, premijos dydį nustato perkančioji organizacija. Šia nuostata įtvirtinamas rangos sutartyje, sudarytoje viešojo pirkimo būdu, numatytos darbų kainos didinimas.

Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos koregavimas galimas ir tais atvejais kai rangos sutartyje įtvirtintose kainodaros taisyklėse nurodoma, jog sutarties darbų kaina ar įkainiai bus perskaičiuojami pagal bendrą kainų lygio kitimą, ar prekių, paslaugų ar darbų grupių kainų pokyčius. Kai kainų lygio kitimas mažai tikėtinas arba, kai perkančioji organizacija visą riziką dėl kainų kitimo nori perkelti rangovui, sutartyje numatytose kainodaros taisyklėse gali būti įtvirtinta, jog, kad sutarties darbų kaina ar įkainiai dėl kainų lygio pasikeitimo neperskaičiuojami, išskyrus atvejį, kai statybos darbų sutarties trukmė kartu su numatytu sutarties pratęsimu yra ilgesnė nei vieneri metai, šiuo atveju privaloma nustatyti fiksuotos kainos ar įkainio perskaičiavimą. Kainodaros taisyklėse nurodžius, kad sutartyje nustatyta darbų kaina nebus perskaičiuojama, perkančioji organizacija turi įvertinti, kad, dėl didesnės rizikos, rangovas savo pasiūlyme gali pateikti didesnę, negu paprastai, kainą. Rangos sutartyje nustačius fiksuotos kainos ar fiksuoto įkainio perskaičiavimą, pagal kainų lygio kitimą, privaloma vadovautis Viešojo pirkimo –

²²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Autokausta“ v. VĮ Kauno regiono atliekų tvarkymo centrai, Nr. 3K-3-132/2012.

²²⁵ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

²²⁶ *Ibid.*

pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodikoje įtvirtintomis nuostatomis.²²⁷

- Sutartyje numatytų darbų vykdymo trukmei, kartu su pratęsimu, esant ilgesnei nei 1 metai, privalomas fiksuotos kainos ar fiksuoto įkainio perskaičiavimas;
- Sutartyje nustatytose kainodaros taisyklėse turi būti numatyta, kokiais duomenimis bus remiamasi vertinant kainų lygio kitimą, taip pat nurodyta perskaičiavimo formulė ir kada jis bus vykdomas;
- Fiksuotos kainos ar fiksuoto įkainio perskaičiavimo momentas gali būti nustatytas konkrečia data, įvykiu arba gali būti nurodyti abu šie būdai;
- Fiksuotos kainos ar fiksuoto įkainio perskaičiavimo formulė gali būti nurodyta matematiniais simboliais arba aprašyta žodžiais;
- Kainodaros taisyklėse turi būti numatytas ne tik sutarties kainos didinimas (padidėjus kainos lygiui), bet ir mažinimas (sumažėjus kainos lygiui);
- Sutartyje turi būti aptartas, perskaičiuotos sutarties kainos ar įkainio, įforminimas.

Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje nustačius sutarties kainos keitimą pagal bendrą kainų lygio kitimą, galimas sutarties kainos didinimas (padidėjus kainos lygiui) ir mažinimas (sumažėjus kainos lygiui).

Trečias sutarties kainos koregavimo atvejis, kainodaros taisyklėse nustačius fiksuotos kainos ar fiksuotų įkainių perskaičiavimą teisės aktais pakeitus taikomą pridėtinės vertės mokestį, sutartyje nustatytiems darbams. Šiuo atveju kainodaros taisyklėse taip pat turi būti nurodoma, ar rangos sutarties kaina ar įkainiai bus perskaičiuojami pasikeitus kitiems mokesčiams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-30-378/2016 nurodė, jog PVM pasikeitimo nuostata yra konkreti ir nereikalaujanti platesnių aiškinimų, tik aritmetinių skaičiavimų atlikimo. Dėl to byloje nustatyta aplinkybė dėl rangos sutartyje neįtvirtintas kainos keitimas, atsižvelgiant į pasikeitusius mokesčius, vertintinas kaip akivaizdus perkančiosios organizacijos neteisėtas veiksmas, dėl kurio rangovas galėtų tikėtis tam tikro dydžio atlygio.²²⁸

Sutarties kainos ar įkainių perskaičiavimas vykdomas vadovaujantis šiomis nuostatomis.²²⁹

²²⁷ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

²²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Specialus autotransportas“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-30-378/2016.

²²⁹ Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

- Kainodaros taisyklėse nurodomi konkretūs mokesčiai, kuriems pasikeitus bus perskaičiuojama sutarties kaina, perskaičiavimo formulė ir koku metu bus šis perskaičiavimas vykdomas;
- Kainodaros taisyklėse nurodomi mokesčiai, kurių įtaką sutarties kainai ar įkainiui įvertinti nėra sudėtinga;
- Momentas nuo kurio įsigalioja perskaičiuotos kainos;
- Perskaičiuotos sutarties kainos ar įkainio įforminimas;
- Sutartyje nustatytose kainodaros taisyklėse turi būti aptariamasi ne tik fiksuotos kainos ar fiksuoto įkainio didinimas, padidėjus mokesčiams, bet ir mažinimas, mokesčiams sumažėjus.

Kainodaros taisyklėse nustatius fiksuotos sutarties kainos (ar fiksuoto įkainio) keitimą, dėl pasikeitusio mokesstinės bazės, galimas sutartyje nustatytos darbų kainos didinimas ir mažinimas.

Apibendrinant, galima teigti, jog kainos koregavimas rangos sutartyse sudarytose viešųjų pirkimų būdu galimas trimis atvejais: rangovui mokant premiją; sutarties kainą ar įkainius perskaičiuojant pagal bendrų kainų lygio kitimą ar prekių, paslaugų ar darbų grupių kainų pokyčius; sutarties kainą ar įkainius perskaičiuojant teisės aktais pakeitus taikomą pridėtinės vertės mokestį, taip pat pasikeitus įvairiems kitiems mokesčiams sutartyje nurodytiems darbams, prekėms ar paslaugoms.

IŠVADOS

1. Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimą, rekomenduojama, įtvirtinti raštu. Nagrinėjant teismų praktiką, daroma išvada, jog rangos sutarties kainos keitimas žodžiu arba konkliudentiniais veiksmais dažnai suponuoja ginčus tarp sutarties šalių. Viešojo pirkimo būdu sudarytoje rangos sutartyje numatyta darbų kaina, skirtingai nei kitose rangos sutartyse, negali būti keičiama konkliudentiniais veiksmais.
2. Sutarčių laisvės principas, galimybė susitarti dėl sutartyje nustatytos darbų kainos keitimo, ribojama vartojimo rangos ir viešojo pirkimo būdu sudarytų rangos sutarčių atveju.
3. Norint labiau apsaugoti vartotoją nuo galimo, vartojimo rangos sutartyje numatytos, darbų kainos keitimo, rekomenduojama sutartyje nustatyti fiksuotą kainą.
4. Užsakovui, ne daugiau kaip penkiolika procentų, padidinus sutartyje numatytų darbų kiekį, informavimo pareiga, numatyta Civilinio kodekso 6.684 straipsnio 4 dalyje, būtina tik statybos rangos sutartyje nustačius fiksuotos kainos ir vienetinių įkainių metodus.
5. Rangos sutartyse nustačius fiksuotą kainą ir sutarties vykdymo metu atsiradus papildomų darbų poreikiui, kainos didinimas ar mažinimas vienos iš šalių iniciatyva nėra galimas, dėl fiksuotos darbų kainos mažinimo ar didinimo būtinas šalių susitarimas.
6. Geltonojoje ir Raudonojoje FIDIC knygoje įtvirtinta sąlyga, dėl nenumatytų fizinių sąlygų, atsiradus papildomų darbų poreikiui, rangovas net ir nesulaukęs užsakovo pritarimo, turi tęsti darbus, imdamasis tokių deramų ir pagrįstų priemonių, kurių tos fizinės sąlygos reikalauja ir vėliau reikalauti patirtų išlaidų apmokėjimo, jos turi būti įtraukiamos į sutarties kainą, taip ją padidinant. Civiliniame kodekse, teigiama, jog atsiradus papildomų darbų poreikiui rangovas turi pranešti užsakovui ir gauti jo atsakymą, negavus atsakymo stabdyti darbus, t.y. negavęs užsakovo sutikimo, bet toliau vykdęs papildomus darbus, rangovas, gali tikėtis savo išlaidų atlyginimo, tik tuo atveju, jeigu įrodys, kad jo neatidėliotini veiksmai (papildomų darbų atlikimas) atitiko užsakovo interesus, neatlikus šių darbų statybos objektas būtų žuvęs ar buvęs sugadintas.
7. Labai svarbu atskirti rangos ir statybos rangos sutartis, nuo to priklauso, kurias įstatymo normas taikysime sutartyje nustatytos darbų kainos keitimui.
8. Statybos rangos sutartiniams santykiams naudojant FIDIC modelinių sutarčių nuostatas gali kilti ginčų (nesusipratimų) dėl skirtingų sąvokų vartojimo, t.y. sutarties šalims neįsigilinus į šiose sutartyse naudojamų, sąvokų „Sutarties kaina“ ir „Priimta sutarties suma“ skirtumus, galimi šalių ginčai. Taip pat nėra visiškai aiški „atskirų darbų“ sąvoka.
9. Sutartyje nustačius fiksuotą darbų kainą ir nurodžius labai daug kainos keitimo atvejų, ši sutartis gali tapti panaši į išlaidų atlyginimo sutartį.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 4-102.
3. Aplinkos ministro įsakymas Nr. 260 Dėl tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos (FIDIC) leidinių taikymo, *Valstybės žinios*, 1999, nr. 34-93.
4. Statybos techninis reglamentas STR 1.08.2:2002 “Statybos darbai”, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 54 – 2150.
5. Viešojo pirkimo – pardavimo sutarčių kainodaros taisyklių nustatymo metodika, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 1S-21.

Specialioji literatūra

1. BANAITIENĖ, N.; BANAITIS, A.. *Statybos projektų valdymo pagrindai*. Vilnius: Technika, 2007.
2. MIKELĖNAS, V.. *Sutarčių teisė*. Vilnius: Justitia, 1996.
3. MITKUS, Sigitas; CIBULSKIENĖ, Renata. *Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2009.
4. MITKUS, Sigitas. *Statybos rangos sutartis teorija ir praktika*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2010.
5. MITKUS, S. PECKIENĖ, A.. *Kaina statybos rangos sutartyse: nustatymas, keitimas, teisiniai ginčai*. Vilnius: VĮ registrų centras, 2004.
6. RASTENIS, J.. *Kainodara*. Vilnius: Technologija, 2006.
7. FIDIC Geltonoji knyga. *Rangovo projektuojamų statybos ir inžinerinių darbų, elektros ir mechanikos įrenginių projektavimo ir statybos bei įrangos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2003.
8. FIDIC Raudonoji knyga. *Užsakovo suprojektuotų statybos ir inžinerinių darbų statybos sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2002.
9. FIDIC Sidabrinė knyga. *Statybos „iki rakto“ EPC sutarties sąlygos*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 1999.
10. FIDIC Žalioji knyga. *Trumpa sutarties forma*. Vilnius: UAB Lietuvos statybų projektavimo institutas, 2004.

11. Legal guide on Drawing Up International Contracts for the Construction of Industrial works. United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). New York: United Nations, 1988.
12. KLIMAS, E. *Pareigos bendradarbiauti principas, šio principo taikymas ir reikšmė statybos rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.

Teismų sprendimai

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *Sauliaus Jonaičio v Giedriaus Alonio*, Nr. 3K-3-207/2005.
2. Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Estinos arka" v UAB "Lelija"*, Nr. 3K-3-543/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Kvadratūra" v UAB "Telegausa"*, Nr. 3K-3-22/2007.
4. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *O.Z. ir V. Z. v UAB „Prienu langai“*, Nr. 3K-3-43/2007.
5. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Polikopija“ v J.B. reklamos paslaugų įmonė „Era“*, Nr. 3K-3-530/2007.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *R. M. v. UAB „Azovlitas“*, bylos Nr. 3K-3-201/2008.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2008.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vilibalda“ v A. M.*, Nr. 3K-3-589/2008.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB "Congestum group" v UAB "Sermeta"*, Nr. 3K-3-54/2009.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Luidas“ v UAB „Baltijos laikas“*, Nr. 3K-3-219/2009.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Vakarų laivų gamykla“ v. „Fonship AS“*, Nr. 3K-3-281/2009.

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ortas“ v UAB „Solveiga“ Nr. 3K-3-430/2009.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje AB–F „VITI“ v. UAB „SNS“, Nr. 3K-3-214/2010.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Europa Group“ v UAB „Kleta“ Nr. 3K-3-265/2011.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje AB „Panevėžio statybos trestas“ v Panevėžio miesto savivaldybės administracija Nr. 3K-3-320/2011.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją, Nr. 3K-7-304/2011.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Autokausta“ v VĮ Kauno regiono atliekų tvarkymo centrui, Nr. 3K-3-132/2012.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje AB „Panėvėžio statybos trestas“ v Panevėžio miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-164/2012.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje V. P. v UAB „Pabradė“, Nr. 3K-3-296/2012.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario mėn. 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Salgesta“ v. UAB „Big Stone“, Nr. 3K-3-29/2013.
21. Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 4 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Iksados“ v. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie vidaus reikalų ministerijos, Nr. 3K-3-75/2013.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „AV investicija“ v VĮ „Ignalinos atominė elektrinė“ Nr. 3K-3-79/2013.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario mėn. 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Salgesta“ v. UAB „Big Stone“, Nr. 3K-3-29/2013.

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Būstuva“ v Kauno miesto savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-41/2013.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 11 d.. nutartis civilinėje byloje UAB „Iglus“ v UAB „Aido turtas“, Nr. 3K-3-294/2014.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Akordas 1“ v Zarasų rajono savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-202-248/2015.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Projestos projektai“ v UAB „Hidras“, Nr. 3K-3-311-415/2015.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Columbus Lietuva“ v UAB „Hoptransa“, Nr. 3K-3-507-219/2015.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje žemės ūkio kooperatyvo „Dobilas“ v Radviliškio rajono savivaldybės, Nr. 3K-3-609-690/2015.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Specialus autotransportas“ v Klaipėdos miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-30-378/2016.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB L. K. v L. Š., Nr. 3K-3-389-915/2016.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB Cornis“ v UAB „G ir G partneriai“, e3K-3-53-684/2017.
33. Lietuvos Aukščiausio teismo senato 2010 balandžio 26 nutarimas „Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga“. LAT apžvalga. AC-33-1, prieiga per internetą <http://www.lat.lt/4tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=34843>.
34. Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 9 d. Sprendimas, *Komisija prieš CAS Succhi di Frutta*, C-496/99 P, Rink. 2004, p. I-3801.
35. Teisingumo Teismo 2008 m. birželio 19 d. Sprendimas *pressetext Nachrichtenagentur*, C-454/06, Rink. 2008, p. I-4401.
36. Teisingumo Teismo 2000 m. spalio 5 d. Sprendimas *Komisija prieš Prancūziją*, C-337/98, Rink. 2000, p. I-8377.

Straipsniai ir elektroniniai dokumentai

1. Mizaras, V.. Paskaitų medžiaga 6 tema. Rangos sutartis <http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/wpcontent/uploads/2015/02/1-tema1.pdf>.
2. Malinauskaitė. J.. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Vartotojų teisės informacinė medžiaga. Vilnius 2015. http://www.vartotojai.lt/binary/uploads/vartotoju_teises.pdf.
3. Viešųjų pirkimų tarnybos išaiškinimai, informaciniai pranešimai. <http://old.vpt.lt/rtmp8/dtd/?pid=12118921124&cid=21189211661&sid=1&lan=LT>.

SANTRAUKA

Rangos sutarčių sektorius turi didelę reikšmę, šalies ekonomikai, visuomeniniams santykiams, jų raidai. Tinkamai, aiškiai ir suprantamai sudaryta rangos sutartis yra sutarties šalių teisių ir teisinių interesų užtikrinimo priemonė, padedanti išvengti skirtingo sutarties sąlygų interpretavimo ir dėl to kylančių sutarties šalių ginčų.

Darbų kaina – viena iš svarbiausių rangos sutarties sąlygų, sukurianti teisinį lūkestį abiems šalims, todėl keičiantis sutartyje numatyta kainai labai dažnai iškyla sutarties šalių ginčai. Daugiausia ginčų kyla vykdant statybos rangos sutartis, tai suponuoja statybos rangos sutarčių specifiką, jų sudėtingumą ir vykdymo trukmę.

Rangos sutarties šalių teisė susitarti dėl joms palankiausio darbų kainos nustatymo metodo įtvirtinimo sutartyje, suponuoja skirtingus sutarties kainos keitimo būdus, t.y. sutartyje susitarus dėl fiksuotos/konkrečios darbų kainos jos keitimas gali būti komplikuoatas.

Magistro darbe „Rangos sutartyje nustatytos darbų kainos keitimas (didinimas arba mažinimas)“ nagrinėjami pagrindiniai rangos sutartyse nustatytos darbų kainos keitimo momentai, jų problematika, aktuali teismų praktika. Aptariamas kainos keitimas skirtingose rangos, statybų rangos, vartojimo rangos ir FIDIC sutarčių pagrindu sudarytose sutartyse. Taip pat nagrinėjamas darbų kainos keitimas viešųjų pirkimų būdu sudarytose rangos sutartyse.

Šiame darbe aptariamos fiksuotos ir nefiksuotos darbų kainos keitimo galimybės. Rangos sutartyse nustatytos darbų kainos keitimas galimas trimis atvejais: remiantis sutarčių laisvės principu, sutarties šalys gali sutartyje aptarti kainos keitimo (didinimo arba mažinimo) atvejus; pakeitus sutarties dalyką; iš esmės pasikeitus ekonominėms sąlygoms.

SUMMARY

Works contracts sector is of great importance, the economy, social relations and their development. Appropriately, in a clear and understandable way created contract is the parties' rights and legal interests of the collateral in the prevention of various conditions of the contract interpretation and resulting contract between the parties.

Work price - one of the most important works contract, creates a legal expectation of both parties, so if you change the contract price very often there could be a parties' dispute. Most disputes arise in construction contracts, it presupposes the construction contracts to the specifics of their complexity and execution time.

Works of the parties to agree on their most favored works pricing method contract consolidation implies different ways of changing the contract price, that is contract agreement for a fixed / specific works price of the change can be complicated.

Master's thesis „Contractual works price change (increase or decrease)“ examines the main contractor of the works contract price change points, their problems, relevant case law. The relevant price change in different contracts, construction contracts, consumer contracts and FIDIC contracts concluded agreements. It is also considered works price change of public procurement contracts.

This work covers fixed and non-fixed cost of the work exchange opportunities as well as works contracts set price change in possible three cases:

- in accordance with the principle of freedom of contract, the parties can discuss the contract price change (increase or decrease) cases;
- changing the subject matter;
- when there is a substantial change in economic conditions.